

บทที่ ๓

ลักษณะการอ้างถึงในนิราศสมัยใหม่

ในบทนี้จะแสดงให้เห็นว่ากลวิธีการอ้างถึงในนิราศสมัยใหม่มีลักษณะที่หลากหลาย จากการศึกษาพบว่า ในนิราศสมัยใหม่ทั้ง ๗ เรื่อง มีลักษณะการอ้างถึง ๓ ประเภท ดังนี้

๑. การอ้างถึงวรรณกรรมอื่น รวมถึงนิทาน ตำนาน และเพลง
๒. การอ้างถึงบุคคล
๓. การอ้างถึงเหตุการณ์

๓.๑. การอ้างถึงวรรณกรรมอื่น รวมถึงนิทาน ตำนาน และเพลง

การอ้างถึงวรรณกรรมอื่น รวมถึงนิทาน ตำนาน และเพลงในนิราศสมัยใหม่เป็นการอ้างถึงตัวบทที่หมายรวมถึงตัวละคร เหตุการณ์ จาก และสารสำคัญของเรื่องนั้นๆ จะสังเกตว่ากลวิธีการอ้างถึงวรรณกรรมที่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจและนึกถึงเรื่องราวของวรรณกรรมที่อ้างถึงได้อย่างรวดเร็ว จากการศึกษาพบว่า มีการอ้างถึงวรรณกรรม ๑๒ เรื่อง ดังนี้

๓.๑.๑. การอ้างถึงวรรณกรรมอื่น

๓.๑.๑.๑. การอ้างถึงศิลาจารึกหลักที่ ๑

บท “ใครใคร่ค้าหัวใจค้า ใครใคร่ขายวิญญาณขาย” ใน กลอนกล่อมโลก มีการอ้างถึงข้อความในศิลาจารึกหลักที่ ๑ ที่ว่า “...เพื่อนจูงวัวไปค้า ขี่ม้าไปขาย ใครจักใคร่ค้าช้างค้า ใครจักใคร่ค้าม้าค้า ใครจักใคร่ค้าเงือนค้าทองคำ ไพร่ฟ้าหน้าใส...” (ประมวลข้อมูลเกี่ยวกับจารึกพ่อขุนรามคำแหง, ๒๕๔๗ : ๒๖) ดังนี้

ไฉวันเวลาค้ำมนุษย์
สินค้าบริสุทธิ์มิหยุดได้
ขึ้นสวนทั้งตัวและหัวใจ
คืนกำไรธรรมชาติจักรวาล

ແລະໄມ້ມູນຸຍ໌ຕໍ່ມູນຸຍ໌
 ຕໍ່າວຸດເວທນາຕໍ່າສງສາ
 ຕໍ່າເລືອດນໍ້າຕາຕໍ່າວິຽນຽນ
 ຕໍ່າບ້ານຕໍ່າເມືອງເປື່ອງຕໍ່າທຸນ

ສິນຕໍ່າຂໍ້າຮຸດຈະສຸດຕໍ່າ
 ມູລຕໍ່າຕໍ່າຮຸດຈະສຸດເມນ
 ຕຸລາດນັດເມຕຕາຕໍ່າວຸດ
 ຕຸລາດນຸ້ນຊີວິດຕໍ່າວິຽນຽນ

ໃຊ້ໃຊ້ຕໍ່າເວັ້ນຕໍ່າ
ໃຊ້ໃຊ້ຂາຍວິຽນຽນຂາຍ
 ໄໜກໍ່ໃຊ້ຮຸມແດນແສນສບາຍ
 ຊີວິດແຕ່ລັ້ມລະລາຍເທົ່ານັ້ນເອງ !

(ໄພວຽນທຽ ຂາວງາມ, ໒໕໔໗ : ໙໕)

ການອ້າງຕິງຂໍ້ວາມໃນສິລາຈາຣິກຸລຸກທີ່ ໑ ໃນຕໍ່າປຣະພັນຮັ່ງຂັ້ນຕົ້ນເປັນການນໍາຂໍ້ວາມເດີມຕໍ່າ
 “ໃຊ້ໃຊ້ໃຊ້ຕໍ່າຂັ້ງຕໍ່າ ໃຊ້ໃຊ້ໃຊ້ຕໍ່າມໍ່າຕໍ່າ ໃຊ້ໃຊ້ໃຊ້ຕໍ່າເງື່ອນຕໍ່າທອງຕໍ່າ” ມາປຣັບໃຊ້ໃໝ່ເປັນ
 “ໃຊ້ໃຊ້ຕໍ່າເວັ້ນຕໍ່າ ໃຊ້ໃຊ້ຂາຍວິຽນຽນຂາຍ” ເພື່ອປຣະຂດສັງຄມໃນຍຸດການຕໍ່າເສຣີທີ່ມູນຸຍ໌ຕໍ່າຂາຍ
 ທຸກອຍ່າງໂດຍໄມຕໍ່ານິ່ງຕິງຄຸນຮຽນ

ກົວີເຂື່ອມໂຍງຄວາມໝາຍຂອງສິທິເສຣີທາງການຕໍ່າຂອງສມັຍພໍ່າຂຸນຮາມຕໍ່າແຫ່ງກັບສມັຍປັຈຈຸບັນທີ່
 ເໝືອນກັນ ຕໍ່າ “ໃຊ້ໃຊ້ຕໍ່າຕໍ່າ” ຫາກແຕ່ຮຸບແບບການຕໍ່າທີ່ເປື່ອນແປລຽງໄປເພຣະຄວາມຕຸກຕໍ່າທາງ
 ຄຸນຮຽນຂອງມູນຸຍ໌ ກຸລ່າວຕໍ່າ ໃນສມັຍພໍ່າຂຸນຮາມຕໍ່າແຫ່ງ ເປັນການຕໍ່າແບບເກື້ອກຸລກັນ ແລະສ່ງເສຣີມ
 ມູນຸຍ໌ຮຽນ ແຕ່ໃນປັຈຈຸບັນເປັນການຕໍ່າເພື່ອການເອາຣັດເອາເປຣີຍບ ແລະທໍາລາຍມູນຸຍ໌ຮຽນ
 ມູນຸຍ໌ເລືອກທີ່ຈະຕໍ່າມູນຸຍ໌ດ້ວຍກັນເອງໂດຍອາດຶຍຄວາມເມຕຕາແລະຄວາມເວທນາຂອງເພື່ອນມູນຸຍ໌
 ແລະຈະດ້ວຍເຜຸດຜຸລປຣະກາຣໂດກໍ່ຕໍ່າ ມູນຸຍ໌ບາງຄນກໍ່ພຣ້ອມທີ່ຈະຂາຍຮ່າງກາຍແລະວິຽນຽນຂອງ
 ຕົວເອງເຊ່ນກັນ ສຸກາພເສຣະສຸກິຈສັງຄມດັ່ງກຸລ່າວຈິ່ງຂວນໃຫ້ເດືອນເປັນຍິ່ງນັກ

໓.໑.໑.໒. ການອ້າງຕິງໄຕຣກຸມິກຕາ

ເປັນການອ້າງຕິງເພື່ອເຂື່ອມໂຍງຄວາມໝາຍຫຼືການຮັບຮູ້ເຣື່ອງທີ່ມາຈາກໄຕຣກຸມິກຕາ ໄມ່ວາຈະເປັນ
 ເຣື່ອງ ນຣກ ສວຣຣັ ຕໍ່າກັບພຸກຸຮ ເປັນຕົ້ນ

บท “นรกของเรา” ใน **มังก้านกล้วย** ก็อ้างถึง “นรก” เพื่อประชดสังคม กล่าวคือ ในความเป็นจริงสังคมมีแต่ความเลวร้ายเปรียบได้กับ “นรก” แต่ก็กลับแสวงหาใจชื่นชมว่า “นรก” แห่งนี้สุขสบายดี ดังนี้

นรกเราสบายดีนะที่รัก

ยิ่งอยู่นานยิ่งตระหนักทั้งร้อนหนาว
ดูโน่นซี ฟ้านี้ยังมีดาว
สิ่งประโลมรดร้าวจนเรื่องไร

นรกเราสงบดีนะที่รัก

ขุมพำนักเย็นชืดทั้งมืดไหม้
เรายังรักที่นี้กว่าที่ใด
สุขเพลิงกัลปกลางใจอยู่อาจิดน

นรกเรารุ่งดีนะที่รัก

อาณาจักรแผ่ขยายไม่สุดสิ้น
ธุรกิจการค้าทำมาหากิน
อาบเหงื่อเพื่อผดุงถิ่นนรกานต์

นรกเราอุดมดีนะที่รัก

เด็ดยอดจิวก็เป็นผักอร่อยหวาน
เก็บหนามไหนไพรผาผกาธาร
ต้มแรงกาเป็นอาหารอันโอชะ

นรกเรางามดีนะที่รัก

เกิดทองเที่ยวหายทักอิสระ
เด็ดดอกไม้จากปลายดอกทุกวาระ
แหวกว่ายน้ำในกระทะเลทุกคืนวัน

เรารักกันที่นี้นะที่รัก

ขอพึ่งพักชั่วซีพอันแสนสั้น
ฝากรักในนรกานต์ธารโลกันต์
ใครพรากเราสู่สวรรค์...ฉันไม่ยอม !

(ไพรวรินทร์ ขาวงาม, ๒๕๕๒ : ๑๔๘ - ๑๔๙)

วรรณกรรมที่ให้ความรู้ความคิดเกี่ยวกับนรกภูมิที่สำคัญ และเป็นที่ยุ่จักแพร่หลายเรื่องหนึ่งของไทย คือ ไตรภูมิภคตา ของพระยาสิทธิ วรรณกรรมสมัยสุโขทัย พระองค์ทรงพรรณนาสภาพที่โหดร้ายน่ากลัวของนรกต่างๆ

กรีกกล่าวถึงนรกที่เย็นและมีด เป็นการอ้างถึงโลกันตนรก ดังข้อความในไตรภูมิภคตาว่า

...ในโลกันตนรคนั้นมีดนักหนา ผุงสัตว์ซึ่งได้ไปเกิดในโลกันตนรคนั้นตั้งหลับตาอยู่เมื่อเดือนดับนั้นแล เมื่อดาวเดือนแลตะวันตกเป็นไฟส่องให้คนทั้งสี่แผ่นดินนี้เห็นหนทุกแห่งดั่งนั้น ก็บมีอาจจะส่องให้เห็นในโลกันตนรคนั้นได้ เพราะว่าเดือนตะวันตกเป็นไฟแลส่องให้คนทั้งหลาย ๔ แผ่นดินนี้ไปส่องสว่างกลางหาแต่เพียงปลายเขายุคันธรได้ แลส่องไปแต่ในกำแพงจักรวาล แลโลกันตนรคนั้นอยู่นอกกำแพงจักรวาลไฟ... (กรมศิลปากร, ๒๕๓๙ : ๓๕)

ในบทที่กล่าวถึง “ยอดจิว” เป็นการอ้างถึง “หนามจิว” ในโลหสิมพลินรก ดังข้อความในไตรภูมิภคตาว่า

...โลหสิมพลินรก ผุงคนอันทำชู้ด้วยเมียท่านกิติ แลผู้หญิงอันมีผัวแล้วแลทำชู้จากผัวกิติ คนผุงนั้นตายไปเกิดในนรคนั้น นรคนั้นมีป่าจิวป่าหนึ่งหลายต้นนักแล ต้นจิวนั้นสูง ได้แลต้นแลโยชน แลหนามจิวนั้นเทียรยอมเหล็กแดงเป็นเปลวลุกอยู่ แลหนามจิวนั้นยาวได้ ๑๖ นิ้วมือ เป็นเปลวไฟลุกอยู่บ่หอนจะรู้ดับสักคาบแล... (กรมศิลปากร, ๒๕๓๙ : ๓๓)

ในบทที่กล่าวว่า “ว่ายน้ในกระทะ” เป็นการอ้างถึง “กระทะทองแดง” หรือ “หม้อเหล็กแดง” ในโลหกุมภินรก ดังข้อความในไตรภูมิภคตาว่า

...คนผู้ใดตีผุงสัตว์ สมณพราหมณาจารย์ผู้มีศีลได้ คนผู้นั้นตายไปเกิดในโลหกุมภินรคนั้น นรคนั้นมีหม้อเหล็กแดงอันใหญ่เท่าภูเขาอันใหญ่หลายนัก หม้อนั้นเต็มด้วยเหล็กแดงเชื่อมเป็นน้ำอยู่ ผุงยมบาลจับสองตีนคนนรกชันดินขึ้น แลหย่อนหัวลงเบื่องต่ำแล้วแลฟุ้งตัวคนนั้นลงไปหม้ออันใหญ่นั้น... (กรมศิลปากร, ๒๕๓๙ : ๓๐)

จะเห็นว่าสภาพการณ์ในนรกต่างๆ ที่กวีอ้างถึงเป็นสภาพที่โหดร้ายน่ากลัว มิได้สุขสบายสงบ อุดมสมบูรณ์ และงดงามดังที่กวีกล่าวในบทกวี ด้วยเหตุนี้จึงทำให้การสื่อสารประชดชะตากรรมของคนในสังคมชัดเจนและสร้างอารมณ์สะเทือนใจได้ดียิ่งขึ้น

นอกจากนี้ยังมีการอ้างถึงความคิดเกี่ยวกับต้นไม้ที่บันดาลทุกอย่างได้ตามต้องการอย่างต้นกัลปพฤกษ์ ในลำนานาฎกระดิ่ง บท “เป็่อกคิดแล้วเรื่องเมืองไทยแลน” ดังนี้

อโหเมืองไทยร่วมสมัยใหม่นี้   เหลือดีเพราะทำดีกันใหญ่
 รอกัลปพฤกษ์ทุกมุมเมืองไทย   ท่านให้กอบโกยกินสิ้นเลย ฯ
 (อังคาร กัลยาณพงศ์, ๒๕๑๖ : ๓๑)

คำประพันธ์ข้างต้นอ้างถึงต้นกัลปพฤกษ์ในดินแดนอุตรกुरुทวีป ดังปรากฏในไตรภูมิภควาว่า

...แลในแผ่นดินอุตรกुरुทวีปนั้น มีต้นกัลปพฤกษ์ต้นหนึ่ง...ผู้ใด
 จะปรารถนาหาทุนทรัพย์สรรพเหตุอันใดๆ ก็ดี ย่อมได้สำเรทธิในต้นไม้
 นั้นทุกประการแล... (กรมศิลปากร, ๒๕๓๙ : ๖๓)

การอ้างถึงข้างต้นเป็นการเชื่อมโยงความหมายของต้นกัลปพฤกษ์ ต้นไม้ที่บันดาลทุกสิ่งทุกอย่างในดินแดนอุตรกुरुทวีป เพื่อประชดเสียดสีมนุษย์ผู้ละโมภไม่สิ้นสุดด้วยการกล่าววว่า “รอกัลปพฤกษ์ทุกมุมเมืองไทย ท่านให้กอบโกยกินสิ้นเลย”

คำประพันธ์อีกบทหนึ่งในบท “เป็่อกคิดแล้วเรื่องเมืองไทยแลน” มีการอ้างถึงเรื่อง “ง้วนดิน” ในตอนอุบัติโลก ดังนี้

จอมรากษสมาอวตารใหม่   พลิกดินไทยกินง้วนหอมหวาน
 ฆ่าภูผาป่าไม้หลายขบวน   ชวนกันตะกละทุกขณะนาที่ ฯ
 (เรื่องเดิม : ๓๓)

กวีอ้างถึงเหตุการณ์การกินง้วนดินของฝูงพรหมที่จะจุติมาเกิดเป็นมนุษย์ ดังปรากฏข้อความในไตรภูมิภควาว่า

เมื่อน้ำแห้งแล้งในแผ่นดินนี้มีพรรณคันธรส ไอซารสอร้อยนักหนา
 ดังละอองธุลีนิรุทกปายาส เมื่อนั้นฝูงพรหมอันอยู่ในอากาศสรรพรหมสิ้นบุญ
 จุตจากอากาศสรลงมาเกิดเป็นมนุษย์...ต่างคนต่างชิมรสปถพีนั้นทุกคน
 ต่างเข้าแล่น้ำทุกวัน เหตุตั้งนั้นดำริ ๓ อันเป็นอกุศลเกิดแก่เขาตั้งนั้น
 อันวาระคมีในตัวเขาก็หายไปสิ้น... (กรมศิลปากร, ๒๕๓๙ : ๑๗๐)

กวีจึงใช้ตัวละครใหม่จาก “พรหม” เป็น “จอมรากษส” ด้วยต้องการจะบริภาษมนุษย์ในยุค
 ปัจจุบันที่มีพฤติกรรมและจิตใจตกต่ำ เพราะถูกกิเลสครอบงำทุกขณะนาที

๓.๑.๑.๓. การอ้างถึงมหาชาติ

ในลำนำนฎกระติง บท “เมื่อคิดแล้วเรื่องเมืองไทยแล่น” อ้างถึงตัวละคร “ชูชก” เพื่อเชื่อมโยง
 ถึงพฤติกรรมที่น่ารังเกียจของชูชก คือ การกินไม่รู้จักพอ กับพฤติกรรมของนักการเมืองที่ชั่วร้าย
 บ้างหลง “กินเมืองไทย” อย่างไร้ศีลธรรม ดังนี้

เชื้อชูชกกลับชาติเกิดใหม่	กินเมืองไทยเสียจนบ้าคลั่ง
ร้อยล้านพันล้านหวานอร่อยจัง	ทั้งโคตรขาดศีลธรรมจรรยา ฯ
	(เรื่องเดิม : ๓๔ – ๓๕)

พฤติกรรมตะกละตะกลาม และกินไม่รู้จักพอของชูชก ปรากฏใน กัณฑ์มหाराช หลังจาก
 พระเจ้ากรุงสุโขทัยทรงไถ่ตัวสองกุมารแล้วพระราชทานเลี้ยงอาหารอย่างดีแก่ชูชก ด้วยความที่ชูชก
 ไม่เคยลิ้มรสชาติอาหารชั้นเลิศ จึงกินอาหารโดยไม่ประมาณตน ทำให้อาหารไม่ย่อยได้ ในที่สุด
 ถึงกับท้องแตกตาย

กวีอ้างถึงพฤติกรรมของชูชกอีกครั้งในบท “สี่ฐาน” ดังนี้

สี่ฐานถวิลท่านอะไรศรี	ว่าที่ชูชกใหญ่เลิศล้ำ
สอนไทยให้ยึดแน่นประจำ	กระทำฟุ้งซ่านทั่วบ้านเมือง ฯ
หนังสือพิมพ์ชวนชิมอะไร	กินกันใหญ่เจริญพุงพุงเฟื่อง
สวนศิลป์วัฒนธรรมเคยรุ่งเรือง	ไม่เคยรู้เรื่องแก่นเมืองไทย ฯ
	(เรื่องเดิม : ๕๕)

กวีเชื่อมโยงพฤติกรรมกรากินที่ไม่รู้จักพอของชุมชนกับพฤติกรรมของคนในสังคมไทยที่สนใจ แต่การเสาะแสวงหาสิ่งของอ้อยอับประทาน โดยเฉพาะ “ท่านอะไรศรี” ที่พอจะตีความได้ว่าเป็น หม่อมราชวงศ์ถนัดศรี สวัสดิวัตน์ ผู้ที่ได้รับยกย่องว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญในการชิม เจ้าของรางวัล “เซลล์ชวนชิม” เพื่อวิพากษ์วิจารณ์สังคมที่ไม่สนใจเรียนรู้เรื่องศิลปวัฒนธรรมของประเทศชาติ

๓.๑.๑.๔. การอ้างถึงกำศรวลโคลงต้น

ในบางกอกแก้วกำศรวล แสดงความคิดเห็นเรื่องการฝากนางที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนี้

โถมน้องจักฝากน้ำ	ใจนาง เองฤ
เกรงชนน้ำค้างสาง	เสียมสิ้น
กลอกกลิ้งอย่างเพชรวาง	รุ่งร่วง งามแฮ
แต่ครู่เดียวแตกดิน	เชื่อได้หมายไฉน ฯ
ไอศรีนวลทิพย์แก้ว	กินรี พี่เอย
ฝากเทพไถ้ธรณี	ฝากฟ้า
สามโลกหล่มโลกีย์	ฤาเชื่อ
โถมแม่ฝากป่าช้า	ชอบแท้อาถรรพ์ ฯ

(อังคาร กัลยาณพงศ์, ๒๕๒๑ : ๔๒ - ๔๓)

คำประพันธ์ข้างต้นอ้างถึงบทฝากนางในกำศรวลโคลงต้น ที่ว่า

โถมแม่จักฝากฟ้า	เกรงอินทร์ หยอกนา
อินทรท่านเทอกโถมเอา	สูฟ้า
โถมแม่จะฝากดิน	ดินท่าน แล้วแฮ
ดินฤาซัดเจ้าหล้า	สูสมสองสม
โถมแม่ฝากน่านน้ำ	อรรณพ
เยียวนาคเขยชมอก	พี่ไหม้
โถมแม่รำพึงจบ	ไตรโลก
โถมแม่ใครสงวนได้	เท่าเจ้าสงวนเอง

(พระยาตรัง, ๒๕๔๗ : ๓๘๗)

การอ้างถึงบทผากนางจากกำสรวลโคลงต้นเป็นการส่งผ่านความคิดเรื่องความรัก ความห่วงใย และความห่วงแทนของกวีที่มีต่อนางผู้เป็นที่รัก กวียังคงแสดงความลังเลใจไม่อาจ ตัดสินใจที่จะผากนางไว้กับสถานที่ใดหรือบุคคลใดได้เลยเพราะทุกแห่งล้วนถูกครอบงำด้วยกิเลส โลภีจนไม่อาจเชื่อถือได้ดังที่กวีกล่าววว่า “สามโลกหล่มโลภี ฤาเชื่อ” ครั้นที่จะผากนางไว้กับ จิตใจของนางเองอันเป็นวิธีการแก้ปัญหาลังเลใจที่กวีโบราณเคยทำ ก็เกรงจิตใจที่ไม่มั่นคง ของนาง สุดท้ายจึงมีความคิดที่จะผากนางไว้กับ “ป่าช้า” สถานที่เก็บศพ เพราะเป็นสถานที่ที่ ปราศจากชีวิตและอารมณ์อันเป็นกิเลสที่จะมากกระทบจิตใจที่บริสุทธิ์ของนางได้

๓.๑.๑.๕. การอ้างถึงโคลงกวีโบราณ

เป็นการอ้างถึงโคลงกวีโบราณที่พระยาตรังได้รวบรวมไว้เป็นโคลงที่เชื่อถือกันว่าเป็นผลงาน ของศรีปราชญ์ กวีผู้มีชื่อเสียงในสมัยกรุงศรีอยุธยา ในหมายเหตุร่วมสมัย บท “บวงสรวงครูกวี” ดังนี้

นบไหว้ครูกวีศรีปราชญ์
 ประชาชาติผิดไโล่ประหาร
 ธรณีนีเห็นเป็นพยาน
 เชิญเกิดท่านเช่นฆ่าประชาชน
 ดาบนี้หอกนี้กระสุนนี้
 ผิดเราให้อภัยปีป็น
 ผิวไม่ผิดดาบคืนที่คอคคน
 เอาเลือดฉลชั่วช้าทาแผ่นดิน
 (ไพบูลย์ วงษ์เทศ, ๒๕๓๙ : ๓๒)

ตัวอย่างข้างต้นอ้างถึง “ศรีปราชญ์” กวีสมัยกรุงศรีอยุธยา และผลงานที่กล่าวอ้างกันว่า เขียนไว้ที่พื้นดินก่อนถูกประหารชีวิตที่ว่า

ธรณีภพนี้เพ่ง	ทิพย์ญาณ หนึ่งรา
เราก็คิษย์มีอาจารย์	หนึ่งบ้าง
เราผิดท่านประหาร	เราชอบ
เราบผิดท่านมล้าง	ดาบนี้คืนสนอง
	(พระยาตรัง, ๒๕๔๗ : ๕๙)

การอ้างถึงศรีปราชญ์เป็นการขยายความคับข้องใจเกี่ยวกับความอยุติธรรม จากปัจเจกบุคคลที่ศรีปราชญ์เขียนไว้ สู่มวลมนุษย์ในวงที่กว้างกว่า คือ "ประชาชาติ" ยิ่งไปกว่านั้น ยังคงแสดงนัยยะของการสาปแช่งที่ตรงกันอีกด้วย

ในบางกอกแก้วกำศรวลก็อ้างถึงโคลงของศรีปราชญ์เช่นเดียวกันเพื่อสาปแช่งผู้ที่ทำลายชาติ ทำลายอยุธยา ดังนี้

โอมธรณีโลกนี้	เป็นพยาน
ใครฆ่าอยุธยาลาญ	ลุ่มม้วย
เกิดไหนงัดกदान	บัดชบ
สุขแต่เสพกามด้วย	ดิงบ้าสามานย์ ฯ
	(อังคาร กัลยาณพงศ์, ๒๕๒๑ : ๑๑๑)

นอกจากนี้ ในบางกอกแก้วกำศรวลยังมีการอ้างถึงโคลงกวีโบราณอีกบทหนึ่งเพื่อตอกย้ำและเพิ่มความเข้มข้นของอารมณ์ทุกข์ของตนเอง ดังนี้

เรียมรำน่านเนตรหัน	อกนิษฐ์
คิดใคร่พันสิบทิศ	ลับน้อง
เจตภูตเที่ยวหลงผิด	อิสระ ไปฤา
หวนสู่ว่างละเมอร้อง	พร่ำพร้องสรรเสริญ ฯ
	(อังคาร กัลยาณพงศ์, ๒๕๒๑ : ๔๘)

คำประพันธ์ข้างอ้างถึงโคลงที่มีชื่อเสียงของกวีโบราณ ที่ว่า

เรียมรำน่านเนตรถ่วม	ถึงพรหม
พานมู่ส์ตวิจ่อมจม	ชีพม้วย
พระสุเมรุเปื่อยเป็นตม	ทบทำว ลงนา
อักษิณมหาพรหมฉ้วย	พิไว้จึงคง
	(พระยาตรัง, ๒๕๔๗ : ๓๔)

ตัวอย่างการอ้างถึงข้างต้นเป็นการเชื่อมโยงความหมายและความเข้มข้นของความทุกข์จากโคลงกวีโบราณกับโคลงในบางกอกแก้วกำศรวล กล่าวคือกวีโบราณแสดงความทุกข์ที่มีมากด้วยการร่ำไห้จนน้ำตาท่วมโลกไปถึงชั้นพรหม แต่กวีโบราณสามารถรอดชีวิตจากการจมน้ำตาตนเองได้เพราะมีสวรรค์ชั้นอภินิษฐพรหมที่แม่น้ำและไฟประลัยกัลป์ไม่อาจทำลายถึงอังคาร กัลยาณพงศ์ เชื่อมโยงปริมาณความทุกข์ที่มีมากของกวีโบราณกับตนเอง พร้อมทั้งเพิ่มความเข้มข้นและน้ำหนักของความทุกข์อีกชั้นหนึ่งด้วยการกล่าวว่า น้ำตาของตนท่วมทันไปถึงสวรรค์ชั้นอภินิษฐ แสดงให้เห็นว่าการร่ำไห้จากความทุกข์ใจในครั้งนี้ กวีไม่อาจดำรงชีวิตรอดได้เหมือนกวีโบราณ

ในเขียนแผ่นดิน บท “วังนารายณ์” กวีอ้างถึง “ศรี” หรือ “ศรีปราชญ์” ผู้ที่เชื่อกันว่าเป็นกวีคนสำคัญในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ดังนี้

ศรีเอ๋ยพระเจ้าอยู่	ที่ใด
อยู่อดีตปัจจุบันใน	ที่นี่
ศรีเอ๋ยพระเจ้าไป	ปรโลก
ยังแต่อิฐปูนซี	ช่องแก้วกุสสถาน
เคยขานขับกาพย์แก้ว	โคลงกลอน
เบิกบทพระรามรอน	ราพณ์เรือ
สรวลเสียงสนุกสโมสร	มหรสพ
สรรพสังข์ป้าชฎเบื้อ	บอดไม้ปัจจุบัน
ขวัญเอ๋ยขวัญมิ่งแก้ว	การะเกด
รักษาติรักประเทศ	ยิ่งแล้ว
สู้ท้ายพระนิเวศ	วังราช
ชั้กฤชประกาศเกล้า	จักกักรุงศรี
ศรีเอ๋ยพระเจ้าอยู่	วังเย็น
ยังแต่เรื่องราวเป็น	คดีรู้
แผ่นดินถิ่นที่เห็น	เป็นอยู่
ใครเสพสมใครสู้	สืบสร้างรักษา

(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, ๒๕๕๐ : ๒๓๘)

คำประพันธ์ข้างต้น กวีอ้างถึงโคลงโต้ตอบระหว่างพระยาแสนหลวงกับศรีปราชญ์ที่ว่า

พระยาแสนหลวง : ศรีเอยพระเจ้าฮือ ปางใด

ศรีปราชญ์ : ฮือเมื่อพระเสด็จไป ป่าแก้ว

พระยาแสนหลวง : รังสีบ่สดีไส สักหยาด

ศรีปราชญ์ : ดำแต่ นอกในแผ้ว ผ่องเนื่อนพคุณ

(พระยาตริง, ๒๕๔๗ : ๒๙๙)

กวีอ้างถึง “ศรีปราชญ์” กวีคนโปรดของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และโคลงโต้ตอบ “ศรีเอยพระเจ้าฮือ ปางใด” เพื่อเชื่อมโยงเรื่องราวความสัมพันธ์อันยาวนานของ “ศรีปราชญ์” กับสถานที่คือ “วังนารายณ์” ทำให้ผู้อ่านย้อนรำลึกไปถึงประวัติศาสตร์สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้ในทันที

๓.๑.๑.๖. การอ้างถึงเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา

เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา เป็นบทร้อยกรองประเภทเพลงยาว มีเนื้อหาเกี่ยวกับการพยากรณ์สถานการณ์ในอนาคตว่าจะประสบวิบัติภัยนานา

ในหมายเหตุประเทศไทย บท “เพลงหน้าพาทย์” ก็มีการกล่าวถึงเนื้อความ และเหตุการณ์วิบัติภัยในลักษณะที่คล้ายคลึงกับเพลงยาวพยากรณ์ ดังนี้

นรชนชอกช้ำระกำอก
 จิ้งจกร้องทักจักจั่น
 โหรพยากรณ์พัลวัน
 จะเกิดไฟประลัยกัลป์อลวน
 ว่าน้ำจะท่วมฟ้าเวหาหาว
 ปลาจะบินกินดาวบนเวहन
 สุริย์แสงแรงฤทธิรณดล
 จะร่วงหล่นทับพื้นปัดพิน
 (ไพบูลย์ วงษ์เทศ, ๒๕๓๙ : ๔๐)

นอกจากนี้ ยังพบในบท “พยากรณ์”

เมื่อสิ้นแสงสิ้นศรีสุริเยศ
 ทบเทวษไฟรฟ้าต่างหน้าเหลือ
 ผีป่าต่างวิ่งเข้าสิงเมือง
 ภิกขุเปลื้องเครื่องศาตรัดตะคุด
 ปรีชญาเมรีต่างลิ้นหาย
 กรวดหินดินทรายโศกกำสรด
 ผู้บุญชาติธรรมล้วนวันท
 ยิ่งแต่ความเศร้าสลดเสียทั้งนั้น
 บัณทิตเดินไฟไรไต้ภูเขา
 บังเงาแมกไม้ไฟพรสัณท์
 ปราชญ์เล็งดาราดูดาววัน
 มองเห็นความคับขันพระนคร
 ว่าจะเกิดเพลิงไหม้ในทุ่งหญ้า
 เมื่อน้ำตาสูงยิ่งกว่าสิงขร
 คนที่มีมือเปื้อนเลือดจะเดือดร้อน
 แม้ที่ซุกหัวนอนก็ไม่มี
 (เรื่องเดิม : ๑๓๔ – ๑๓๕)

คำประพันธ์ข้างต้นอ้างถึงข้อความในเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา ดังนี้

พระคงคาจะแดงเดือดตั้งเลือดนง	อกแผ่นดินเป็นน้ำฟ้าจะเหลือ
ผีป่าก็จะวิ่งเข้าสิงเมือง	ผีเมืองนั้นจะออกไปอยู่ไฟ
.....	.....
ผู้มีศีลจะเสียซึ่งอำนาจ	นักปราชญ์จะตกต่ำต้อย
กระเบื้องจะเฟื่องฟูลอย	น้ำเต้าอันลายนั่นจะถอยจม
ผู้มีตระกูลจะสูญเผ่า	เพราะจันทาลมันเข้ามาเสพสม
ผู้มีศีลนั้นจะเสียซึ่งอารมณ์	เพราะสมัครสมาคมด้วยมารยา
	(รวมเรื่องกรุงเก่าของพระยาโบราณ ราชธานีินทร์, ๒๕๔๑ : ๖๘)

การอ้างถึงเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยาในตัวอย่างข้างต้นเป็นการอ้างถึงเพื่อเชื่อมโยงเหตุการณ์วิบัติภัยและความผิดปกติของบ้านเมืองในบทกวีโบราณกับสถานการณ์บ้านเมืองที่กำลังสับสนวุ่นวายจากเหตุการณ์ทางการเมือง นอกจากนั้น กวียังเชื่อมโยงเนื้อหาในรูปแบบการพยากรณ์ของโบราณกับการพยากรณ์อนาคตของ “คนที่มีมือเปื้อนเลือด” ในสังคมสมัยใหม่อีกด้วย

๓.๑.๑.๗. การอ้างถึงรามเกียรติ์

ในโคลงนิราศแม่เมาะ มีการอ้างถึงวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ ดังนี้

“พรหมพิราม” ระลึกได้	เรื่อง “ราม- เกียรติ” ฤา
รามลักษณะรอาพณ์ปราม	ปราบสิ้น
ทศพัทตร์ลักนางงาม	นำศึก สู่นอ
เพราะปรารถนาจึงตั้ง	ดับด้วยผลกรรม
	(ก้องภพ รื่นศิริ, ๒๕๔๙ : ๓๐)

กวีกล่าวถึงอำเภอพรมพิราม แล้วเชื่อมโยงถึงวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ ด้วยการอ้างถึงสาเหตุแห่งสงครามระหว่างฝ่ายพระรามกับทศกัณฐ์ที่เกิดจากกิเลสของทศกัณฐ์ที่ลักนางสีดาไปจากพระราม ในที่สุดด้วยผลกรรม (ชั่ว) จึงถูกพระรามฆ่าตาย

การอ้างถึงวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์เพื่อแสดงให้เห็นอุทาหรณ์ว่า เรื่องความรัก ความปรารถนา ระหว่างบุรุษกับสตรีนั้นนำไปสู่ความทุกข์ เกิดโทษ เกิดการชังชิง นำไปสู่ความขัดแย้ง รุนแรง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยกล่าวไว้ในโคลงบทต่อไปว่า

ธรรมดาบุรุษแม่น	มากปรี- ชาแล
ซึ่งรอดเรื่องสตรี	ยากไซ้
เว้นเพียงท่านผู้มี	ศีลตบะ
และเหล่าคนผู้ไร้	ธาตุแท้แห่งชาย
อันตรายกามรสแท้	โทษมหันต์
จากอดีตจนปัจจุบัน	รุ่มร้อน
เรื่องแค้นเรื่องฆ่าฟัน	ศึกใหญ่ ยิ่งแสบ
หากสืบสาเหตุย้อน	อาจด้วยชังนาง

พลงนีกเราไม่พัน	บ่วงกรรม
บ่วงรักคล้องรัดนำ	อกเศร้า
โลกหลงโกรธยังทำ	ใจข่ม ยากแกล
รักยิ่งยากยิ่งเฝ้า	ใฝ่ให้หม่นหมอง
	(เรื่องเดิม : ๓๐ – ๓๑)

จะเห็นว่า การอ้างถึงในลักษณะข้างต้น กวีตั้งใจใช้เรื่องรามเกียรติ์ ซึ่งเป็นที่รู้จักแพร่หลายมาเป็นอุทาหรณ์ที่จะกล่าวถึงสัจธรรมในเรื่อง “บ่วงกรรม” “บ่วงรัก” ที่บุรุษยากจะหลุดพ้น เว้นแต่ผู้มีศีลตบะเท่านั้น

๓.๑.๑.๘. การอ้างถึงขุนช้างขุนแผน

ในกลอนกล่อมโลก บท “การเดินทางไกลของสันติภาพ” อ้างถึงฉากและเหตุการณ์ในเรื่องขุนช้างขุนแผน คือ ฉากไร่ฝ้าย ในตอนที่ขุนแผนและนางวันทองพลอดรักกัน และฉากในทุ่งประหารในตอนที่พระพันวษาตัดสินประหารชีวิตนางวันทองในคดีแย่งชิงกันระหว่างขุนแผนกับขุนช้างว่า

ไปหอมช่อดอกรักในรักสลาย
ไปเฝ้าฝันไร่ฝ้ายในทุ่งประหาร
ไปสวมสร้อยสายหยุดในอุทยาน
ไปเรียงร้อยมะลิรานในบ้านร้าง
(ไพรวรินทร์ ขาวงาม, ๒๕๔๗ : ๒๕)

คำประพันธ์ข้างต้น อาจตีความได้ว่า สันติภาพนั้นไม่อาจเกิดขึ้นจริง หากมนุษย์ปราศจากความรัก สันติภาพจึงต้องใช้เวลาและระยะทางที่แสนยาวไกลกว่าจะมาถึงโลกมนุษย์ของเรา และอาจจะคิดต่อไปได้อีกว่าสันติภาพนั้นเป็นเพียงความคิดฝันที่ไม่มีทางเป็นจริงเช่นเดียวกับการคิดถึงภาพความสุข ความเข้มข้นในอดีตที่ไร่ฝ้ายในขณะที่ความเป็นจริงที่หุดหู่และโหดร้ายรอคอยอยู่ตรงหน้าที่ทุ่งประหาร

๓.๑.๑.๙. การอ้างถึงกาگی

โคลงนิราศแม่เมาะอ้างถึงวรรณคดีเรื่องกาگیในตอนครุฑอุ่มนางกาگیไปยังวิมานฉิมพลี
ดังนี้

“หัวจิว” นามจิวแน่น	เต็มที
ต้องโทษกามวิถี	พายต้น
ครุฑอุ่มโอบกาگی	ข้ามฝั่ง น้ำเนอ
เขยขึ้นฉิมพลีพัน	โทษนี้ฤาไฉน

(ก้องภพ รื่นศิริ, ๒๕๔๙ : ๒๑)

ตัวอย่างข้างต้นอ้างถึงวรรณคดีเรื่องกาگی เพื่อเชื่อมโยงอุทาหรณ์เรื่องการประพฤติดีในกาม
เมื่อกวีเดินทางถึงบ้านหัวจิว ในตำบลเนินมะกอก อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ ที่มีต้นจิวมี
นามตามต้นมากมาย ทำให้กวีคิดถึงนามจิวและต้นจิวในนรกภูมิที่มีไว้ลงโทษผู้ประพฤติดีใน
กาม จากนั้นกวีจึงอ้างถึงเหตุการณ์พญาครุฑลักพานางกาگیที่แม่จะพาข้ามสี่พันดริไปยังวิมาน
ต้นจิวหรือวิมานฉิมพลีอันไม่มีผู้ใดตามไปถึงก็ตาม แต่โทษแห่งการประพฤติดีก็ยังคงติดตัว
พญาครุฑและนางกาگیไปและต้องต้องได้รับโทษปีนต้นจิวในนรกภูมิอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

๓.๑.๑.๑๐ การอ้างถึงพระอภัยมณี

ในหมายเหตุร่วมสมัย “บทโยคี” เป็นการอ้างถึงตอนที่โยคีมาช่วยเหลือและสั่งสอน
สุตสาครหลังจากที่เสียทีแก่ซีเปลือยเพื่อเชื่อมโยงถึงการปลอบประโลมและให้ข้อคิดตักเตือนนิสิต
นักศึกษา

บัดเดียวดังห่าแห่งวังเวงแว่ว
สะดุ้งแล้วเหลียวแลชะงัดหา
เห็นโยคีซึ่งรุ่งพุ่งออกมา
ปลอบเจ้ากุมาราประโลมใจ
สอนว่าอย่าไว้ใจในปิตาจ
เปลอพลังจะถึงพลาดพ่ายได้
ยามนี้หนูเจ้ายังเยาว์วัย
เขาก็แต่รุกไล่จนเจ้าล้า

เถาว์ลยัพันเกี้ยวที่เลี้ยวลด
ยังไม่คดเหมือนหัวใจปีศาจกล้า

เหมือนตบหัวลูบหลังทำพรางตา

เปลอกก็มาเชือดได้ไม่ปรานี

(ไพบุลย์ วงษ์เทศ, ๒๕๓๙ : ๙๓ - ๙๔)

คำประพันธ์ข้างต้นอ้างถึงวรรณคดีเรื่อง **พระอภัยมณี** ด้วยการยกข้อความในคำประพันธ์
ที่ว่า

บัดเดี่ยวดั่งหง่างเหงงวังเวงแว่ว	สะดุ้งแล้วเหลียวแลชะเง้อหา
เห็นโยคีขี้อุ้งฟุ้งออกมา	ประคองพาขึ้นจนบนบรรพต
แล้วสอนว่าอย่าไว้ใจมนุษย์	มันสิ้นสุดลึกล้ำเหลือกำหนด
ถึงเถาว์ลยัพันเกี้ยวที่เลี้ยวลด	ก็ไม่คดเหมือนหนึ่งในน้ำใจคน

(สุนทรภู่, ๒๕๑๗ : ๓๑๙)

การอ้างถึงในตัวอย่างข้างต้นเป็นการเชื่อมโยงเหตุการณ์ที่โยคีมาช่วยเหลือสุดสาครที่เสียที่
แก่ซีเปลือยกับเหตุการณ์ความสูญเสียของนักศึกษาในวันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๙ เพื่อปลอบ
ประโลมนักศึกษา พร้อมทั้งสัมพันธ์คำสั่งสอนของโยคีที่สอนสุดสาครเรื่องการอย่าไว้ใจคน
เพื่อให้ข้อคิดตักเตือนนิสิตนักศึกษา

นอกจากนั้น กวียังบริภาษผู้ที่สร้างความสูญเสียในเหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมือง
ดังกล่าวว่าเป็น “ปีศาจ” ดังจะเห็นได้จากการปรับเปลี่ยนถ้อยคำจากในคำประพันธ์เรื่อง
พระอภัยมณี ที่เดิมใช้คำว่า “มนุษย์” เป็น “ปีศาจ”

๓.๑.๑.๑๑. การอ้างถึงกาพย์พระไชยสุริยา

ในลำนำนฎกระดิ่ง บท “รถเร็วลิวปลิวลม” มีการอ้างถึงกาพย์พระไชยสุริยา ดังนี้

พอดำให้น้ำเสียบ้านนอก	เข้าออกหลังคฤหาสน์ฟูเฟื่อง
สัมปทานป่าไม้เหมืองรุ่งเรือง	เรื่องทรัพย์สินนับล้านหวานโคตรมัน ๫

**คำเข้าเข้าหอสีชอลิ่งค์
ราตรีอิงมีกลางแสงจันทร์**

**อบนวดซึ่งแสนห้าร้อยสวรรคต์
เลี้ยงรับขวัญใหม่ไซโยยาว ๖**

(อังคาร กัลยาณพงศ์, ๒๕๑๖ : ๔๑ - ๔๒)

กวีอ้างถึงพฤติกรรมของข้าราชการ เสนาอำมาตย์ จากกาพย์พระไชยสุริยา ที่ว่า "คำเข้าเข้าแต่หอ ฝ้าสีชอล่องกามา" (พ. ณ ประมวญมารค, ๒๕๑๙ : ๓๓) ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ทำให้เมืองสาวัตถีต้องล่มจม เกิดเหตุอาเพศ เกิดน้ำป่าไหลท่วมเมือง ฝิป่าอาละวาด ทำให้ชาวเมืองล้มตายจำนวนมาก การอ้างถึงในลักษณะนี้มีส่วนทำให้เนื้อหาหลักซึ่งน่าสนใจขึ้น ด้วยการเชื่อมโยงสาระสำคัญจากกาพย์พระไชยสุริยามาสู่ลำนำฎกระดิ่ง อีกทั้งยังสอดคล้องกับเนื้อหาในลำนำฎกระดิ่งที่กวีกำลังวิพากษ์วิจารณ์สังคมที่ถูกกิเลสตัณหาครอบงำ พร้อมทั้งส่งสัญญาณเตือนว่าหากสังคมเป็นเช่นนี้บ้านเมืองก็จะล่มจมเช่นเดียวกับเมืองสาวัตถีในกาพย์พระไชยสุริยา

๓.๑.๑.๑๒. การอ้างถึงบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในบางกอกแก้วกำศรวล เสียดสีพฤติกรรมของผู้หลงไหลลัทธิสังคมนิยมด้วยการอ้างถึงพระราชนิพนธ์โคลงสุภาษิตนักรบโบราณ ดังนี้

ไอ้มโนมอบพระเจ้า	เลนิน
แขนมอบถวายสตาลิน	เล็คฟ้า
ดวงใจมอบโฮจิมินท์	เสมอพ้อ แม่แล
เกียรติศักดิ์รักของข้า	มอบไว้เงินแดง ๖

(อังคาร กัลยาณพงศ์, ๒๕๒๑ : ๑๔๔)

คำประพันธ์ข้างต้นอ้างถึงพระราชนิพนธ์โคลงสุภาษิต โคลงภาษิตนักรบโบราณ ที่ว่า

มะโนมอบพระผู้	เสวยสวรรคต์
แขนมอบถวายทรงธรรม	เทิดหล้า
ดวงใจมอบเมียขวัญ	และแม่
เกียรติศักดิ์รักของข้า	มอบไว้แก้ตัว

(พระราชนิพนธ์ร้อยกรองร้อยเรื่องในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว : ๑๕)

นอกจากนี้ยังปรากฏการอ้างถึงโคลงพระราชนิพนธ์สยามานุสสติ ว่า

หากฝรั่งยังอยู่ยั้ง	ยืนยง
ไทยถ่อยเสมอทาสคง	ซีพด้วย
หากฝรั่งไม่วินาศลง	ลอกกาก เร็วรา
กินเยี่ยวซีฝรั่งม้วย	หมดสิ้นโคตรสยาม ฯ
หากจีนแดงอยู่ยั้ง	ยืนยง
ไทยถ่อยเสมอทาสคง	ซีพด้วย
จีนแดงไม่วินาศลง	ลอกกาก เร็วรา
กินเยี่ยวซีแจ๊กม้วย	หมดสิ้นโคตรสยาม ฯ

(อังคาร กัลยาณพงศ์, ๒๕๒๑ : ๒๖๘)

คำประพันธ์ข้างต้นอ้างถึงบทพระราชนิพนธ์สยามานุสสติ พระราชนิพนธ์ร้อยกรองที่พระราชทานเนื่องในโอกาสที่ทรงส่งทหารอาสาไปสงครามในทวีปยุโรป ในสงครามโลกครั้งที่ ๑ เมื่อวันที่ ๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๑

หากสยามยังอยู่ยั้ง	ยืนยง
เราก็เหมือนอยู่คง	ซีพด้วย
หากสยามพินาศลง	ไทยอยู่ ได้ฤา
เราก็เหมือนมอดม้วย	หมดสิ้นสกุลไทย

(พระราชนิพนธ์ร้อยกรองร้อยเรื่องในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว : ๑๘)

การอ้างถึงบทพระราชนิพนธ์ในตัวอย่างทั้ง ๒ ตัวอย่างข้างต้น เป็นการอ้างถึงด้วยวิธีการนำถ้อยคำจากบทพระราชนิพนธ์มาปรับเปลี่ยนเพื่อสื่อสารเสียดสีพฤติกรรมของผู้ที่หลงใหลในลัทธิสังคมนิยมอย่างขาดสติ ทั้งนี้สัมพันธ์กับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ช่วงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ในสมัยนั้นมีพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยหรือ พคท. ซึ่งตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๕ ได้ดำเนินการขยายมวลชนมาโดยตลอดโดยเฉพาะตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๐ เป็นต้นมา ดังที่ พรภิรมย์ (เอี่ยมธรรม) เชียงกูล ได้อธิบายว่า

ในช่วงเวลาดังแต่ ๒๔๙๐ - ๒๕๐๑ นี้ พคท. ก็ได้ดำเนินงานในการขยายมวลชนมาโดยตลอด เป็นกลุ่มที่มีอุดมการณ์สังคมนิยมที่มีการจัดระเบียบโครงสร้างและระบบปฏิบัติอย่างเป็นองค์กร มีอิทธิพลของพรรคคอมมิวนิสต์จีนและแนวความคิดเหมา คือ เป็นกองหน้าที่มีการจัดตั้งของชนชั้นกรรมาชีพแห่งประเทศไทย ในทางทฤษฎีถือลัทธิมาร์กซ์ - เลนิน เป็นเข็มทิศชี้แนวทางทั้งปวง ยึดมั่นโลกทัศน์ วัตถุประสงค์ วิภาษ และวัตถุประสงค์ ประวัติศาสตร์ของลัทธิมาร์กซ์ - เลนิน คัดค้านโลกทัศน์ จิตนิยม และอภิปราย ในช่วงระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ พคท. ได้เผยแพร่อุดมการณ์สังคมนิยมในหมู่คนไทยเป็นครั้งแรก จากสภาพการณ์ที่อันวายในขณะนั้นมีผลให้ พคท. สามารถเติบโตขึ้นมาในระดับหนึ่ง ด้วยการดึงคนไทยจำนวนหนึ่งเข้ามาร่วมทำงานด้วย... (พรภิรมย์ (เอี่ยมธรรม) เชียงกูล, ๒๕๓๕ : ๑๒๕)

ช่วงก่อนการรัฐประหาร พ.ศ. ๒๔๙๐ พคท. ได้ทำการเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างค่อนข้างเปิดเผย อย่างไรก็ดี ในสังคมไทยยังมีกลุ่มแนวความคิดสังคมนิยมที่ไม่อยู่ในสังกัดของ พคท. ได้แก่ พวกปัญญาชน นักหนังสือพิมพ์ นักเขียน นักวิชาการ นิสิต นักศึกษา และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบางคน พวกนี้ต้องการเห็นรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยภายใต้ระบบความคิดสังคมนิยมที่เน้นแนวคิดมนุษยธรรม ความเสมอภาค เสรีภาพทางเศรษฐกิจ และสังคม (เรื่องเดิม, ๒๕๓๕ : ๑๒๖)

๓.๑.๒. การอ้างถึงนิทาน และตำนาน

จากการศึกษา พบว่า กวีนิพนธ์อ้างถึงตำนานสถานที่ ตำนานเมืองและตำนานการสร้างเมือง และนิทานอธิบายเหตุเบ็ดเตล็ด ดังนี้

๓.๑.๒.๑. การอ้างถึงตำนานสถานที่

๑. ตำนานเมืองนครปฐม และพระปฐมเจดีย์

ตำนานเมืองนครปฐมและพระปฐมเจดีย์นั้นเกี่ยวข้องกับตำนานพระยาทรงพระยาพานที่ว่า พระยาพานผู้บุตรกระทำปิตุฆาตต่อพระยาท้าวเป็นบิดาและฆ่ายายหอมผู้มีพระคุณ จึงได้สร้างเจดีย์ขึ้นเพื่อลดทอนบาปที่ก่อไว้ให้เบาบางลง นอกจากเรื่องตามตำนานแล้ว พระบาทสมเด็จพระ

พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงวินิจฉัยว่า พระปฐมเจดีย์เป็นเจดีย์แห่งแรกที่สร้างขึ้นในประเทศไทย สร้างขึ้นเมื่อครั้งที่พระเจ้าอโศกมหาราชพระราชทานพระบรมธาตุไปยังดินแดนที่นับถือพระพุทธศาสนา เมื่อ พ.ศ.๒๑๘ นอกจากนี้ มีเหตุการณ์ที่สนับสนุนแนวพระราชดำริของพระองค์ คือ ใน พ.ศ.๒๔๐๗ ดอกเตอร์ จอห์น สไควร์ ชาวอังกฤษได้นำใบพระศรีมหาโพธิ์และพระพิมพ์จากเมืองพุทธคยามาทูลเกล้าฯ ถวายที่ด้านหลังของพระพิมพ์มีจารึกคาถา เย ธมฺมา จาริก เย ธมฺมานี้มีความเช่นเดียวกับคาถา เย ธมฺมา ที่จารึกอยู่ที่โบราณวัตถุที่พบบริเวณเมืองนครปฐมได้แก่ จารึกที่ศาลเจ้าแม่พันอสูร และหลังพระพิมพ์ จึงเชื่อได้ว่า จาริก เย ธมฺมา ที่พบที่จังหวัดนครปฐมเป็นจารึกที่ได้มาเมื่อคราวที่พระเจ้าอโศกมหาราชแจกพระบรมธาตุมาให้ และสร้างพระเจดีย์ขนาดใหญ่ขึ้นเพื่อประดิษฐานพระบรมธาตุ (ธีระ แก้วประจันตร์, ๒๕๕๐ : ๓๐๒ – ๓๐๕)

ในเขียนแผ่นดิน บท “พระปฐมเจดีย์” ก็มีการอ้างถึงตำนานเมืองนครปฐมและพระปฐมเจดีย์ที่เกี่ยวข้องกับตำนานพระยาภคพระยาพานและจาริกพระคาถา เยธมฺมา ดังนี้

องค์พระปฐมตั้งแต่สกุล	ตระการบันดล
ดำเนินพระธรรมจักรา	
เยธมฺมา เหตุปภวา	ปฐมธรรมคาถา
สถาปนาพุทธศาสน์สืบศรี	
สืบยุคทวารดี	แผ่นไผทไฟที่
พิทักษ์พระธรรมธำรง	
ตำนานพญาพานพญาภค	ก่อพระสถูปทรง
เป็นองค์พระปฐมประธานสถาน	
(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, ๒๕๕๐ : ๒๐๘)	

การอ้างถึงในตัวอย่างข้างต้นเป็นการแสดงเชื่อมโยงประวัติตำนานอันยาวนานของพระปฐมเจดีย์ ด้วยการกล่าวถึง ตำนานพระยาภคพระยาพาน และพระคาถา เยธมฺมา ผู้อ่านที่มีความรู้เรื่องพระยาภคพระยาพาน และเรื่องราวของจาริกพระคาถา เยธมฺมา ดังที่ผู้วิจัยได้สังเขปไว้ตอนต้นก็จะเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างตำนานกับสถานที่แห่งนี้ได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

๒. ตำนานพระธาตุก่องข้าวน้อย นิทานก่องข้าวน้อย

พระธาตุก่องข้าวน้อย ตั้งอยู่ที่ตำบลตาดทอง อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร เป็นพระธาตุเก่าแก่ศิลปะแบบขอม สร้างในพุทธศตวรรษที่ ๒๓ - ๒๕ มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับการสร้างพระธาตุก่องข้าวน้อยว่า ในจังหวัดยโสธร มีหนุ่มชานาได้ทำนาตั้งแต่เช้าจนเพล วันหนึ่งมารดาของชายหนุ่มมาส่งข้าวสากกว่าทุกวัน ด้วยความหิวจึงเกิดบันดาลโทสะว่านำข้าวมาน้อยจึงทำร้ายมารดาจนถึงแก่ความตาย ครั้นได้กินข้าวที่มารดานำมาให้จนอิ่ม แต่ยังไม่หมดกลองและเห็นมารดาเสียชีวิต เขารู้สึกเสียใจมากที่ได้ทำผิดไปจึงได้สร้างพระธาตุก่องข้าวน้อยขึ้นเพื่ออุทิศส่วนกุศลขอให้อิสรกรรมและล้างบาปที่ตนได้กระทำมาตุฆาต (เก็บความจาก ธีรช ปุณณโกทก, ๒๕๔๒ : ๑๑๐)

ในเขียนแผ่นดิน บท "ตาดทองก่องข้าว" กวีอ้างถึงตำนานดังกล่าวด้วยการนำคำพูดของมารดาที่ตอบบุตรชายว่า แม้กระต๊อบข้าวจะเล็กแต่ก็ใส่ข้าวมาเต็มแน่น ในวรรคแรก ดังนี้

“น้อยต่อนแต่แน่นในดอกลูกหล้า”

คำแม่ที่ฆ่าพิฆาตแม่

ตำนานธาตุก่องข้าวคงเที่ยงแท้

หรือเพียงแค่ว่าเขาที่เล่าลือ

สถูปธาตุอาจองทรงสถิต

ค้อยก้ออิฐประชิดชั้นบันปูนถือ

จากเหลี่ยมฐานปานปทุมกระพุ่มมือ

องค์ธาตุคือข้อหัตถ์นัมัสการ

จากพระธาตุตาดทองถึงก่องข้าว

เป็นศรีชาวสะเดาต้นตำบลบ้าน

ครั้งช่วยสร้างธาตุพนมบรมโบราณ

ประดิษฐานแทนใจใสศรัทธา

พระธาตุก่องข้าวน้อยจะร่อยร้าง

ทั้งองค์ปรางค์อิฐปูนอาจสูญค่า

แต่ยืนยงคงมั่นกตัญญูตา

พระคุณของมารดานิรันดร

(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, ๒๕๕๐ : ๗๔)

ก็อ้างถึงเรื่องกองข้าวน้อยฆ่าแม่เพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างตำนานกับสถานที่ ดังที่ กวีกล่าวว่า ไม่ว่าจะตำนานดังกล่าวจะมีจริงหรือไม่ เช่นเดียวกับพระธาตุองค์เก่าจะคงเหลือเพียงซากปรักหักพังที่ดูเสมือนไร้คุณค่าแต่ความเป็นตัวแทนในการสร้างอุทิศเกิดพระคุณมารดานั้นยังคงมีความหมายในจิตใจผู้คนทั่วไปตราบนานเท่านาน

๓.๑.๒.๒. การอ้างถึงนิทานเบ็ดเตล็ด

๑. นิทานดาวลูกไก่

กระจุกดาวลูกไก่สามารถมองเห็นในท้องฟ้ายามค่ำคืนได้อย่างเด่นชัด จึงเป็นที่รู้จักในแทบทุกวัฒนธรรมทั่วโลกนับแต่อดีตกาล ชาวไทยเรียกดาวลูกไก่หรือดาวฤติกา สำหรับนิทานดาวลูกไก่ในตำนานไทยเล่าว่า มีตายายคู่หนึ่งอาศัยอยู่ในป่า วันหนึ่งมีพระฤกษ์ค์ผ่านมา คิดจะหาอาหารไปถวาย แต่เนื่องจากอยู่ในป่าไม่มีอาหารดีๆ จึงหารือกันจะฆ่าไก่ที่เลี้ยงไว้เพื่อไปทำอาหารถวาย แม่ไก่ได้ยินก็ส่งเสียงลูกไก่ทั้งหกตัวให้รักษาตัวให้ดี ตัวเองต้องแทนคุณตายายที่เลี้ยงดูมา เมื่อถึงเวลาตายายฆ่าแม่ไก่ ลูกไก่ก็กระโดดเข้าเตาไฟตายตามแม่ไปด้วย เทพยดาเห็นแก่ความกตัญญู จึงให้แม่ไก่และลูกไก่ทั้งหมดขึ้นไปเป็นดาวอยู่บนฟ้าเพื่อเตือนใจคน (เก็บความจาก ประคอง นิมมานเหมินทร์, ๒๕๔๒ : ๒๑๐๖)

จากการที่นิทานเรื่องดาวลูกไก่นี้มีเนื้อเรื่องเป็นที่ประทับใจคนไทยทุกภาคมาเป็นเวลานาน ในกลอนกล่อมโลก บท “สตุติ๊กไก่” มีการอ้างถึงนิทานดาวลูกไก่เพื่อเสียดสีพฤติกรรมมนุษย์ในยุคบริโภคนิยม ดังนี้

“ไก่เอ๋ย...”
 เจียบเจียบ...คุ่นเคยเคนตักก็
 กุกกุก...ซาบซึ่งเคเอฟซี
 เกลื่อนชีวิตอุทิศพลีถิคน !
 “หรือยินดีตายเป็นเปือเพื่อเป็นดาว ?!”
 (ไพวรินทร์ ขาวงาม, ๒๕๔๗ : ๑๓๑)

กวีเชื่อมโยงเรื่องการตายของลูกไก่จนได้กลายเป็นกลุ่มดาวจากอานิสงส์แห่งความกตัญญู ในตำนานดาวลูกไก่กับการตายของไก่จำนวนมากในปัจจุบันเพื่อประชมมนุษย์ว่าไก่จำนวนมาก นั้นยินดีตายเพื่อสนองความต้องการที่ไม่สิ้นสุดของมนุษย์ในยุคบริโภคนิยมด้วยหวังไปเป็นดาว เช่นเดียวกับไก่ในตำนาน

๓.๑.๓. การอ้างถึงเพลง

๓.๑.๓.๑. การอ้างถึงเพลงร้องเล่น หรือเพลงกล่อมเด็ก

๑. เพลงวัดโบสถ์

ในหมายเหตุร่วมสมัย บท “นครไ้” อ้างถึง “เจ้าขุนทอง” วีรบุรุษในเพลง “วัดโบสถ์” เพื่อเชื่อมโยงวีรกรรมความกล้าหาญ ในการต่อสู้กับกลุ่มนิสิตนักศึกษาและประชาชนที่ร่วมกันต่อสู้ ในเหตุการณ์ทางการเมือง ดังนี้

เจ้าขุนทองล่องเรือแต่เมื่อสง

ฟ้าสว่างยอดไม้ใจหดหู่

ขุนทองเกาะกิ่งจันแล้วชันคู้

ว่าดาบคู่นี้จะเข้าไปเอาชัย

เคียนผ้าชะม้าคาดอาจหาญ

เอาอังคารแม่พ่อห่อไ้

ประเจียดขาดคาดแดงต่างแรงใจ

เหล็กไหลผูกม้ันที่บ้านเอว

.....

เจ้าขุนทองร้องดังก้องกังวาน

รำดาบคู่ประจัญบานอยู่หน้าทัพ

เจ้าวิ้งเข้าเอาชัยด้วยใจกล้า

เบรียงปืนหวาดผวาวินญานดับ

เบรียงปืนรุกราวเจ้าล้มทับ

เหยียดยาวอยู่กับประชาชน

(ไพบุลย์ วงษ์เทศ, ๒๕๓๙ : ๘๔ – ๘๕)

คำประพันธ์ข้างต้นอ้างถึงตัวละครตัวหนึ่งที่ชื่อ “เจ้าขุนทอง” ในเพลง “วัดโบสถ์” ที่เดิมเป็นตำนานที่เล่ากันในท้องถิ่นภาคกลาง เนื้อเพลงกล่าวถึงวีรกรรมของเจ้าขุนทองคือการออกไปปล้นค่ายพม่า และช่วยเชลยคนไทยหนีรอดออกมาได้ แต่ตัวเองกลับถูกพม่าฆ่าตาย ดังนี้

วัดเอยวัดโบสถ์ มีตาลโตนดอยู่เจ็ดต้น
เจ้าขุนทองไปปล้น ปานฉะนี้ไม่เห็นมา
คุดข้าวออกใส่ห่อ ถ่อเรือออกมาหา
เขาเล่าลือมา ว่าเจ้าขุนทองตายแล้ว
เหลือแต่กระดูกแก้ว เมียรักจะไปปลง
ขุนศรีจะถือฉัตร ยุกกระบัตระจะถือธง
ถือท้ายเรือหงส์ ปลงศพเจ้าพ่อนา
(ฉบับกรมศิลปากรชำระ พ.ศ.๒๔๖๓ อ้างถึงใน นิตยา
มาศะวิสุทธิ์, ๒๕๔๐ : ๒๗)

คำประพันธ์ในหมายเหตุร่วมสมัย ที่อ้างถึง “เจ้าขุนทอง” ดังตัวอย่างข้างต้นนั้น เป็นการเชื่อมโยงวีรกรรมของ “เจ้าขุนทอง” ในอดีตกับนิสิตนักศึกษาที่เข้าร่วมเหตุการณ์ทางการเมืองในวันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๙ เพื่อสื่อความหมายถึงความกล้าหาญ เด็ดเดี่ยว และเสียสละ เพื่อส่วนรวมของวีรบุรุษจากอดีตสู่ปัจจุบัน

๒. เพลงจันทร์เจ้า

ในหมายเหตุร่วมสมัย บท “ชมเมือง” อ้างถึงเพลง “จันทร์เจ้า” เพื่อใช้เป็นสื่อในการถ่ายทอดอารมณ์ ความไร้เดียงสา และความหวังของเด็ก ดังนี้

ขอข้าวขอแกง ขอแฟงผัก
ขอเกิดจันทร์ที่รักจงให้ฉัน
พ่อเจ็บแม่จวนหัวใจครัน
ดื่มแต่น้ำรวงชันในคงคา
ฉันมีน้องน้อยน้อยที่คอยหิว
ไต่กิ่งเสียงน้องฉันร้องจ้า
แม่ไปเก็บข้าวกลิ้งในท้องนา
ยามสามยังไม่มาจนปานนี้

หาข้าวกันครัวเสียทั่วซอก
 มีถั่วอกเก่าคร่ำดำมิดหมี
 ข้าวจะกรอกหม้อไหก็ไม่มี
 สงสารฉันเกิดพี่พระจันทร์
 (ไพบูลย์ วงษ์เทศ, ๒๕๓๙ : ๑๑๘ – ๑๑๙)

เพลง “จันทร์เจ้า” เป็นเพลงร้องเล่นที่มีเนื้อร้องว่า “จันทร์เอ๋ยจันทร์เจ้า ขอข้าวขอแกง ขอแหวนทองแดง ผูกมือน้องข้า ขอช้างขอม้า ให้น้องข้าขี่ ขอเก้าขี่ ให้น้องข้านั่ง ขอเตียงตั้ง ให้น้องข้านอน ขอละคร ให้น้องข้าดู ขอยายชูลี้น้องข้าเถิด ขอยายเถิดเลี้ยงตัวข้าเอง” ซึ่งสะท้อนความไร้เดียงสาของเด็กด้วยการขอสิ่งของต่างๆ กับพระจันทร์

คำประพันธ์ในหมายเหตุร่วมสมัยข้างต้น อ้างถึงเพลง “จันทร์เจ้า” ด้วยการให้ตัวละครขอข้าวจากพระจันทร์ ว่า “ขอข้าวขอแกง ขอแพ่งพัก ขอเถิดจันทร์ที่รักจงให้ฉัน” เป็นการเชื่อมโยงความหวังและอารมณ์ของเด็กผู้ไร้เดียงสาจากเพลงร้องเล่นกับเด็กผู้ยากไร้ในสังคม

นอกจากนี้ อังคาร กัลยาณพงศ์ ยังอ้างถึงเพลงจันทร์เจ้าเพื่อเสียดสีความต้องการที่ไม่รู้จักเพียงพอของมนุษย์ในลำนานาฎกระดิ่ง บท “รถเร็วลิวปลิวลม” ดังนี้

ขอแหวนทองแดงทองคำด้วย	เพชรเม็ดรุ่งสวดยนะจันทร์เจ้า
แถมใส่กรอกหมูแฮมทุกคำเช้า	อิมอะคร่าวเชี่ยวชาญงานการกิน ฯ
ขอรับจับจองฆ่าป่าสงวน	สวนยางเหมือนใหญ่จับไว้สิ้น
งก้งำทำการงานได้ดิน	เพื่อเพชรนิลสินทรัพย์นานา ฯ
ขอรถเก๋งใหญ่ใหม่งามหรู	พร้อมตู้เย็นทีวีแอร์ฟ้า
วิมานสีชมพูชู่ช่ามา	เจ็ดโคตรซาร์องรับรับทาน ฯ
ไอ้ขอมอร์ฟินฝิ่นกัญชา	มาให้อเมริหงส์หาร้อยล้าน
เพื่อเพิ่มพลังขยันหมั่นทำการ	งานคอร์ปชั่นมันสุดมัน ฯ
ขอมเมืองเหมาเอากำไร	ตั้งอั้งยี่ใหญ่โตไทม์หันต์
สร้างพรรคอันธพาลอเนกอนันต์	ปฏิบัติตัวเองจับปล้นทันที ฯ
จันทร์เจ้าว่าข้าเต็มใจล้ำ	สูเร่งทำน้ำดีเร็ววี
จงทำน้ำดี ทำดีดี	เพื่อพุงล้นปรีเจ็ดโคตรเลย ฯ

(อังคาร กัลยาณพงศ์, ๒๕๑๖ : ๔๑ – ๔๒)

จะเห็นว่า สิ่งต่างๆ ที่มนุษย์ร้องขอในคำประพันธ์ข้างต้นล้วนสะท้อนให้เห็นความลุ่มหลงในกิเลส อันแสดงความตกต่ำทางปัญญาและจิตวิญญาณรวมทั้งคุณธรรม ตรงกันข้ามกับภาพความไร้เดียงสาของเด็กที่ร้องขอสิ่งต่างๆ จากพระจันทร์ในเพลงอย่างชัดเจน การอ้างถึงเพลงร้อง “จันทร์เจ้า” จึงเป็นการเพิ่มพลังในการเสียดสีพฤติกรรมมนุษย์ให้เด่นชัดยิ่งขึ้น

๓.๑.๓.๒. การอ้างถึงเพลงพื้นบ้าน

ในเขียนแผ่นดิน กวีอ้างถึงเพลงพื้นบ้านในแต่ละภูมิภาค เนื่องจากกวีเห็นว่าเพลงพื้นบ้านมีคุณค่าและแสดงอัตลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น ดังที่กวีกล่าวว่า “อาจเขียนสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นบ้าง แต่สิ่งนั้นต้องมีค่าและงดงามพอจะจำลองลงเป็นบทกวีได้” (เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, ๒๕๕๐ : ตีพิมพ์ในจินดา) ยิ่งไปกว่านั้น กวียังกล่าวว่า “ต้องไปนั่งเขียนเสียแต่วันนี้ ขณะที่มันยังมีให้เขียนได้อยู่” (เรื่องเดิม) แสดงให้เห็นความใส่ใจ ห่วงแหนมรดกทางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นเพราะเกรงว่าจะเสื่อมสูญไปกับการเวลาและขาดผู้คนสนใจ

๑. เพลงเต็นกำรำเคียว

เพลงเต็นกำรำเคียว เป็นเพลงพื้นบ้านของจังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งผู้เล่นทั้งชายหญิงต่างก็ถือเคียวมือขวา รวงข้าวมือซ้าย ร้องเกี่ยวพาราสีกัน ชาวนานิยมเล่นกันตามท้องนาในฤดูเก็บเกี่ยวข้าว ระหว่างลงแขกเพื่อความสนุกสนาน ปลดปล่อยความเหนื่อย (เก็บความจาก พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย, ๒๕๕๒ : ๓๓๘)

ในบท “เต็นกำรำเคียว” มีการอ้างถึงท่อนเนื้อร้องของเพลงเต็นกำรำเคียว เพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าถึงบรรยากาศนั้น ดังนี้

มาเกิดหนาแม่มา
มาเต็นกำย่าหญ้าในนา
ฝนกระจายปลายนาอย่าซ้ำที่
มัวร์ริวนเรเสียเวลา
ไปเกิดหนาพ่อไป
เดินขยิกจิกไหลเข้าไปหา
มาเกี่ยวข้าวกันใกล้ใกล้ที่ในนา
อย่าชักซ้ำรำไรไปด้วยกัน

เกี้ยวเกิดเกี้ยวแม่เกี้ยว
 ข้าวจะหวานคมเคี้ยวแม่เกี้ยวมัน
 จะเข้าคู่ควงเคี้ยวเกี้ยวประชัน
 เดียวตะวันก็จะดับจะลับดวง
 เต็นเกิดเต็นพ้อเต็น
 เต็นให้เส้นฟางทองละออรวง
 ให้เม็ดข้าวตกรายกระจายรวง
 เจ้าคู่ควงเต็นกำรำเคี้ยวเอ๋ย
 (เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, ๒๕๕๐ : ๓๔๐)

ตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้น อ้างถึงเพลงเต็นกำรำเคี้ยว ด้วยการปรับคำร้องตอนต้นของเพลงเต็นกำรำเคี้ยว ที่ว่า “มาแล้วเอ๋ย เอ๋ยละแม่มา มาหรือมา แม่มา มาเต็นกำรำหญ้ากันเสียในนานี้เอ๋ย” มาใช้ในสองวรรคแรก เพื่อเชื่อมโยงบรรยากาศการเล่นเพลงเต็นกำรำเคี้ยวมาสู่บทกวีของตน

๒. การอ้างถึงเพลงหมอลำ

คำว่า “หมอลำ” นั้นเราหมายถึง “ผู้ที่มีความสามารถในการขับลำหรือขับร้องคำกลอนลำให้เกิดทำนองและจังหวะที่ไพเราะเพราะพริ้ง” และคำว่า “หมอแคน” ก็หมายถึงผู้ที่มีความสามารถในการเป่าแคนให้ออกมาเป็นเสียงที่มีท่วงทำนองไพเราะ (ไพบูรณ์ แพงเงิน, ๒๕๓๔ : ๑)

เพลงหมอลำจึงเป็นเพลงที่ขับร้องจากกลอนลำที่มีท่วงทำนอง และภาษาเฉพาะมากขึ้นต้นด้วยท่อนร้อง “ไอ้โงะไอ้โงะไอ้ละเนอ...” ในบท “มนต์หมอลำ” ที่มีการอ้างถึงท่อนเริ่มต้นดังกล่าวเพื่อจำลองบรรยากาศของเพลงหมอลำมาไว้ในบทกวี ดังนี้

ไอ้โงะไอ้โงะไอ้ละเนอ ฟังเด้ออีหล่า
 เพลงแคนละแล่นลา จากวงหมอลำ
 ไม่มานำมาหนูน เหมือนพุ้นเหมือนก่อน
 ขับลำคำกลอน ยังคงสำเนียง

ร่ายจำเรียง "...ตามใจ แม่น้องเกาะหล้า
 ผู้เพิ่นเลี้ยงเฮามา จนว่าเติบโตใหญ่..."
 ฟังเด้อหล้าฟังไว้ วาดล้าอีสาน
 คืดฮอดบุญคุณลาน บุญข้าวประดับดิน
 พ่อใหญ่พ่ออิน แม่ใหญ่แม่ยล
 ครั้นได้ฟ้าได้ฝน เฮ็ดไร่เฮ็ดนา
 ได้ข้าวได้ปลา เฮ็ดบุญสุนทรทาน
 เขาคือลูกอีสาน ผู้ฮึดสู้ทน
 คนล้าคนพื่อน ออนซอนเหลือหลาย
 แปลงปรับกลับกลายเป็น คือใหม่คือเก่า
 น้องหล้ามาเว้า มาวาดล้าลา
 วาดชีวิตชีวา ในวงหมอล้า
 (เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, ๒๕๕๐ : ๑๗๒)

ในคำประพันธ์ข้างต้น อ้างถึงเพลงหมอล้า ด้วยการอ้างถึงท่อนเริ่มต้นของเพลงหมอล้าที่ว่า
 "ไอ้โงะไอ้โงะไอ้ละเนอ..." เพื่อเชื่อมโยงบรรยากาศของเพลงหมอล้ามาไว้ในบทกวี

๓.๑.๓.๓. การอ้างถึงเพลงลูกทุ่ง

เพลงลูกทุ่งเป็นเพลงที่แตกออกมาจากเพลงไทยสากลซึ่งเกิดขึ้นเพราะรับเอาโน้ตเพลง
 จังหวะ และเครื่องดนตรีแบบสากลเข้ามา เนื้อหาสาระของเพลงลูกทุ่งหลากหลาย ส่วนใหญ่เป็น
 เรื่องเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและสภาพชีวิตในชนบท สังคมของชาวบ้านสามัญชน ตลอดจน
 เหตุการณ์ร่วมสมัยต่างๆ (จินตนา ดำรงเลิศ, ๒๕๓๓ : ๓๓๙)

สาระที่นำเสนอในเพลงลูกทุ่งสะท้อนให้เห็นปัญหาของสังคมไทยที่มีความเหลื่อมล้ำ
 แตกต่างกันอย่างมากมาย ระหว่างสังคมเมืองหลวงและสังคมชนบท ระบบค่านิยมของชาวชนบท
 มิได้รับการพัฒนาไปในแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสม ปรากฏการณ์การหลั่งไหลเข้ามาใช้ชีวิตใน
 เมืองกรุงด้วยความหวังในชีวิตที่ดีกว่าของคนหนุ่มสาวจากชนบทเป็นปรากฏการณ์ที่จำเป็นต้อง
 เกิดขึ้นในเมืองหลวง เรื่องราวอันเกี่ยวกับชาวบ้านนอกที่ถูกหลงไปเป็นโสเภณี สามีติดตามหา
 ภรรยา ภรรยาติดตามหาสามี พ่อแม่ที่ติดตามหาลูก ในเมืองกรุงอันกว้างใหญ่ (จินตนา ดำรงเลิศ,
 ๒๕๓๓ : ๒๖๘)

ในม้าก้านกล้วย บท “เขาร้องเพลงลูกทุ่งให้เมืองฟัง” อ้างถึงเพลง “ร้องให้ปลายนา” ของ รังษี เสรีชัย เพลง “รอทั้งปี” ของศรชัย เมฆวิเชียร และเพลง “พรุ่งนี้พี่จะร้องให้” ของเสรี รุ่งสว่าง เพื่อสื่อถึงความเป็นชาวบ้านที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลงทั้งการดำรงชีวิต และความมั่นคงในความรัก แม้เข้ามาทำมาหากินในกรุงเทพฯ อีกทั้งเนื้อหาของเพลงทั้ง ๓ เพลงก็สอดคล้องกับการทวงถาม สัญญารักที่มีความผูกพันมายาวนาน

...เขานั้นบอกลาไปหางานทำ ไซ้คิดใจดำ หรือทำแก้งหลบไปไหน
เมืองบางกอกคงผูกพันใจ นับแต่จากไป ไม่เห็นคืนบ้านนา
ถึงปีใหม่หมายใจจะเห็นหน้ามน ตระขจันผ่านพัน ไม่เคยได้ยล
แก้วตา สงกรานต์ผ่านไปอย่างไรวิญญาณ ขวัญตาเจ้าไม่รู้ไปไหน...

...เคยจับเคียวเกี่ยวคู่กัน น้องลิ้มวันเคยสุขสันต์เรีงว่า ถึงคราวมี
งานสงกรานต์บ้านเรา เคยขึ้นอุรา เคยตักบาตรร่วมขันเคียงคู่กันมา
สงกรานต์เดือนห้า ขวัญตาอยู่ไหนกัน...

ชายข้าวตังเก่าเกวียนกว่า
สร้างหอรอท่า น้ำตาเปื้อนหมอน เรือนหอ
บ้านป่า ไม่ปรารถนาแนบนอน
เจ้าผินบินร่อนไปนอนเตียงทอง...
(ไพรวรินทร์ ขาวงาม, ๒๕๕๒ : ๑๐๘ - ๑๑๐)

ในกลอนกล่อมโลก บท “สดุดีกู๊กไก่” อ้างถึงเพลง “ไก่จ๋า” ดังนี้

“ไก่จ๋า...
รู้ไหมว่าเสียงใคร” ร้องให้บ้าง
ไซ้กับไก่อะไรก่อนสะท้อนทาง
คนกับไก่อะไรต่างสะท้อนคุณ
“เอ๊กอีเอ๊ก...”
รุ่งวิเวกสนธยาก็ว่าน
ไซ้ดาว ไซ้เจียว เจือจุน
ไซ้ต้ม ไซ้ตุ๋น ตอกเต็ม

“กุกกุก...”

ดัมสุกซดแซบด้วยซูปเสริม

ตะไคร้ใบมะขามตำรับเดิม

ทอดอย่างสั่งเพิ่มด้วยซีพี

“ไก่อ๋ย...”

เจียบเจียบ...คูนเคยเคนตักกี้

กุกกุก...ซาบซั้งเคเอฟซี

เกลื่อนชีวิตอุทิศพลีวีถิคน !

(ไพรวรินทร์ ขาวงาม, ๒๕๔๗ : ๑๓๑)

คำประพันธ์ข้างต้นอ้างอิงถึงเพลง “ไก่อ๋ย” ด้วยการยกคำร้องท่อนแรกที่เป็นที่คุ้นหูของผู้นิยมเพลงลูกทุ่งที่ว่า “ไก่อ๋ย ได้ยินใหม่ว่าเสียงใคร” ที่นอกจากจะเป็นการเปิดเรื่องได้อย่างน่าสนใจแล้วยังเป็นการเชื่อมโยงถึงเนื้อเพลงต่อจากนั้นว่า “ฟังดูเหมือนคนร้องไห้” เพื่อให้สอดคล้องกับวรรคที่ว่า “รู้ใหม่ว่าเสียงใครร้องไห้บ้าง” ที่อาจจะตีความได้ว่า เป็นเสียงร้องไห้ของมนุษย์ผู้มีจิตเมตตา สงสาร และสำนึกในบุญคุณของไก่ที่มีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต ทั้งการทำหน้าที่เป็นนาฬิกาปลุก ในยามเช้า ออกไข่ให้เป็นอาหาร กระทั่งเนื้อไก่ก็ยังเป็นอาหารของมนุษย์ แต่ในสังคมบริโภคนิยม เฉกเช่นปัจจุบัน จะมีมนุษย์สักกี่คนที่ร้องไห้และสำนึกถึงบุญคุณของไก่จำนวนมากที่ต้องพลีชีวิตสนองความต้องการอย่างไม่สิ้นสุดของมนุษย์ จึงเป็นการประชดเสียดสีมนุษย์ที่มีพลังอย่างยิ่ง

๓.๒. การอ้างอิงถึงบุคคล

เป็นการอ้างอิงถึงบุคคลที่ปรากฏหลักฐานว่ามีชีวิตจริงในประวัติศาสตร์ โดยจะพบการอ้างอิงถึงชื่อและพฤติกรรมของบุคคลต่างๆ เพื่อเชื่อมโยงถึงสารที่กวีต้องการสื่อ

๓.๒.๑. การอ้างอิงถึงบุคคลต่างชาติในสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์

ในหมายเหตุร่วมสมัย บท “ชมตลาด” อ้างถึงบุคคลต่างชาติทั้งในสมัยกรุงศรีอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ที่เข้ามาประกอบประโยชน์จากสยามประเทศบนความนิ่งดูตายและสนใจเพียงความสุข ยศศักดิ์ส่วนตนของประชาชนชาวสยาม

ตึกแถวตามทางสว่างไสว
 โคมไฟเฟริศแพรวแนวถนน
 แจกค้ำเงินขายตามใจตน
 สับสนภาษาแมนคาริน

ไปตุเกส ฮอลันดาก็พราหมลลาญ
 สั่งซื้อข้าวสารไปทั้งสิ้น
 ช่างนั้น วันวลิต นังติดพิณ
 ช่างนี้ถื่นออกญาวิชาเอนทร์

เสลียงนี้ออกญาเสนาภิมุข
 สั่งตีบุกงาช้างไม้กางเขน
 เดอไซมองต์ เกล้ากัมประนมเกณฑ์
 สิ้นแร่แปรเปนก็เอาไป

ทางนี้ที่นอนยอห์น เบาริ่ง
 ชักธงช่วงชิงไปจนได้
 ชิงกระเทียมข้าวกล้าข้าตะไคร้
 ประทุกเรือลำใหญ่ที่ลอยน้ำ

เอาจึงกอบมอบให้ผู้ใหญ่ท่าน
 สำเร็จการกิจค้าอย่างน่าขำ
 คนเข็ญก็ไม่กล้าจะเอ่ยคำ
 ทนแต่กล้ากลืนไหลน้ำลายลง

ตลาดนี้ที่เข้าเป็นเจ้าของ
 ยึดครองขึ้นชมสมประสงค์
 เราไทยก็แต่นั่งระวังตรง
 หวังว่าคงไม่สิ้นแผ่นดินไทย

สิ้นแร่แปรธาตุมาดาษุด
 เครื่องเทศเข็ญมาซูดเอาไปใหม่
 เข็ญเถิดฮอลันดามาเอาไป
 แผ่นดินนี้ของใครก็ไม่รู้

(ไพบุลย์ วงษ์เทศ, ๒๕๓๙ : ๑๒๗ - ๑๑๙)

ในบทประพันธ์ข้างต้นอ้างอิงถึงบุคคลต่างชาติในสมัยกรุงศรีอยุธยา ๓ คน คือ “วันวลิต” หรือ ฟานฟลิต ออกญาวิชาเยนทร์ คือ เจ้าพระยาวิชาเยนทร์ “ออกญาเสนาภิมุข” คือ ยามาตะ นางามาชะ ทหารอาสาประจำพระองค์ของพระเจ้าทรงธรรม “เดอโซมองต์” คือราชทูตของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ นอกจากนั้นยังอ้างอิงถึง “ยอห์น เบาริง” ผู้เป็นราชทูตจากประเทศอังกฤษผู้เข้ามาทำสนธิสัญญาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เพื่อเชื่อมโยงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่ไทยต้องเสียเปรียบจากการกดขี่และคุกคามจากต่างชาติ และปรากฏซ้ำแล้วซ้ำอีกเนื่องจากการใส่ใจแต่ประโยชน์ส่วนตนของคนไทยและการฉ้อราษฎร์บังหลวงของข้าราชการ

เพื่อความเข้าใจประวัติศาสตร์ของบุคคลต่างๆ ที่กวีอ้างอิง ผู้วิจัยขอสังเขปเรื่องราวบุคคลแต่ละคนไว้ดังนี้

การติดต่อสัมพันธ์กับต่างชาติในอาณาจักรอยุธยาในช่วงต้นนั้น นอกจากอาณาจักรใกล้เคียง เช่น อาณาจักรมอญที่หงสาวดี อาณาจักรไทยใหญ่ในรัฐฉานแล้ว ยังมีการติดต่อสัมพันธ์กับประเทศจีนทางสำเภากลางในลักษณะการส่งบรรณาการ ต่อมายังมีการค้าขายกับประเทศญี่ปุ่น กระทั่งสมัยพระรามาธิบดีที่ ๒ จึงเริ่มมีการติดต่อการค้ากับประเทศตะวันตก เช่น อังกฤษ ฮอลันดา โปรตุเกส และเริ่มเฟื่องฟูขึ้นเรื่อยๆ จากการที่ชาวต่างชาติเข้ามาเป็น “ทหารอาสา” หรือ “ทหารรักษาพระองค์” ทั้งยังได้รับพระราชทานที่ดินตั้งชุมชนและศาสนสถานของตน เช่น ชาวญี่ปุ่นชื่อ ยามาตะ นางามาชะ (Yamada Nagamasa) ที่เดินทางเข้ามาในอยุธยาต้นรัชสมัยพระเจ้าทรงธรรมมาเป็นทหารอาสา ก้าวขึ้นมาเป็นหัวหน้าชาวญี่ปุ่นและได้รับตำแหน่งสูงเป็น “ออกญาเสนาภิมุข” บทบาทของยามาตะ นางามาชะ ในทัศนะของคนไทยมีอยู่ ๒ ประการ บทบาทหนึ่งคือ พ่อค้าคนกลางชาวญี่ปุ่นในอยุธยาที่ส่งสินค้าจากอยุธยาไปขายยังต่างประเทศ อีกบทบาทหนึ่งคือ เป็นหัวหน้า “ทหารอาชีพ” ที่บังคับบัญชาทหารรับจ้างกองหนึ่งที่เรียกว่า “กรมอาสาญี่ปุ่น” ในขณะที่รับราชการได้ช่วยปราบกบฏหลายครั้ง ทำให้ถูกกำจัดด้วยการส่งไปเป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช และถูกลอบวางยาพิษตายเมื่อ พ.ศ. ๒๑๗๓ (เก็บความจาก อชิอิ โยเนะโอะ และ โยชิกาวะ โทชิฮารุ (เขียน). ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และสายชล วรรณรัตน์ (บรรณาธิการแปล), ๒๕๔๒ : ๕๐ -๕๒)

บทบาทของชาวต่างชาติที่เข้ามาติดต่อสัมพันธ์กับอาณาจักรอยุธยาจึงนอกจะเป็นการค้าขายและใช้สยามเป็นเมืองท่ากลางในการติดต่อค้าขายขยายตลาดของตน บางครั้งยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเมืองภายในราชสำนักของอยุธยาอีกด้วย

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (๒๕๔๔) กล่าวในหนังสืออยุธยา : ประวัติศาสตร์และการเมือง ว่า

รัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เป็นอีกรัชสมัยหนึ่งที่ประสบปัญหา ยุ่งยากทางการเมืองภายในอย่างสูง และเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองระหว่าง ประเทศในลักษณะที่ล่อแหลมจนเกือบทำให้สยามตกอยู่ใต้อิทธิพลของฝรั่งเศส อย่างไรก็ตาม สมัยของพระองค์ถือเป็นสมัยที่มีข้อมูลทางประวัติศาสตร์มากที่สุดของอยุธยา เพราะได้หลักฐานจากชาวตะวันตกที่เข้ามาในราชสำนัก เช่น ฟาน ฟลิท หรือ วันวลิต ฟอลคอน หรือ ออกญาวิชาเยนทร์ เดอ ซิมองต์ และ ลา ลูแบร์ ที่เป็นทูตคนสำคัญจากพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ๒๕๔๔ : ๕๕)

ส่วนประวัติของออกญาวิชาเยนทร์ หรือเจ้าพระยาวิชาเยนทร์นั้น ผู้วิจัยสรุปความจาก หนังสืออยุธยา : ประวัติศาสตร์และการเมือง ดังนี้

เจ้าพระยาวิชาเยนทร์ หรือคอนสแตนติน ฟอลคอน นักผจญภัยชาวกรีก เดินทางมายังสยาม ในฐานะพ่อค้ากับเรือสินค้าของอังกฤษ เข้ารับราชการกับกรมพระคลังในราชสำนักสมเด็จพระนารายณ์มหาราชและมีส่วนในเรื่องการส่งทูตไทยไปในเปอร์เซียเพราะความสามารถทางการค้าและภาษา ทำให้ได้รับการโปรดปรานจนเลื่อนเป็นเจ้าพระยาวิชาเยนทร์และในที่สุดก็ควบคุม กรมมหาดไทยกลายเป็นเสนาบดีชั้นผู้ใหญ่ในเวลาอันรวดเร็ว

ฟอลคอนมีความสนใจระบบการค้าในเอเชียและต้องการที่จะหาผลประโยชน์ให้กับตน พร้อมกับทำงานให้ราชสำนักไทย ผลประโยชน์ของเขาขัดกับอังกฤษและฮอลันดา ในขณะเดียวกันก็ขัดกับบรรดาชาวมุสลิมที่มีอิทธิพลทางการค้าอยู่ ดังนั้นฟอลคอนจึงหันไปร่วมมือกับบรรดาบาทหลวงชาวฝรั่งเศสที่เข้ามาเผยแพร่ศาสนาอยู่ในอยุธยา

ในปี พ.ศ. ๒๒๒๘ - ๒๒๒๙ ฝรั่งเศสได้ส่งทูตชุดใหญ่และสำคัญอันนำโดย เซอวาเลีย เดอ ซิมองต์ เข้ามาในอยุธยาด้วยจุดประสงค์ที่จะทำให้สมเด็จพระนารายณ์เปลี่ยนศาสนา ให้ฝรั่งเศส มีสิทธิพิเศษในการสอนศาสนา ให้มีสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ให้ผูกขาดการค้าที่ภูเก็ต ให้ได้รับประโยชน์ทางการค้าเท่าเทียมกับฮอลันดา และให้ตั้งทหารของตนได้ที่เมืองสงขลา แต่สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงส่งคณะทูตนำโดยโกษาปาน เดินทางไปพร้อมกับคณะของ เดอ ซิมองต์ เพื่อเจรจาสัญญาต่างๆ ในรายละเอียดอีกครั้ง ในขณะเดียวกันเกิดขบถมักกะสัน

ซึ่งเป็นพ่อค้ามุสลิมจากเกาะซูลาเวสี (อินโดนีเซีย) ที่ทรงอิทธิพลและมีผลประโยชน์ขัดกับฮอลันดา พวกมักกะสันนี้ต้องการสนับสนุนให้พระอนุชาของสมเด็จพระนารายณ์ขึ้นเป็นกษัตริย์แทน และต้องการให้เปลี่ยนเป็นนับถือศาสนาอิสลามอีกด้วย แต่ก็ถูกพอลคอนปราบปรามอย่างราบคาบ

ในขณะเดียวกัน ก็เกิดวิกฤตการณ์ขึ้นในเมืองมะริด ซึ่งเป็นเมืองท่าด้านตะวันตกของอยุธยา มีการสังหารชาวอังกฤษ ๖๐ คนที่ขัดขวางผลประโยชน์ทางการค้าของสมเด็จพระนารายณ์ และพอลคอนเป็นเหตุให้อยุธยาอยู่ในสภาพสงครามกับบริษัทยินเดียตะวันออกของอังกฤษ เรืออังกฤษปิดล้อมมะริดและเรียกค่าเสียหายเป็นเงินจำนวนมากจากไทย เป็นผลให้เกิดความยุ่งยากในราชสำนักและเป็นผลให้พระนารายณ์คิดยกเมืองมะริดให้ฝรั่งเศสในที่สุด

ในเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๒๓๐ ฝรั่งเศสได้ส่งทูตชุดสำคัญอีกชุดหนึ่งมาซึ่งนำโดย โคลด เชเบเวร์ต และซิมอง เดอ ลา ลูแบร์ พร้อมด้วยเรือรบ ๖ ลำ ทหาร ๕๐๐ คน และบาทหลวงเยซูอิต จุดประสงค์คือเรื่องการเปลี่ยนศาสนาของพระนารายณ์ และการเจรจาเอาเมืองบางกอก (แทนเมืองสงขลา) นอกเหนือจากเมืองมะริด อันจะทำให้ฝรั่งเศสยึดเมืองที่คุมอาณาจักรอยุธยาได้ทั้งหมด มีการลงนามในสนธิสัญญาใหม่นี้เมื่อ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๒๓๐ มีผลให้ฝรั่งเศสได้เมืองบางกอกไปแต่ไม่ได้การเปลี่ยนศาสนาของสมเด็จพระนารายณ์

ผลของการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่ล่อแหลมของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชนี้ทำให้เกิดความรู้สึกต่อต้านชาติฝรั่งเศสขึ้นในบรรดาขุนนางไทยและพระสงฆ์ ขุนนางไทยไม่พอใจที่พอลคอนมีอิทธิพลมากมายในราชสำนัก และมีอิทธิพลต่อองค์สมเด็จพระนารายณ์เอง ทั้งยังได้รับผลประโยชน์จากการค้าอีกด้วย ในขณะเดียวกัน ชาวต่างชาติอื่นๆ ก็ไม่พอใจต่อสิทธิพิเศษของฝรั่งเศส และพอลคอน ในด้านพระสงฆ์ เกิดการหวั่นวิตกว่า สมเด็จพระนารายณ์จะทรงหันไปนับถือคริสต์ศาสนา ดังนั้น เมื่อสมเด็จพระนารายณ์ทรงประชวรในเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๒๓๑ พระเพทราชา เจ้ากรมช้าง ก็กลายเป็นศูนย์กลางความรู้สึก "ชาตินิยม" พระเพทราชายึดอำนาจจับกุมพอลคอน และผู้ติดตามรวมถึงพระราชนิกุลองค์ต่างๆ และนำไปประหารในวันที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๒๓๑ เมื่อสมเด็จพระนารายณ์มหาราชสวรรคตในวันที่ ๑๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๒๓๑ พระเพทราชาก็ขึ้นครองราชย์สมบัติ และเจรจาให้กองทัพฝรั่งเศสถอยออกไปจากเมืองบางกอกเมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๒๓๑ เป็นอันสิ้นสุดการติดต่อสัมพันธ์ทางต่างประเทศของอยุธยาในลักษณะล่อแหลม (เก็บความจาก ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ๒๕๔๔ : ๖๗ - ๗๒)

สำหรับชาวต่างชาติอีกคนหนึ่งที่สำคัญซึ่งอ้างถึงคือ เซอร์ จอห์น บาวริง (Sir John Bowring) ราชทูตผู้ได้รับการแต่งตั้งโดยตรงจากสมเด็จพระนางเจ้าวิคตอเรียแห่งประเทศอังกฤษ เพื่อเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรีและขอทำสนธิสัญญาครั้งใหม่กับไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔

ปิยนาค บุญาค (๒๕๕๐) กล่าวถึงประวัติศาสตร์ไทยในช่วงการทำสนธิสัญญาบาวริงไว้ในหนังสือประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่ (ตั้งแต่การทำสนธิสัญญาบาวริง ถึง “เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม” พ.ศ. ๒๕๑๖) สรุปได้ว่า

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักถึงอันตรายอันจะเกิดจากความบีบคั้นของชาวตะวันตกและทรงคาดการณ์ไว้ล่วงหน้าแล้วว่าอังกฤษจะต้องส่งราชทูตมาอีกครั้ง หลังจากเซอร์ เจมส์ บรู๊ค ในช่วงผลัดเปลี่ยนแผ่นดิน พระองค์จึงได้ทรงเตรียมการที่จะดำเนินนโยบายสร้างความสัมพันธ์กับประเทศตะวันตกอย่างกว้างขวาง อันนำไปสู่การปรับปรุงบ้านเมืองบางประการ ทั้งด้านขนบธรรมเนียมประเพณี และด้านเศรษฐกิจการเมือง (โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ปิยนาค บุญาค, ๒๕๓๖ : ๕๔ – ๖๐)

ในการทำสนธิสัญญากันครั้งนั้น ฝ่ายไทยดำเนินตามพระบรมราโชบายในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กล่าวคือ ความข้อใดซึ่งไทยเห็นว่าอังกฤษคงจะเอาให้จงได้ ไทยก็ยอมให้โดยดีเพื่อแลกเอาข้อที่ไทยต้องการให้อังกฤษลดหย่อนผ่อนผันให้ ทั้งนี้เพื่อให้การทำสนธิสัญญาเป็นไปโดยราบรื่น จะไม่เป็นการเปิดโอกาสให้ “ฝรั่ง” เอากำลังบังคับเช่นที่ได้กระทำกับจีนและพม่า

ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินการตามพระบรมราโชบายนั้นคือ เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุญาค) ส่วนสมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุญาค) และสมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (ทัต บุญาค) นั้น ยังคงยึดถือในธรรมเนียมเก่า สำหรับกรมหลวงวงศาธิราชสนิท และเจ้าพระยาผู้ช่วยราชการกรมท่า (ข้า บุญาค) ก็คงจะร่วมมือกับเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ในที่สุดการเจรจาได้ยุติลง มีการลงนามในสนธิสัญญาฉบับใหม่ระหว่างไทยกับอังกฤษมีใจความรวมทั้งสิ้น ๒๑ ข้อ แยกออกเป็นสนธิสัญญาทางการเมือง ๑๒ ข้อ สนธิสัญญาว่าด้วยกฎหมาย ๖ ข้อ และพิกัดสินค้าอีก ๓ ข้อ (โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, ๒๕๐๗ : ๖๖ – ๖๗)

แม้ว่าไทยจะเป็นฝ่ายเสียเปรียบในด้านอำนาจอิทธิพลทางการศาลและทางการค้าให้แก่ อังกฤษ แต่ก็ต้องยอมลงนามในสนธิสัญญาฉบับนี้ เพราะมิฉะนั้นไทยอาจถูกอังกฤษใช้กำลังที่เหนือกว่า บีบบังคับซึ่งไทยอาจต้องสูญเสียเอกราชให้แก่อังกฤษดังหลายประเทศประสบมาแล้ว (เก็บความ จาก ปิยนาค, ๒๕๕๐ : ๓๘ – ๔๗)

อาจกล่าวได้ว่า การเข้ามาของ เซอร์ จอห์น บาวริง ในฐานะราชทูตของประเทศอังกฤษ ซึ่งเป็นประเทศมหาอำนาจที่มีท่ากอดันและคุกคาม ดังที่สมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรง แสดงความเห็นไว้ว่า

การปรึกษาสนธิสัญญาคราวนี้ เมื่อพิจารณาดูเรื่องราวที่ปรากฏใน จดหมายเหตุเป็นการลำบากมิใช่น้อย ด้วยอังกฤษได้วางแบบหนังสือ สนธิสัญญาไว้เมื่อทำกับประเทศจีน เพื่อจะทำกับประเทศอื่นในทวีปเอเชียให้ เป็นทำนองเดียวกัน มิใช่มาปรึกษาหาความตกลงตามแต่จะสะดวกด้วยกันทั้งสองฝ่าย (สมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, มปป. ๒๐ – ๒๑. อ้างถึงใน ปิยนาค, ๒๕๕๐ : ๔๓)

ในเนื้อความจดหมายเหตุวายุสมเด็จพะจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเพื่อชี้แจงว่าตนได้รับแต่งตั้งจาก สมเด็จพระนางเจ้าแห่งอังกฤษให้เป็นราชทูตของ เซอร์ จอห์น บาวริง ก็มีเนื้อความที่มีท่าที่คุกคาม ให้ไทยหวาดเกรงทางอ้อม เช่น

เดี๋ยวนี้ที่ทะเลเมืองจีนมีเรือรบอยู่ในบังคับอังกฤษมาก เซอร์ จอห์น บาวริง จะเข้ามาเยี่ยมเยียน มิใช่จะมาที่บ้านเมืองตื่นตกใจ เซอร์ จอห์น บาวริง จะเข้ามาเรือน้อยลำ ท่านเสนาบดีอย่าเข้าใจผิดไปแล้วก็อย่าให้เป็นเหตุ ขัดขวางทางสนธิสัญญาไมตรีค้าขายเพราะมาน้อยลำ ถ้ารับรองโดยรักใคร่กัน ใจของเซอร์ จอห์น บาวริง คิดสมควรกับบ้านเมืองใหญ่ แล้วในใจเซอร์ จอห์น บาวริง ไม่อยากจะทำกำลังใหญ่ใช้เลย... (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, ๒๕๐๗ : ๑๑๔)

ยิ่งไปกว่านั้น เซอร์ จอห์น บาวริง ยังคอยจับตาดูท่าทีของฝ่ายไทยในการต้อนรับคณะทูต แม้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดฯ ให้จัดการต้อนรับอย่างสมเกียรติตามโบราณ

ราชประเพณีอย่างครึ่งสมเด็จพระนารายณ์มหาราชรับราชทูตฝรั่งเศสก็ตาม ดังปรากฏความใน ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๒๙ อธิบายเรื่องราชทูตไทยไปยุโรปว่า

เซอร์ จอห์น บาวริง ที่เข้ามานั้นก็ปรากฏจะให้ไทยรับรองให้เกียรติสูงกว่า เมื่อ ยอน ครอเฟ็ด และ เฮนรี เบอร์นี เป็นทูตของผู้สำเร็จราชการหัวเมือง อินเดียของอังกฤษเข้ามาแต่ก่อน เตรียมหาจดหมายเหตุครึ่งสมเด็จพระนารายณ์รับราชทูตฝรั่งเศสเข้ามาไว้สอบทานการที่ไทยรับรอง เมื่อเห็นว่าการรับรองเป็นทำนองเดียวกันก็พอใจ (เรื่องเดิม : ๒๕)

การที่กวีอ้างถึงบุคคลต่างชาติเหล่านี้เพื่อเชื่อมโยงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่ไทย ต้องเสียเปรียบจากการกีดกันและอคติจากต่างชาติที่มีความต่อเนื่องยาวนาน และปรากฏซ้ำแล้วซ้ำอีก

๓.๒.๒. การอ้างถึงชาวบ้านบางระจัน

ค่ายบางระจันหรือบ้านระจัน เป็นชุมกำลังของคนไทยกลุ่มหนึ่งจากเมืองวิเศษชัยชาญ เมืองสิงห์บุรี เมืองสรรคบุรี และเมืองสุพรรณบุรี ซึ่งอพยพไปรวมตัวกันอยู่ที่บ้านระจัน ท้องที่เมืองสิงห์บุรี เพื่อต่อสู้กับกองทัพพม่าในระหว่างที่กองทัพพม่าล้อมกรุงศรีอยุธยาไว้อย่างหนาแน่น เมื่อ พ.ศ. ๒๓๐๙ คนไทยที่ค่ายบางระจันได้ประกอบวีรกรรมอย่างหาพยานจนสามารถเอาชนะกองทัพพม่าที่กำลังเหน็ดเหนื่อยได้หลายครั้ง

จากวีรกรรมของชาวบ้านบางระจันดังกล่าว รัฐบาลได้มีมติเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๙ ให้สร้างอนุสาวรีย์วีรชนค่ายบางระจันไว้เพื่อเป็นเกียรติประวัติแก่ชาวบ้านบางระจันที่บริเวณค่ายบางระจัน อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี (เก็บความจาก ณรงค์ พ่วงพิศ, ๒๕๔๕ : ๑๒๒ - ๑๒๔)

ในหมายเหตุร่วมสมัย บท "ชมเมือง" กวีเชื่อมโยงการชนอาสาปกป้องบ้านเมืองในยามวิกฤติกับเหตุการณ์การออกมาเรียกร้องต่อสู้ของนิสิตนักศึกษาและประชาชน พร้อมทั้งใช้ฉากสถานที่ในปัจจุบันโยงเหตุการณ์ในอดีตกลับไปกลับมา ดังนี้

ลูกบ้านบางระจันชั้นอาสา
 ไล่ฟันเขนฆ่าพม่าหมอง
 นายจันหนดเขี้ยวคว่ำกระบอง
 นายแท่นคว่ำพลองแล้วตีพลาง
 นายทองเหม็นเลือดดาลเอาขวานหวด
 ตีป้ายพม่าปวดจนถอยห่าง
 ตีกพม่ามาเถิดเสียทุกทาง
 จะไล่ตีดำผางให้แตกแตน
 ตีกไทยด้วยด้วยกันที่มันฆ่า
 ยิ่งกว่าตีกพม่าอีกหลายแสน
 ตีกสำราญบานใจในเมืองแมน
 ตีกแร่นแค้นมวลมหาประชาชน
 ตีกใดไม่ท้อเท่าทรยศ
 คนคดนั่งวอแล้วฉ้อฉล
 เบียดเบียนปิตาประชาชน
 นากลัวกว่าไพร่พลพม่ามอญ
 (ไพบูลย์ วงษ์เทศ, ๒๕๓๙ : ๑๑๕ - ๑๑๖)

คำประพันธ์ข้างต้น เป็นการอ้างถึงชาวบ้านบางระจัน เชื่อมโยงวีรกรรมความกล้าหาญ และความเสียสละชีวิตตนเองเพื่อชาติบ้านเมืองของชาวบางระจันในอดีตกับนิสิตนักศึกษาผู้ต่อสู้เรียกร้องประชาธิปไตยให้แก่บ้านเมืองในเหตุการณ์วันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ เพื่อสื่อความว่า นิสิตนักศึกษาเหล่านั้นมีวีรกรรมที่น่ายกย่องเช่นเดียวกับชาวบางระจันในอดีต

๓.๒.๓. การอ้างถึงพันท้ายนรสิงห์

พันท้ายนรสิงห์เป็นนายท้ายเรือพระที่นั่งเอกชัยในรัชสมัยสมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๘ หรือพระเจ้าเสือ (พ.ศ. ๒๒๔๖ - ๒๒๕๑) ได้รับยกย่องว่าเป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต จงรักภักดี และรักษาระเบียบวินัยยิ่งชีวิต สมควรเป็นแบบอย่างแก่นุชนรุ่นหลัง

เรื่องราวของพันท้ายนรสิงห์มีปรากฏอยู่ในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับต่างๆ เนื้อความเป็นไปในลักษณะเดียวกันสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงพระนิพนธ์ไว้ในชุมนุมพระนิพนธ์ ว่า

เมื่อ พ.ศ. ๒๒๔๗ พระเจ้าเสือเสด็จทางคลองสนามชัยนี้ ถึงตำบลโคกขาม พันท้ายคัดท้ายไม่ดี เรือพระที่นั่งเกยตลิ่งจนหัวเรือหัก (เรือก็เห็นจะจวนล่ม) ตามกฎหมายในสมัยนั้น พันท้ายต้องระวางโทษถึงสิ้นชีวิต แต่พระเจ้าเสือทรงปราณี ดำรัสว่าเหตุเกิดด้วยคลองคดนักจะไม่ลงพระราชอาญาแก่พันท้าย พันท้ายคนนั้นเป็นชาวบ้านนรสิงห์ แขวงจังหวัดอ่างทอง เรียกกันว่าพันท้ายนรสิงห์ทูลขอให้ประหารชีวิตตน รักษาพระราชกฤษฎีกาไว้อย่าให้เสื่อมเสีย จึงได้โปรดให้ประหารชีวิต ยังมีศาลเทพารักษ์ที่ตำบลโคกขามว่าสร้างตรงที่ประหารชีวิตพันท้ายนรสิงห์ปรากฏอยู่จนบัดนี้ (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ๒๔๙๔)

ในเขียนแผ่นดิน บท “มหาชัย” มีการอ้างถึง พันท้ายนรสิงห์ ที่นอกจากจะเชื่อมโยงถึงประวัติสถานที่แล้ว ยังเป็นการสร้างสำนึกที่ดีแก่อนุชนรุ่นหลังอีกด้วย

คลองโคกขามตำนานพ่อพันท้าย
นรสิงห์สืบสายความสัตย์ซื่อ
ใจจงรักภักดีที่รำลือ
รำลึกชื่อบุชามหาชัย
(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, ๒๕๕๐ : ๔๕๔)

คำประพันธ์ข้างต้นอ้างถึงพันท้ายนรสิงห์เพื่อเชื่อมโยงประวัติสถานที่คือคลองโคกขาม สถานที่ที่ประหารชีวิตพันท้ายนรสิงห์ ผู้อ่านที่มีความรู้เรื่องพันท้ายนรสิงห์ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นก็จะเข้าใจว่าเหตุใดกวีจึงกล่าวว่าพันท้ายนรสิงห์มีความสัตย์ซื่อและจงรักภักดี

๓.๒.๔. การอ้างถึงอดอล์ฟ ฮิตเลอร์

อดอล์ฟ ฮิตเลอร์ เป็นนักการเมืองสัญชาติออสเตรียโดยกำเนิด เป็นหัวหน้าพรรคชาตินิยมสังคมนิยมเยอรมัน และดำรงตำแหน่งผู้นำเผด็จการของนาซีเยอรมนี ตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๓๓ – ๑๙๔๕ และดำรงตำแหน่งมุขมนตรีเยอรมนี ตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๓๔ – ๑๙๔๕ (โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน บุญทรง สรวุฒ, ๒๕๓๐ : ๒๒๖ – ๒๔๕)

ในหนังสือ **การต่อสู้ของข้าพเจ้า** (Mein Kampf) ของ ฮิตเลอร์ กล่าวถึงวัยเด็กตนเองว่า ฮิตเลอร์ไม่สนิทกับบิดานัก เนื่องจากบิดาเข้มงวดในระเบียบ และลงโทษรุนแรง และคาดหวังให้เขารับราชการตามรอยบิดา แต่ฮิตเลอร์เองอยากจะเป็นจิตรกรมากกว่าข้าราชการ (ฮิตเลอร์ ฮิตเลอร์, แปลโดย ศ.ป., ๒๕๔๘ : ๒๙)

ผู้วิจัยขอสังเขปประวัติชีวิตทางการเมืองของฮิตเลอร์จากหนังสือเรื่อง **เบื้องหลังชีวิตและการต่อสู้ของฮิตเลอร์ จอมเผด็จการ** ของ ม.ร.ว.ชนม์สวัสดิ์ ชมพูนุท ดังนี้

ม.ร.ว.ชนม์สวัสดิ์ ชมพูนุท กล่าวว่า ตลอดระยะเวลาสงครามโลกครั้งที่ ๑ ฮิตเลอร์ เข้าเป็นแนวหน้าของทัพบกเยอรมัน ในตำแหน่งพลทหารสื่อสารอยู่ในกองร้อยทหารราบ และได้รับเหรียญกล้าหาญ “กางเขนเหล็ก” ชั้น ๑ และชั้น ๒ รวมสองเหรียญเป็นบำเหน็จรางวัลในการปฏิบัติงาน

ในปี ค.ศ. ๑๙๑๖ เศรษฐกิจเยอรมันตกต่ำจากภาวะสงคราม บ้านเมืองจลาจลวุ่นวาย ชาวยากหมากแพง ซึ่งทำให้ความกดดันนั้น ทำให้ฮิตเลอร์เกิดอุดมการณ์รักชาติขึ้นมา และเริ่มปลุกกระดมชาวบ้านให้สู้ และอุดมการณ์อันแรงกล้าของฮิตเลอร์ ทำให้เขาเริ่มเป็นที่รู้จักมากขึ้น และนับเป็นจุดเริ่มต้นชีวิตการเมืองของเขา

ในปี ค.ศ. ๑๙๑๙ ฮิตเลอร์เข้าร่วมกับพรรคนาซี ขณะเดียวกันนั้น เยอรมันได้ทำสนธิสัญญาแวร์ซายส์ ซึ่งเยอรมันเสียเปรียบอย่างชัดเจน ทำให้อุดมการณ์ของฮิตเลอร์โดดเด่นขึ้นมา ฮิตเลอร์จึงเริ่มเป็นที่รู้จักในวงกว้างยิ่งขึ้น และพรรคนาซี ก็เริ่มมีคนเยอรมันสมัครเข้ามาร่วมเป็นจำนวนมาก

ในปี ค.ศ. ๑๙๒๑ ฮิตเลอร์ได้เป็นหัวหน้าพรรคนาซี โดยพรรคนาซีในยุคฮิตเลอร์มีนโยบายต่อต้านชาวยิว และลัทธิสังคมนิยม กระทั่งปี ค.ศ. ๑๙๒๓ ฮิตเลอร์พยายามก่อการปฏิวัติ แต่ไม่สำเร็จ จึงถูกตัดสินจำคุก ในระหว่างจำคุกนี้ เขาได้เขียนหนังสือที่มีชื่อว่าการต่อสู้ของข้าพเจ้า (Mein Kampf) หลังจากถูกปล่อยตัว ฮิตเลอร์ยังคงดำเนินกิจกรรมการเมืองเรื่อยมา จนกระทั่งปี ค.ศ. ๑๙๓๔ ฮิตเลอร์ได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งสูงสุดในการปกครองประเทศแต่ผู้เดียว ทั้งตำแหน่งประธานาธิบดี นายกรัฐมนตรี ประมุขของรัฐ และผู้บัญชาการทหารสูงสุด หรือที่เรียกกันว่า “ผู้นำ” หรือ “ฟือเรอร์” (Fuhrer) (เก็บความจาก ม.ร.ว.ชนม์สวัสดิ์ ชมพูนุท, มปป : ๓๐ - ๕๑)

ม.ร.ว.ชนม์สวัสดิ์ ชมพูนุท กล่าวถึงพฤติกรรมของฮิตเลอร์หลังได้รับตำแหน่ง “ผู้นำ” ว่า

คำสั่งแรกของฮิตเลอร์ที่มีไปถึงทหารทุกเหล่าทัพเมื่อเขาได้ครองอำนาจสูงสุดทางทหารก็คือ ให้ทหารทุกคนกระทำสัตย์ปฏิญาณว่าจะจงรักภักดี และเชื่อฟังคำสั่งของเขาแต่เพียงผู้เดียวและโดยเด็ดขาด มิใช่ให้กระทำสัตย์ปฏิญาณว่าจะจงรักภักดีและปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญหรือประเทศชาติ (เรื่องเดิม : ๕๑)

นอกจากนั้น ฮิตเลอร์ยังมีวิธีการปราบปรามผู้ที่มีความคิดขัดแย้งกับตนด้วยการมอบหมายให้อธิบดีกรมตำรวจปราบปรามปฏิปักษ์ฝ่ายพลเรือน และให้รัฐมนตรีว่าการทวงกรมสงครามและผู้บัญชาการทัพทั่วไปปราบปรามปฏิปักษ์ฝ่ายทหาร ดังที่ ม.ร.ว.ชนมสวัสดิ์ ชมพูนุท กล่าวไว้ว่า

ฮิตเลอร์รู้ดีว่าการที่เขาได้รวบอำนาจทั้งในทางการเมืองและการทหารเข้ามาไว้ในกำมือของเขาแต่ผู้เดียวนั้น ได้ก่อให้เกิดความเคียดแค้นขึ้นในกลุ่มนายทหารและนักการเมืองบางกลุ่ม ฮิตเลอร์สังเกตเห็นท่าทีของประชาชนที่มีแนวโน้มในทางที่จะขัดแย้งกับการปฏิบัติงานของเขา ซึ่งได้แสดงออกเมื่อมีการชุมนุมกันที่โบสถ์ จึงได้มอบหมายให้อิมเลอร์ อธิบดีกรมตำรวจแห่งไรช์เยอรมัน เป็นผู้กำหราบปราบปรามทางด้านพลเรือน ส่วนทางด้านทหารนั้นเขาเพิ่งเล็งไปที่นายพลเวอร์เนอร์ ฟอนบลิอมเบิร์ก รัฐมนตรีว่าการทวงกรมสงครามและผู้บัญชาการกองทัพบก และนายพลเอกเวอร์เนอร์ ฟอน ฟริทส์ ผู้บัญชาการทัพทั่วไป ซึ่งคนทั้งสองนี้เป็นกุญแจที่จะเปิดทางให้ฮิตเลอร์ก้าวสู่ความมีอำนาจวาสนาสูงสุดของเยอรมนี (เรื่องเดิม : ๑๐๕ - ๑๐๖)

ในปี ค.ศ. ๑๙๓๙ เกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ ภายใต้การนำของฮิตเลอร์ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง กองทัพเยอรมันและฝ่ายอักษะ (ญี่ปุ่นและอิตาลี) ได้ยึดครองยุโรปได้เกือบทั้งทวีป ฮิตเลอร์ได้ใช้นโยบายด้านเชื้อชาติ ทำให้เกิดการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ซึ่งทำให้ผู้บริสุทธิ์ตายไปอย่างน้อย ๑๑ ล้านคน โดยเป็นชาวยิวถึง ๖ ล้านคน ฮิตเลอร์เปลี่ยนแปลงเยอรมนีจากประเทศผู้แพ้สงครามโลกครั้งที่หนึ่งมาเป็นมหาอำนาจของโลก แต่ฝ่ายพันธมิตร นำโดยประเทศแกนนำได้แก่ สหรัฐอเมริกา สหภาพโซเวียต (รัสเซียในปัจจุบัน) สหราชอาณาจักร ที่สามารถเอาชนะเยอรมนีลงได้ใน พ.ศ. ๒๔๘๘ (ค.ศ. ๑๙๔๕) ในวันที่ ๓๐ เมษายน ค.ศ. ๑๙๔๕ ฮิตเลอร์จบชีวิตโดยการยิงตัวตายพร้อมภรรยาชื่อ อีวา บราวน์ ซึ่งกินยาพิษเป็นการฆ่าตัวตาย ในหลุมหลบภัยเบอร์ลินเพื่อหนีการถูกจับเป็นเชลย อย่างไรก็ตาม ไม่มีใครพบศพของฮิตเลอร์เลย จึงเชื่อว่า หน่วยซุทส์ตัทฟ์เฟิล

(เอสเอส) เผาศพของเขาเพื่อไม่ให้โชเวียดเอาไปแห่ประจานเฉกเช่นเบนิโต มุสโสลินี (เก็บความ
จากเรื่องเดิม : ๒๕๖)

อังคาร กัลยาณพงศ์ เป็นกวีผู้หนึ่งที่เห็นว่าการกระทำของคณะราษฎรเป็นการกระทำเพื่อ
ผลประโยชน์ส่วนตัวจึงวิพากษ์วิจารณ์ตลอดจนบริภาษอย่างรุนแรง ในลำนำฎกระดิ่ง บท
"ปางกอกขา" กวีอ้างถึง "ฮิตเลอร์" เพื่อเชื่อมโยงถึงพฤติกรรมการแสวงหาอำนาจ การขึ้นสู่อำนาจ
และการใช้อำนาจของฮิตเลอร์กับคณะราษฎรและจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่มีความคล้ายคลึงกัน

หวานคอแรงเอย์คอรัปชั่น	ทวีปฉินกินกันอยู่ฟูเฟื่อง
คณะราษฎร์รับชาติจรุงเรื่อง	ล้วนเรื่องเห็นแก่ตัวโคตรตน ฯ
คางคกขึ้นวอชูคอสง่า	บ้าเหี้ยญตราเป็นจอมคนต้น
ลอกกากฮิตเลอร์เซ่อเหลือล้น	ผลิตผลคือจบเสรีจเผด็จการ ฯ
ใครขโมยโกยทรัพย์อดีตกษัตริย์	แหวนเพชรรัตน์สร้อยสังวาลหวาน
รักชาติบังหน้าชาอันธพาล	สามานย์หน้าด้านทำผู้ดี ฯ

(อังคาร กัลยาณพงศ์, ๒๕๑๖ : ๕๙ – ๖๐)

นอกจากนี้ ในบางกอกแก้วกำศรวล มีการอ้างถึงฮิตเลอร์ เพื่อวิพากษ์เสียดสี จอมพล
ป. พิบูลสงคราม และ พล.ต.อ.อดุล อดุลเดชจรัส มิตรรักของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ตั้งแต่เข้า
ศึกษาในโรงเรียนนายร้อยทหารบกและเป็นเพื่อนตายคนแรกที่เข้าร่วมในการเปลี่ยนแปลงการ
ปกครองในวันศุกร์ที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ (วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร, ๒๕๔๙ : ๗๒)

จอมพลเพชรฆาตล้ำ	อำนาจ
อดุลย์ฯ คู่บุญพิฆาตราษฎร	หม่นไหม้
อดุลย์ฯ มิติใหม่เฉลิยวฉลาด	เหนือโลก
ป.เปรี๊ยะปราชญ์วิเศษไซรั	พึ่งร้ายด่าอดุลย์ ฯ
จอมพลป.แก่งล้น	กะลาสยาม
ฮิตเลอร์เสมอพยายาม	ใหญ่ไ้
ฤาไปนปาดสังตาม	มาเกิด
ปฏิวัติไทยกะไล้ให้	เถื่อนให้ศิวิไลซ์ ฯ

(อังคาร กัลยาณพงศ์, ๒๕๒๑ : ๑๔๙)

การอ้างถึงในตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้นนอกจากจะเชื่อมโยงวิธีการขึ้นสู่ตำแหน่ง “ผู้นำ” และพฤติกรรมการหลงอำนาจของฮิตเลอร์กับจอมพล ป. พิบูลสงครามแล้ว ยังเชื่อมโยงวิธีการปราบปรามผู้ที่มีความคิดขัดแย้งทางการเมืองของบุคคลทั้งสองที่มีความคล้ายคลึงกันอีกด้วย

๓.๒.๕. การอ้างถึงคณะราษฎร

คณะราษฎร คือ กลุ่มบุคคลประกอบด้วย ทหารและพลเมืองร่วมกันเปลี่ยนแปลงการปกครอง จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕

คณะราษฎร เริ่มจากกลุ่มบุคคลเพียง ๗ คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักเรียนและนักเรียนทหารที่ศึกษาและทำงานอยู่ในทวีปยุโรป ประชุมกันครั้งแรกเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๙ ที่หอพักแห่งหนึ่ง ณ ถนนของเมอราต์ (Rue du summerard) ในกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส และได้ตกลงที่จะทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่กษัตริย์อยู่เหนือกฎหมาย มาเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่มีกษัตริย์อยู่ใต้กฎหมาย โดยตกลงที่ใช้วิธีการ “ยึดอำนาจโดยฉับพลัน” หรือการรัฐประหาร (Coup d'etat) และดำเนินการเพื่อให้บรรลุหลัก ๖ ประการ ดังนี้

๑. จะต้องรักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย เช่น เอกราชในบ้านเมือง ในทางศาล ในทางเศรษฐกิจของประเทศไว้ให้มั่นคง
๒. จะรักษาความปลอดภัยในประเทศ ให้การประทุษร้ายต่อกันลดน้อยลงให้มาก
๓. จะต้องบำรุงความสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจไทย รัฐบาลใหม่ จะพยายามหางานให้ราษฎรทำโดยเต็มความสามารถ จะร่างโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาก
๔. จะต้องให้ราษฎรได้มีสิทธิเสมอภาคกัน
๕. จะต้องให้ราษฎรได้มีเสรีภาพที่ไม่ขัดต่อหลัก ๔ ประการ ดังกล่าวแล้ว
๖. จะต้องให้มีการศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร

หลังจากการประชุมนั้น เมื่อคณะผู้ก่อการได้กลับมาประเทศสยาม ก็ได้พยายามหาสมาชิกเพื่อเข้าร่วมการก่อการปฏิวัติ โดยได้ติดต่อประชาชนทุกอาชีพ ทั้งพ่อค้า ข้าราชการพลเรือน และทหาร จนได้สมาชิกทั้งสิ้น ๑๐๒ คน แบ่งเป็นสาย คือ สายพลเรือน นำโดย หลวงประดิษฐมนูธรรม

(ปรีดี พนมยงค์) สายทหารเรือ นำโดย น.ต. หลวงสินธุสงครามชัย สายทหารบกชั้นยศน้อย นำโดย พ.ต. หลวงพิบูลสงคราม และสายนายทหารชั้นยศสูง นำโดย พ.อ. พระยาพหลพลพยุหเสนา

การปฏิวัติยึดอำนาจได้กระทำเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ซึ่งเป็นวันที่ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและแม่ทัพชั้นผู้ใหญ่ออกจากพระนครไปพำนักอยู่ ณ พระราชวังไกลกังวล หัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยในตอนเช้าตรู่ของวันดังกล่าว คณะราษฎร ได้ติดตั้งกำลังอาวุธปืนกลและรถหุ้มเกราะล้อมรอบพระที่นั่งอนันตสมาคมพร้อมกำลังทหารบก ทหารเรือ และมีนักเรียนนายร้อยทหารบกเข้าร่วมประมาณ ๒,๐๐๐ นาย ซึ่งส่วนใหญ่เข้าใจว่าเป็น การล้อมรบ กำลังอีกส่วนหนึ่งได้ยึดกรมไปรษณีย์ เพื่อตัดการติดต่อสื่อสารและอีกส่วนหนึ่งทำการ จับกุมเจ้านายและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่เป็นตัวประกัน

พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา ได้อ่านประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ ๑ ที่ลานหน้าพระที่นั่ง อนันตสมาคม ถึงราษฎรทั้งหลาย โดยมีสาระสำคัญคือการโจมตีพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า เจ้าอยู่หัวที่ไม่ทรงสามารถแก้ไขปัญหาของประเทศได้ ความไม่เหมาะสมของระบอบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์ ความจำเป็นที่จะต้องมีการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีรัฐธรรมนูญ เป็นหลักในการปกครองและมีอุดมการณ์ที่สำคัญคือหลัก ๖ ประการ

ในตอนท้ายของคำประกาศได้มีการเรียกร้องให้ราษฎรสนับสนุนคณะราษฎรทำการ รัฐประหารให้สำเร็จหรือไม่ขัดขวางการรัฐประหาร ถ้าการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นผลสำเร็จ สิ่งที่ราษฎรปรารถนาคือ "ความสุขความเจริญอย่างประเสริฐ ซึ่งเรียกกันเป็นศัพท์ว่า "ศรีอาริย์" นั้น ก็พึงบังเกิดขึ้นแก่ราษฎรถ้วนหน้า (เก็บความจาก วุฒิสัย มูลศิลป์, ๒๕๔๕ : ๗๖ - ๗๑)

ในบท "มนุษยธรรม" เป็นอีกบทหนึ่งที่เกี่ยวข้องถึงคณะราษฎรและเหตุการณ์วันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ เพื่อเชื่อมโยงการวิพากษ์วิจารณ์ถึงคณะราษฎร ดังนี้

ยี่สิบสี่มิถุนา ฯ ฟ้าผ่าชาติ	คณะราษฎรบ้าอำนาจฤาสุข
ทำเพื่อโคตรตนเองรำรวย	ชาติไทยจะม้วยด้วยเผด็จการ ฯ
หลงแต่กินกากขี้ควาดคิดฝรั่ง	ให้ไทยคิดมั่งเถอะดิรัจฉาน
งกโลกแต่ปริญญาหน้ารำคาญ	แท้สามานย์กากขี้ยุโรป ฯ
ปลุกประชาธิปไตยจอมปลอม	อ้อมค้อมเพื่อตัวเองแบ่งกล้า
คณะราษฎรทำอะไรบ้างนา	ที่ฟ้าไทยดีขึ้นไม่เคยมี

มีแต่ขุนลูกสมุนร้ายไว้ฆ่า ยโสโอหังฆ่าตาชาติตาปี	ราษฎรหัวหน้าดูจขากผี ทั้งนี้เพราะหัวหน้าสามานย์ระยำ ฯ
.....	.....
นี่หรือระบอบประชาธิปไตย เหตุเพราะโรคคณะราษฎรเร่งสรณ	โฉนดสยดสยของพองชนสะท้าน ล้างผลาญบ้านเมืองเลื่องลือไกล ฯ (อังคาร กัลยาณพงศ์, ๒๕๑๖ : ๖๐ - ๖๑)

๓.๒.๖. การอ้างถึงจอมพล ป.พิบูลสงคราม

ในลำนำฎกระดิง กวีอ้างถึงจอมพล ป.พิบูลสงคราม เพื่อวิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมและนโยบายสร้างชาติ ดังตัวอย่างในบท “เดินเดินเพลินไม่ตามผู้นำ”

ตัดจริตมารยาว่าเบรื่องปราชญ์ เปลี่ยนภาษาให้เฟื่องเลื่องลือ	อวดฉลาดสู้รู้เรื่องหนังสือ ร้านชื่อพญารามคำแห่งใจ ฯ
งมฉายได้กากเดนฝรั่งเศส เลิกของดีปัญญาท่วยไทย	มอมประเทศสยามระยำใหญ่ ชี้ฝรั่งใหม่หอมหมาซ่าไทยแลน ฯ
ไทยเก่าเขาทับศัพท์แลนระยำ บ้างเรียกตะกวดดูถูกดแคลน	ว่าเหยี้ยต่ำซ้ำสามานย์แสน แลนแปลว่าเหยี้ยน่าเสียใจ ฯ
ยุคนั้นนักปราชญ์ฉลาดแหลมมาก ชมชื่นจุดคร่าภาษาไทยไป	อยากเลียฝ่าตีนผู้ยิ่งใหญ่ ขุนไก่นาบ้ากินเพชรพลอย ฯ
ไก่โฉนดสู้รู้ศิลปศาสตร์ นึกถึงไทยสมัยนั้นกระจ้อย	ชาติสูงปลาปลาต่ำต้อย เศร้าย่อยถูกปล่อยตามยถากรรม ฯ
ปากพูดมากไปสองไพเบี้ย โง่มากปากบอนสอนถุกจำ	นิงเสียตำลึงทองคำล้ำ ไม่ค้าค่านูราณหวานกำไร
เชิญโลกชี้หลังว่างั้งบ้า ใครเจลิยฉลาดเร่งปราดเบรื่องไป	หาละอายขายหน้าสักนิดไม่ ช้าน้อยไซ้รับัดชบสยบนนา ฯ (อังคาร กัลยาณพงศ์, ๒๕๑๖ : ๕๘ - ๕๙)

รัฐบาลภายใต้การนำของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ประกาศนโยบายสร้างชาติเป็นเป้าหมายหลักในการบริหารประเทศเพื่อที่จะนำประเทศไทยสู่ความเป็นอารยประเทศ รัฐบาลจึงได้กำหนด

มาตรการไว้หลายประการคือ การปลุกเร้าสำนึกของประชาชนด้วยลัทธิผู้นำนิยม ลัทธิชาตินิยม หรือลัทธิรัฐชาติ และการปฏิวัติวัฒนธรรม ซึ่งสิริรัตน์ เรื่องวงษ์วาร อธิบายความหมายไว้ดังนี้

ลัทธิผู้นำนิยม หมายถึง การยึดถือตัวนายกรัฐมนตรีเป็นหลัก ด้วยการฟังเชื่อ และปฏิบัติตามนโยบายของ “ท่านผู้นำ” อย่างเคร่งครัด โดยที่ท่านผู้นำ “เป็นจุดศูนย์รวมนำไปสู่ความร่วมมือร่วมใจของประชาชนเพื่อชาติ”

ลัทธิชาตินิยม หมายถึง การปลุกเร้าสำนึกของประชาชนให้เกิดความรู้สึกรักชาติ ทั้งความรู้สึกชาตินิยมทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม โดยมีความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อสร้างชาติให้มีความยิ่งใหญ่ก้าวหน้า

การปฏิวัติวัฒนธรรม หมายถึง การปรับปรุงวัฒนธรรมไทยให้เจริญเหมือนอารยประเทศ ขณะเดียวกับที่ยังคงเน้นเอกลักษณ์แห่งความเป็นไทยไว้ด้วย และจะเป็นการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชาติอย่างมีขั้นตอนตามแนวทางที่รัฐบาลกำหนด (สิริรัตน์ เรื่องวงษ์วาร, ๒๕๓๖ : ๑๕๒)

ในการดำเนินนโยบายสร้างชาตินั้น รัฐบาลกำหนดให้เริ่มด้วยการสร้างตนเอง สร้างครอบครัวและร่วมกันสร้างชาติ ทั้งนี้ เป็นไปเพื่อการรวมชาติ การสร้างเอกลักษณ์ของชาติ ความมั่นคงของชาติ และความสนใจต่อผลประโยชน์ส่วนรวม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวรัฐบาลต้องปลุกฝังแนวความคิด ลัทธิผู้นำนิยมและลัทธิชาตินิยมในหมู่ประชาชน ด้วยการบังคับให้ประชาชนปฏิบัติตามแนวทางและวิธีการที่รัฐบาลกำหนดอย่างเข้มงวด รัฐบาลจะใช้เวลาในการดำเนินนโยบายสร้างชาติระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๒ – พ.ศ. ๒๔๘๖ โดยแบ่งเป็น ๒ ระยะ ระยะแรกเป็นการกระตุ้นและเชิญชวนประชาชนให้ร่วมมือกับรัฐบาลในการสร้างชาติ ระยะที่สอง เป็นการดำเนินนโยบายด้วยความเข้มงวดกดขี่โดยนำลัทธิเผด็จการชาตินิยมแบบทหารซึ่งกำลังเป็นที่แพร่หลายในเยอรมนีและอิตาลีเข้ามา

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ได้มีการประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วประเทศ จอมพล ป. พิบูลสงคราม นอกจากจะเป็นนายกรัฐมนตรีแล้ว ยังดำรงตำแหน่งอื่นๆ ที่สำคัญควบคู่กันไปอีกด้วย เช่น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด ตำแหน่งเหล่านี้ล้วนมีความสำคัญต่อการดำเนินนโยบายในการปกครองประเทศในขณะนั้น โดยเฉพาะตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดนั้นเป็นตำแหน่งที่ช่วยให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม สามารถใช้อำนาจเด็ดขาดในการปกครองประเทศ

ได้อย่างเต็มที่ ซึ่งทำให้ดูเหมือนว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีที่รวบอำนาจการปกครองไว้แต่เพียงผู้เดียว และเพื่อให้การใช้อำนาจเป็นไปอย่างถูกต้องตามกฎหมายและครอบคลุมกิจการต่างๆ มากยิ่งขึ้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงได้เสนอให้ออกพระราชบัญญัติสภาการสงคราม พ.ศ. ๒๔๘๖ ขึ้น ซึ่งตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ในมาตราที่ ๕ ระบุว่า

ให้สภาการสงครามมีหน้าที่พิจารณาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการสงครามทั่วไปทั้งในการทหาร ทางเสถกิจ ทางการเมืองในประเทศและระหว่างประเทศ ตลอดจนสวัสดิภาพของประชาชนทุกเรื่อง และให้มีอำนาจจัดปดบัติกิจการงานอันที่จะเป็นประโยชน์แก่การดำเนินการสงครามให้ประสานและดำเนินไปด้วยดี

และในมาตรา ๖ ระบุว่า

สภาการสงครามมีอำนาจเรียกบุคคลหรือคณะกรรมการเพื่อกระทำกิจการหรือพิจารณาสอบสวนข้อความใดๆ หรืออยู่ในอำนาจหน้าที่ของสภาการสงครามแล้วรายงานต่อสภา (แผนกเก็บ สสร. ปีที่ ๑๙๐ ตอนที่ ๕๕ - ๑๙๐ เรื่องจัดตั้งสภาการสงคราม, อ้างถึงใน เทียมจันทร์ อ่ำแหวน, ๒๕๒๑ : ๓๓)

ลักษณะการใช้อำนาวดังกล่าวของจอมพล ป. พิบูลสงครามนี้เป็นไปด้วยความเชื่อมั่นว่าจะสามารถช่วยให้ประเทศไทยรอดพ้นจากภัยสงครามได้ ซึ่งเป็นที่ทราบกันว่าวิธีการดังกล่าวนี้เป็นวิธีการของลัทธินาซีและฟาสซิสต์ที่ฮิตเลอร์และมุสโสลินีใช้อยู่ ในการใช้นโยบายการปกครองดังกล่าวนี้ จอมพล ป. พิบูลสงครามได้รับการสนับสนุนจากผู้ใกล้ชิด อาทิ หลวงวิจิตรวาทการ ดังที่ พล.ต.อ. หลวงอดุลเดชจรัส ได้เคยให้การไว้ว่า

ข้าฯ ทราบว่าหลวงวิจิตรวาทการได้เคยทำบันทึกเรื่องลัทธินาซีและฟาสซิสต์ว่าดีอย่างไร และพิมพ์เป็นโรเนียวให้จอมพล ป. อ่าน ที่ทราบนี้เพราะได้เห็นจากขุนอุตมสรยุทธ ผู้รักษาเอกสารของจอมพล ป. ในตอนต้นๆ สังเกตว่าจอมพล ป. ยังไม่กระตือรือร้นที่จะดำเนินการตามลัทธิตั้งสองดังกล่าวแล้ว แต่ภายหลังที่ได้รับยศเป็นจอมพลแล้วสังเกตว่าจอมพล ป. ชะมักเขม้นที่จะดำเนินการเผด็จการตามลัทธิตั้งสองนั้น (คำให้การเป็นพยาน

ต่อศาลอาชญากรรมสงคราม ของนายปรีดี พนมยงค์ ต่อกรณีพระสารสาสน์ พหลจันทร์ตกเป็นจำเลยในคดีอาชญากรรมสงครามและคำให้การต่อ คณะกรรมการอาชญากรรมสงครามของ พล.ต.อ.อดุล อดุลเดชจรัส, จัดพิมพ์ โดย โครงการหนังสือประวัติศาสตร์การเมือง สำนักพิมพ์ “จิรพรรณนุสรณ์” (กรุงเทพฯ : อนงค์ศิลป์การพิมพ์, มปป.) หน้า ๕๕, อ้างถึงใน ยุทธ แสง ทักษิณ, ๒๕๓๘ : ๕๙)

นายปรีดี พนมยงค์ ได้เล่าเกี่ยวกับจอมพล ป. พิบูลสงครามไว้ว่า

ครั้นอยู่มาไม่นานก็มีบุคคลที่มีทรศนะสืบเนื่องมาจากระบบ ทาสสนับสนุนให้หลวงพิบูลฯ ปกครองประเทศตามระบอบเผด็จการนาซีและ ฟาสซิสต์ ซึ่งเป็นการปกครองราชรัฐอย่างทาส คนในสมัยนั้นได้กล่าวขวัญถึง ว่า มีบางคนได้เข้าไปกราบไหว้วาได้แลเห็นแสงรัศมีอันเป็นอภินิหารออกจาก ภายของหลวงพิบูลฯ คำเล่าลือนั้นอาจขยายมากเกินไปความจริงมีเพียงว่า ในคำวันหนึ่งมีการแสดงละครที่วังสวนกุหลาบในโอกาสวันเกิดของหลวง พิบูลฯ ข้าพเจ้ากับเพื่อนก่อการหลายคนได้รับเชิญไปในงานนั้นด้วย ซึ่งผู้มี ชีวิตอยู่ในขณะนั้นยังคงจำกันได้ว่า หลวงวิจิตรวาทการเป็นผู้นำละครมาแสดง และในบางฉากท่านผู้นี้ก็แสดงเองด้วย มีฉากหนึ่งแสดงถึงระบำฝูงไก่ (หลวง พิบูลฯ เกิดปีระกา) ระบำฝูงนั้นแสดงว่าคนมีบุญได้จุติมาเกิดในปีระกาซึ่ง เป็นมิ่งขวัญของชาติไทย อีกฉากหนึ่งหลวงวิจิตรวาทการแสดงเป็นชายชรา ง่อยเปลี้ย เมื่อได้ออกมาเห็นหลวงพิบูลฯ ผู้มีบุญแล้วได้กราบอภิวาทวันทา ความง่อยเปลี้ยของชายชรานั้นก็หมดสิ้นไป หลวงพิบูลฯ ได้หันหน้ามาทาง ข้าพเจ้าแสดงอาการขวยเขิน แล้วหันไปรับไหว้หลวงวิจิตรวาทการ ข้าพเจ้า เห็นว่าขณะนั้นหลวงพิบูลฯ ก็ยังไม่คิดที่จะเป็นผู้เผด็จการ แต่ต่อมาเมื่อชาก ทรศนะเก่าของบุคคลอีกหลายคนได้สนับสนุนบ่อยครั้งเข้า รวมทั้งมีพวกที่ ได้ฉายาว่าจตุสดมภ์ที่คอยยกยอปอขึ้น ก็ทำให้หลวงพิบูลฯ ซึ่งเดิมเป็นนัก ประชาธิปไตยได้เคลิบเคลิ้มเปลี่ยนจากแนวทางเดิมไป (สุพจน์ ด้านตระกูล (ผู้เรียบเรียง), ข้อเท็จจริงบางประการเกี่ยวกับรัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์ อันเนื่องมาจากบทวิจารณ์ของนายประเสริฐ ทรัพย์สุนทร (กรุงเทพฯ :

สำนักพิมพ์สันติธรรม, ๒๕๒๖) หน้า ๑๘ – ๑๙, อ้างถึงในยุพร แสงทักษิณ,
๒๕๓๘ : ๕๙ – ๖๐)

ในระหว่างสงคราม ประเทศไทยจึงตกอยู่ในยุคเชื่อผู้นำและยุคชาตินิยมอย่างรุนแรงตามนโยบายของผู้ปกครองประเทศในขณะนั้น จอมพล ป. พิบูลสงครามพยายามเน้นความสำคัญของผู้นำว่าเป็นสัญลักษณ์ของชาติ โดยชี้ให้เห็นว่าผู้นำเท่านั้นที่จะพาชาติให้รอดปลอดภัยได้ ดังได้กล่าวว่

ญี่ปุ่นมีเครื่องยึดมั่นอยู่คือพระเจ้าแผ่นดินของเขา ของเราไม่มีอะไรยึดแน่นอน ที่มีอยู่คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และรัฐธรรมนูญ ชาติก็ยังไม่ มีตัวตน ศาสนาก็ไม่ทำให้คนเลื่อมใสยึดมั่น พระมหากษัตริย์ก็ยังเป็นเด็กเห็นแต่รูป รัฐธรรมนูญก็เป็นสมุดหนังสือ เวลาบ้านเมืองคับขันจะเอาอะไรเป็นเครื่องยึดไม่ได้ ผมจึงให้ตามนายกรัฐมนตรี (แผนกเก็บ สลว. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรีครั้งที่ ๒๐/๒๔๘๕ (๒๕ เมษายน ๒๔๘๕), อ้างถึงใน ประชัน รักพงษ์, ๒๕๒๐ : ๑๒๖)

ด้วยเหตุนี้จอมพล ป. พิบูลสงครามจึงอยู่ในฐานะดุจดังประมุขของประเทศ ดังจะเห็นได้จากหลักฐานที่เด่นชัด เช่น

๑. ทางกาการกำหนดให้วันที่ ๑๔ กรกฎาคม ซึ่งเป็นวันเกิดของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี เป็นวันหยุดของทางราชการเพื่อให้ข้าราชการและประชาชนร่วมกันทำสวนครัวและเลี้ยงสัตว์ มีการชักชวนให้ชักธงชาติ
๒. ในวันครบรอบวันมงคลสมรสของจอมพล ป. พิบูลสงครามกับท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ในวันที่ ๑๔ มกราคม ก็ได้มีการสวดดีอวยพรบุคคลทั้งสองอย่างแพร่หลายเสมือนเป็นประมุขของประเทศ
๓. การติดรูปภาพของจอมพล ป. พิบูลสงครามตามสถานที่ราชการ กระทรวง ทบวง กรม โรงเรียน วัด ฯลฯ โดยมีจุดประสงค์ให้ประชาชนเห็นรูปแล้วระลึกถึงบุญคุณของจอมพล ป. พิบูลสงคราม
๔. การฉายภาพของจอมพล ป. พิบูลสงครามในโรงมหรสพ บรรดาโรงมหรสพจะบรรเลงเพลงมหาฤกษ์มหาชัยให้ประชาชนยืนตรงเพื่อทำความเคารพต่อรูปของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

๕. การสร้างสัญลักษณ์ประจำตัว เนื่องจากจอมพล ป. พิบูลสงครามเกิดปีระกา วันพุธ ดังนั้นจึงถือเอาไก่และสีเขียวเป็นสัญลักษณ์ประจำตัวของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในทำเนียบสมาคมศิษย์ก็ได้มีรูปไก่กางปีกติดไว้ตามสถานที่ต่างๆ เช่น ประตู หน้าต่าง และเก้าอี้ เป็นต้น (เทียมจันทร์ อ่ำแหวน, ๒๕๒๑ : ๓๔๔ - ๓๔๗)

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ได้ตรัสเล่าว่า

ข้าพเจ้ารู้สึกว่าการจอมพล ป.๗ นั้นกระทำการเพื่อจะเป็นพระเจ้าแผ่นดินเสียเอง แล้วภรรยาจอมพล ป. ก็มีความมักใหญ่ใฝ่สูงทำนองเดียวกัน เช่น เอารูปไปฉายในโรงหนังให้คนทำความเคารพโดยมีการบังคับ ในการทำบุญวันเกิดก็ทำเทียบวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระเจ้าแผ่นดิน เช่น มีตราไก่กางปีกประดับธงทิว ทำนองเดียวกับตราครุฑ หรือตราพระบรมนามาภิไธยย่อ และได้สร้างเก้าอี้โถงขึ้นทำนองเดียวกับเก้าอี้โถงของพระเจ้าแผ่นดิน เว้นแต่ใช้ตราไก่กางปีกแทนครุฑเท่านั้น นอกจากนี้ยังได้นำเครื่องพระสำอางของพระเจ้าแผ่นดินและของสมเด็จพระราชินีไปใช้โดยไม่ได้รับอนุมัติจากข้าพเจ้า ซึ่งข้าพเจ้ายืนยันว่าขุนนิรันดร์ชัยนำเอาไปให้ใช้ (คำให้การต่อศาลอาชญากรรมสงครามของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา (ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์) และนายทวี บุญยเกตุ (อดีตนายกรัฐมนตรี), จัดพิมพ์โดยโครงการหนังสือประวัติศาสตร์การเมือง สำนักพิมพ์ "จักรวรรดินุสรณ์" (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อนงค์ศิลป์การพิมพ์, ๒๕๐๖) หน้า ๑๑๐, อ้างถึงในยุพพร แสงทักษิณ, ๒๕๓๘ : ๖๒)

เพื่อให้การเผยแพร่ลัทธิเชื่อผู้นำดำเนินไปโดยปราศจากอุปสรรค จอมพล ป. พิบูลสงครามจึงควบคุมการแสดงความคิดเห็นของบุคคลกลุ่มต่างๆ ในขณะนั้นอย่างเคร่งครัด โดยถือว่าการพูด การเขียน หรือความประพฤติใดๆ ที่ขัดต่อคำสั่งของผู้บัญชาการทหารสูงสุดถือว่าเป็นภัยต่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง แม้จะยังไม่สามารถทำได้ชัดเจน เพียงแต่สงสัยว่าจะเช่นดั่งกล่าวก็ให้ผู้บัญชาการตำรวจสันติบาลจัดการนำตัวมาควบคุมอบรมให้เป็นคนดี (เทียมจันทร์ อ่ำแหวน, ๒๕๒๑ : ๓๕๐)

หนังสือพิมพ์ในสมัยสงครามจึงเป็นเพียงกระบอกเสียงให้แก่รัฐบาลในยุคเชอผู้นำ ร่วมมือเสนอข่าวที่เป็นประโยชน์แก่รัฐบาล หนังสือพิมพ์ทุกฉบับต้องพิมพ์คำขวัญในหน้าแรก ชักชวนให้ประชาชนมอบความไว้วางใจแก่ผู้นำ เช่น

ประมวญวัน	เชื่อผู้นำทำให้ไทยพ้นภัย
ศรีกรุง	เชื่อพิบูลสงคราม ชาติไม่แตกสลาย
สุภาพบุรุษ-ประชามิตร	เชื่อมั่นในท่านผู้นำ ชาติจะปลอดภัย เป็นต้น

นอกจากนี้ หนังสือพิมพ์ยังต้องช่วยรัฐบาลในการปลูกฝังวัฒนธรรมแบบใหม่ตามนโยบายสร้างชาติของรัฐบาลอย่างแข็งขัน บางฉบับถึงกับพิมพ์พาดหัวข่าวเป็นคำขวัญเกี่ยวกับวัฒนธรรม เช่น “แม้เกิดสงครามเราไทยก็ต้องสวมหมวก” บางฉบับก็ใช้ตีกรอบคำเตือนให้ประชาชนปฏิบัติตามให้ถูกวัฒนธรรม บางครั้งก็มีรูปภาพประกอบให้ประชาชนเห็นเป็นตัวอย่างด้วย

ยิ่งไปกว่านั้นในระหว่างสงคราม รัฐบาลอนุญาตให้อธิบดีตำรวจมีอำนาจสั่งห้ามการใช้ และยึดหรือเอาไปซึ่งเครื่องวิทยุเอกชนตลอดเวลาที่ใช้กฎอัยการศึก และอธิบดีตำรวจได้มีคำสั่งให้บรรดาผู้มีเครื่องรับวิทยุปฏิบัติดังนี้

๑. มิให้ผู้มีเครื่องรับฟังข่าววิทยุต่างประเทศให้มีเสียงดังออกมาภายนอกขอบเขตบ้านเรือนของตน
๒. เมื่อได้รับฟังข่าวดังกล่าวในหมายเลข ๑. แล้วห้ามนำออกโฆษณาต่อไป ไม่ว่าด้วยวิธีใดๆ ข่าววิทยุต่างประเทศที่จะนำออกโฆษณาได้นั้น เฉพาะข่าวที่กรมโฆษณาการได้พิมพ์แจกหรือแจ้งให้ทราบและอนุญาตเท่านั้น (พรกฤษฎีกา , ๒๕๒๐ : ๖๗)

นโยบายสร้างชาตินี้ส่วนใหญ่รัฐบาลดำเนินการโดยผ่านการประกาศใช้รัฐนิยมจำนวน ๑๒ ฉบับ ระหว่างเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๒ ถึงเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๔๘๕ โดยชี้แจงว่ารัฐนิยมมีลักษณะเช่นเดียวกับ “พระราชนิยม” ในสมัยก่อน พระราชนิยมเป็นพระบรมราโชบายของพระมหากษัตริย์ ส่วนรัฐนิยมเป็นนโยบายของรัฐบาลอันเปรียบเสมือน “ประเพณีนิยมประจำชาติ” (ปิยนาถ บุณนาถ, ๒๕๕๐ : ๑๗๕) โดยในวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๒ ซึ่งรัฐบาลกำหนดให้เป็นวันชาติครั้งแรกเป็นวันที่รัฐบาลประกาศใช้รัฐนิยมฉบับที่ ๑ ซึ่งในเวลาต่อมาก็ได้ทยอยประกาศใช้รัฐนิยมฉบับอื่นๆ อีกตามความเหมาะสมจนครบทั้ง ๑๒ ฉบับ แต่ละฉบับมีสาระสำคัญคือ

ฉบับที่ ๑ ลงวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๒ เรื่องเปลี่ยนชื่อสยามเป็นประเทศไทย ในภาษาอังกฤษให้เปลี่ยน Siam เป็น Thailand ส่วนประชาชนและสัญชาติให้ใช้ว่า ไทย (Thai) แทนสยาม (Siamese)

ฉบับที่ ๒ ลงวันที่ ๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๒ เรื่องการป้องกันภัยที่จะบังเกิดแก่ชาติ คือไม่ปฏิบัติตนใดๆ โดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์และความปลอดภัยของชาติ

ฉบับที่ ๓ ลงวันที่ ๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๒ เรื่องการเรียกชื่อภาษาไทย ให้เลิกการเรียกชาวไทยโดยใช้ชื่อที่ไม่ต้องตามเชื้อชาติและความนิยมของผู้ถูกเรียก ให้ใช้คำว่า “ไทย” แก่ชาวไทยทั้งหมดโดยไม่แบ่งแยก ทั้งนี้เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ฉบับที่ ๔ ลงวันที่ ๘ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๒ เรื่องการเคารพธงชาติและเพลงสรรเสริญพระบารมี

ฉบับที่ ๕ ลงวันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๒ เรื่อง ให้ชาวไทยพยายามใช้เครื่องอุปโภคที่มีกำเนิดหรือทำขึ้นในประเทศไทย และกระตุ้นให้ชาวไทยประกอบอาชีพการเกษตร การพาณิชย์ ปลະการอุตสาหกรรม

ฉบับที่ ๖ ลงวันที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๒ เรื่อง ทำนองและเนื้อเพลงชาติ

ฉบับที่ ๗ ลงวันที่ ๒๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๓ เรื่อง ชักชวนให้ชาวไทยร่วมกันสร้างชาติ โดยมีอาชีพสุจริต ให้มีรายได้ทะนุบำรุงครอบครัวให้เจริญรุ่งเรือง

ฉบับที่ ๘ ลงวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๓ เรื่องเพลงสรรเสริญพระบารมี คือ แก้วไขบทเพลง ให้ใช้คำไทยแทนคำสยาม และตัดทอนแก้ไขข้อความและทำนองกะทัดรัดเหมาะสมยิ่งขึ้น

ฉบับที่ ๙ ลงวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๓ เรื่อง ภาษาและหนังสือกับหน้าที่พลเมืองดี คือ ส่งเสริมให้ใช้ภาษาไทยให้แพร่หลายเพื่อความเป็นปึกแผ่นมั่นคงของชาติ นอกจากนั้นคนไทยต้องรู้หน้าที่ในการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีแห่งชาติ

ฉบับที่ ๑๐ ลงวันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๔ เรื่องเครื่องแต่งกายของประชาชนชาวไทย คือ ให้แต่งกายให้สุภาพเรียบร้อย สวมหมวก สวมรองเท้า นุ่งผ้าถุง สวมเสื้อนอก นุ่งกางเกงสากล ฯลฯ ทั้งนี้ เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย

ฉบับที่ ๑๑ ลงวันที่ ๘ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๔ เรื่องกำหนดภารกิจของชาวไทยในแต่ละวันว่า ควรทำอะไรบ้าง เช่น ด้านการบริโภคอาหาร การออกกำลังกาย การทำสวนครัว การฟังเทศน์ ฯลฯ

ฉบับที่ ๑๒ ลงวันที่ ๒๘ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๕ เรื่อง การช่วยเหลือคุ้มครองเด็ก คนชรา หรือคนทุพพลภาพ (เก็บความจาก รong ศยามานนท์, ๒๕๒๐ : ๑๑๐ – ๑๑๙)

ในการนี้รัฐบาลได้จัดตั้งคณะกรรมการรัฐนิยมขึ้นโดยมีหลวงวิจิตรวาทการเป็นประธาน คณะกรรมการทำหน้าที่เพื่อให้รัฐนิยมทั้ง ๑๒ ฉบับมีผลในทางปฏิบัติมากที่สุด นอกจากนี้ รัฐบาล

ยังใช้สื่อต่างๆ เพื่อช่วยให้สามารถเข้าถึงประชาชนในวงกว้าง เช่น วิทยุกระจายเสียง หนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ บทละคร และบทเพลงปลุกใจ ตัวอย่างหนึ่งของบทละครที่แสดงให้ประชาชนดูเพื่อ ส่งสอนควบคู่ไปกับแนวทางต่างๆ ที่จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องการ โดยเฉพาะความพยายามที่จะให้ประชาชนคิดว่าตนเป็นพ่อขุนรามคำแหง ในบทละครที่มีชื่อว่า อานุภาพพ่อขุนรามคำแหง ซึ่ง หลวงวิจิตรวาทการเป็นผู้ประพันธ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๗ (ทักษ์ เฉลิมเตียรณ, ๒๕๔๘ : ๑๑๗ - ๑๑๘)

นอกจากนี้ ในปี พ.ศ. ๒๔๘๕ รัฐบาลได้ประกาศพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๔๘๕ จัดตั้งสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ ให้เป็นหน่วยงานปฏิบัติหน้าที่ตามนโยบาย สร้างชาติด้านวัฒนธรรม คือการสั่งสอนอบรมและปลูกฝังความรักชาติ รวมทั้งกล่อมเกลาด้าน วัฒนธรรมแก่ประชาชนด้วย โดยได้ดำเนินการสร้างชาติทางวัฒนธรรมหลายประการ (ดู รายละเอียดเพิ่มเติมใน ปิยนาค บุนนาค, ๒๕๕๐ : ๑๗๕ - ๑๗๗) เช่น

การเสริมสร้างเอกลักษณ์แห่งความเป็นไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อสืบทอดมรดกวัฒนธรรม ไทย เช่น การสนับสนุนดนตรีไทย การแต่งเพลงไทย การรำวง การปรับปรุงการละเล่นพื้นบ้าน ตลอดจนการอนุรักษ์โบราณวัตถุและโบราณสถาน

การเปลี่ยนแปลงและการยกเลิกประเพณีปฏิบัติบางประการ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ สังคมไทยมีความทันสมัยตามแบบสากล ที่สำคัญคือการเปลี่ยนแปลงวันขึ้นปีใหม่จากวันที่ ๑ เมษายน เป็นวันที่ ๑ มกราคม ตามสากลนิยมโดยเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๔ การยกเลิกบรรดาศักดิ์ ทั้งฝ่ายทหารและพลเรือนเพื่อความเสมอภาคในสังคม ดังนั้น พันเอกหลวงพิบูลสงคราม จึงใช้ชื่อ ว่า แปลก พิบูลสงคราม คนทั่วไปมักเรียกว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม และหลวงประดิษฐมนูธรรม ก็ใช้ชื่อตัวว่า ปรีดี พนมยงค์ เป็นต้น นอกจากนี้มีการกำหนดระเบียบการบริโภคอาหารทั่วไป ให้บริโภคตรงตามเวลา วันหนึ่งไม่เกิน ๔ มื้อ นิยมใช้ช้อน ส้อม โต๊ะ เก้าอี้ในเวลาบริโภค (ประมวล วัน, ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๔๖, หน้า ๑๒ อ้างถึงในยุพร แสงทักษิณ, ๒๕๓๘ : ๗๘) ส่วนเรื่องการกิน หมากนั้น ก่อนสงครามรัฐบาลแนะนำให้เลิก แต่ยังมีคนไม่ปฏิบัติตาม รัฐบาลจึงได้วางมาตรการให้ เลิกกินหมากโดยเด็ดขาด เช่น ห้ามคนกินหมากเข้าไปติดต่อกันในที่ราชการทั่วไป ห้ามทำ สวนพลูหรือปลุกต้นพลูด้วย โดยรัฐบาลได้ชี้แจงโทษของการกินหมากโดยละเอียดว่าเป็นผลเสียแก่ สุขภาพและทำให้บ้านเมืองสกปรก

การปรับปรุงตัวอักษรไทย และระเบียบการใช้คำต่างๆ ใน พ.ศ. ๒๔๘๕ รัฐบาลเห็นควร ปรับปรุงตัวอักษรไทยให้กะทัดรัด โดยได้ตั้งคณะกรรมการส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทยขึ้นชุดหนึ่ง

ในการดำเนิน โดยยึดหลักว่า เพื่อความสะดวก เขียนง่าย จำง่าย ตัดภาระและเวลาในการเล่าเรียน คณะกรรมการฯ ได้ตัดพยัญชนะและสระที่มีเสียงซ้ำกันออกไป

พยัญชนะที่ตัดออกมี ๑๓ ตัว ได้แก่ ข ค ฌ ฎ ฏ ฐ ท ฒ ณ ศ ษ ฬ ส่วน ญ นั้นให้ตัดเชิง ออก ให้เขียน ณ

สระที่ตัดออกมี ๕ ตัว ได้แก่ ไ ฤ ฤ ฤ ฤ

นอกจากนี้คณะกรรมการฯ ยังได้วางหลักการเขียนหนังสือไทยแบบใหม่ไว้ด้วย เช่น คำที่เคย ใช้ สระ ใ (ไม้้วน) ให้ใช้ ไ (ไม้ลย) แทน คำที่เคยใช้ ฤ ฤ ให้ใช้ ร แทน เป็นต้น ส่วนคำที่มีได้มาจากบาลี-สันสกฤตให้เขียนตามระเบียบคำไทย เช่น บรร ให้เขียน บัน กระทบ ให้เขียน กระชง ฯลฯ

ส่วนทางด้านการใช้ภาษานั้น คณะกรรมการฯ ได้กำหนดการใช้คำสรรพนาม และคำขานรับ ปฏิเสธ ไว้คือ

คำสรรพนามบุรุษที่ ๑ ให้ใช้ ฉัน เรา

คำสรรพนามบุรุษที่ ๒ ให้ใช้ ท่าน ท่านทั้งหลาย

คำสรรพนามบุรุษที่ ๓ ให้ใช้ เขา เขาทั้งหลาย มัน พวกมัน

ส่วนคำรับให้ใช้ “จะ” คำปฏิเสธให้ใช้ “ไม่” ภายหลังได้เปลี่ยนคำรับและปฏิเสธเสียใหม่ในวันที่ ๒๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๕ เป็น “ครับ” “ค่ะ” และ “เปล่า” อักษรไทยที่ได้รับการปรับปรุงใหม่ซึ่งบางคนเรียกว่า “หนังสือจอมพล” นี้ใช้มาถึง พ.ศ. ๒๔๘๗ จึงถูกยกเลิกเมื่อรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ลาออก แล้วกลับไปใช้การเขียนภาษาไทยก่อนการปรับปรุง ซึ่งภาษาไทยรูปแบบนี้ได้ใช้มาจนถึงปัจจุบัน

การกำหนดนิสัยประจำชาติของไทย รัฐบาลกำหนดบทบัญญัติ ๑๔ ข้อ ซึ่งแสดงนิสัยหรือคุณสมบัติประจำชาติของชาวไทยโดยเรียกว่า “วีรธรรม ๑๔ ข้อของชาติไทย” คือ

๑. ไทยรักชาติยิ่งกว่าชีวิต
๒. ไทยเป็นนักรบชั้นเยี่ยม
๓. ไทยเป็นชาติขยันในการรศึกัม อุสาหะกัม และพานิช
๔. ไทยเป็นชาติชอบหยุดติกันดี
๕. ไทยเป็นชาติชอบแต่งตัวดี
๖. ไทยเป็นชาติปากกับใจตรงกัน
๗. ไทยเป็นชาติรักความสงบ

๘. ไทยเป็นชาติบูชาพุทธศาสนาอย่างยิ่งชีวิต
๙. ไทยเป็นชาติยกย่องเด็ก หยิง และผู้ชรา
๑๐. ไทยเป็นชาติว่าตามกันและตามผู้นำ
๑๑. ไทยเป็นชาติเพาะปลูกอาหารไว้กินเอง
๑๒. ไทยเป็นชาติดีต่อมิตรที่ดี
๑๓. ไทยเป็นชาติซื่อสัตย์และกตัญญู
๑๔. ไทยเป็นชาติสะสมมรดกไว้ให้แก่ลูกหลาน (สะกดตาม "หนังสือจอมพล")

อย่างไรก็ดีก่อนที่สงครามโลกครั้งที่ ๒ จะยุตินั้น รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามต้องลาออกจากการเป็นรัฐบาลในวันที่ ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๗ (โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน อุดุลย์ กลวัฒนา, ๒๕๑๘) โดยที่ในขณะนั้นนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งมีเสียงสนับสนุนมากในสภาเป็นผู้สำเร็จราชการแต่เพียงผู้เดียว ได้ให้การสนับสนุนนายควง อภัยวงศ์ ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี

ปิยนาถ บุนนาค กล่าวถึงผลกระทบของการดำเนินนโยบายสร้างชาติต่อสังคมไทยไว้ว่า ส่งผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากต่อสังคมไทย แม้ว่าการดำเนินนโยบายสร้างชาติจะแสดงเจตนาดีของรัฐบาลที่จะทำให้ประเทศชาติมีเอกภาพ มีความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมนานาชาติอารยประเทศ แต่การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมของไทยให้ทันสมัย และแสดงความเป็นไทยพร้อมๆ กันนั้น บางอย่างไม่ค่อยได้ผลนัก เพราะเป็นการฝืนความรู้สึกของคนไทยส่วนใหญ่ เช่น การสวมหมวก การยกเลิกการกินหมาก การใช้ "หนังสือจอมพล" โดยเฉพาะนโยบายที่ส่งเสริมพุทธศาสนาจนถึงกับสนับสนุนข้าราชการที่นับถือพุทธศาสนาเป็นพิเศษนั้น น่าจะนำไปสู่ความแตกแยกของคนในชาติซึ่งมีความแตกต่างด้านศาสนาและวัฒนธรรมมากกว่าจะเป็นการสร้างความเป็นเอกภาพในชาติดังเจตจำนงของรัฐบาล ส่วนทางด้านเศรษฐกิจ แม้รัฐบาลมีความปรารถนาดีที่จะยกระดับความเป็นอยู่ของราษฎรโดยเฉพาะชาวไทยให้ดีขึ้น รวมทั้งส่งเสริมการผลิตและการใช้สินค้าไทย แต่นโยบายบางอย่างมิได้มีการวางแผนล่วงหน้ามาก่อน จึงเกิดปัญหาในทางปฏิบัติ เช่น การสงวนอาชีพไว้สำหรับคนไทย และส่งเสริมให้คนไทยหันมาทำการค้าขายก็ไม่ได้ผลดังที่ต้องการ เพราะคนไทยส่วนใหญ่ยังไม่พร้อมจะรับนโยบายดังกล่าว แม้แต่การที่รัฐเข้าไปดำเนินธุรกิจหลักเองโดยเฉพาะในรูปของรัฐวิสาหกิจก็ก่อให้เกิดปัญหาตามมาในประเด็นของการบริหารผลประโยชน์ ซึ่งยังคงใช้ความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ของผู้นำในคณะรัฐบาลอยู่ (ปิยนาถ บุนนาค, ๒๕๕๐ : ๑๙๓)

ในปี พ.ศ. ๒๔๙๑ จอมพล ป. พิบูลสงครามก็ได้หวนกลับมาคืนสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งจากการทำรัฐประหารของกลุ่มนายทหารที่นับถือท่านอยู่ ซึ่งคราวนี้ดำรงตำแหน่งยาวนานถึง ๙ ปี ผ่านวิกฤตและเหตุการณ์กบฏจนเกือบจะเอาชีวิตไม่รอดหลายครั้ง เช่น กบฏวังหลวง ในวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒ , กบฏแมนฮัตตัน เมื่อวันที่ ๒๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๙๔ รวมทั้งยังเคยยึดอำนาจตัวเอง ในวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๔ โดยอ้างเหตุผลว่า สถานการณ์ของโลกอยู่ในภาวะคับขัน ภัยแห่งคอมมิวนิสต์เข้าแทรกซึมทั้งในคณะรัฐมนตรีและรัฐสภา รวมทั้งปัญหาการทุจริตซึ่งไม่สามารถปราบปรามลงได้ตามที่มุ่งหมาย ดังนั้น ผู้ก่อการฯ จึงต้องนำเอารัฐธรรมนูญฉบับพุทธศักราช ๒๔๗๕ กลับมาใช้เพื่อให้ “เป็นความรุ่งเรืองสถาพรแห่งประเทศชาติสืบไป” พร้อมกันนั้นมีการประกาศยุบเลิกพรรคการเมืองและการชุมนุมทางการเมือง

การนำเอารัฐธรรมนูญฉบับพุทธศักราช ๒๔๗๕ มาใช้อีกเช่นนี้ ทำให้รัฐบาลมีอำนาจและอิทธิพลในสภาสมดังที่ต้องการ เพราะรัฐธรรมนูญกำหนดให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประเภทที่ ๒ มาจากการแต่งตั้งของรัฐบาล และไม่ได้กีดกันข้าราชการพลเรือนและนายทหารประจำการที่จะเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง คณะรัฐประหารได้ส่งคนของตนไปสมัครและได้รับเลือกตั้งจำนวนมาก เมื่อรวมกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประเภทที่ ๒ ที่รัฐบาลแต่งตั้งขึ้นแล้ว จึงทำให้เสียงสนับสนุนรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในสภามีความหนักแน่นมั่นคงมาก อันสะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จของคณะรัฐประหารในการสร้างอำนาจและอิทธิพลทางการเมืองในสภาอย่างแท้จริง นอกเหนือจากความสำเร็จในการขจัดอำนาจของกลุ่มพลเรือนเสรีไทยและกลุ่มทหารเรือที่สนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ และกลุ่มของพรรคประชาธิปไตยแล้ว ดังนั้นภายหลังรัฐประหารเจี๊ยบ พ.ศ. ๒๔๙๔ คณะรัฐประหารจะสามารถเข้าควบคุมอำนาจทางการเมืองได้อย่างเต็มที่ (ปิยนาค บุญาค, ๒๕๕๐ : ๒๓๗ – ๒๓๘)

นอกจากนี้ ในลำนำฎกระดิ่ง บท “เฮ้ยมึงว่าเจ้านายกูทำไม” มีการอ้างถึงพฤติกรรมของทหารและตำรวจในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เพื่อวิพากษ์วิจารณ์เรื่องการใช้ความรุนแรงในการปราบปรามผู้ที่มีความคิดขัดแย้งทางการเมือง ดังนี้

เฮ้ยมึงว่าเจ้านายกูทำไม	นักการเมืองเลวร้ายอะไรหรือ
จอมพลพันอัศจรรย์ะเลื่องลือ	ท่านคือเทพเจ้าอวตารมา ๆ
เลือดสัตว์ต่ำมีรู้จักเสีย	หน้าเนื้อเบื้อเบ่งเก่งกล้า
ระวังลูกระเบิดกูจะปา	ฆ่าโคตรพ่อแม่มึงทั้งเมือง ๆ

ชาติภพหน้าลาโง่บ้า	ฝากไว้วันหน้าจะเอาเรื่อง
มันทำให้ผู้ใหญ่ขุนเคือง	เปลืองสันตินจะกระที่บมัน ฯ
มีรู้จักตำรวจทหารหรือ	กูคือพระเจ้าอิทธิฤทธิ์มหันต์
วิเศษประเสริฐเลิศล้ำบ้าน-	ลือโลกมาแล้วไม่จดจำ ฯ
เช่นนโปเลียนมหาบุรุษกล้า	เก่งเลิศล้ำมนุษย์ยิ่งใหญ่น้ำ
ประชาราษฎร์ฉลาดแต่ระยำ	ทำอวดฉลาดวินาศนะมึง ฯ
ทุดมึงไ้ก่วีมีบัตชบ	น่าตบหน้าให้หน้าบูดบึ้ง
ฟังแล้วโกรธซึ่งถ่มทิ้ง	ฟังตัดหัวเสียบเสียให้ระปือ
.....	.....
กูดอยากเป็นนายกรัฐมนตรื	ขึ้นวังบงการให้ลือเลื่อง
พระศรีอารยทอรุ่งรุ่งเรือง	ฟังเฟื่องคือกูรู้เสียที ฯ

(อังคาร กัลยาณพงศ์, ๒๕๑๖ : ๓๕ - ๓๗)

คำประพันธ์ข้างต้นเสียดสีพฤติกรรมของทหารและตำรวจในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่มักใช้กำลังและความรุนแรงขจัดศัตรูส่วนตัวและศัตรูทางการเมือง ดังที่ทักซ์ เฉลิมเตียรณ กล่าวว่

พวก “อัศวิน” คือนายตำรวจที่ พล.ต.อ.เผ่า เลื่อนมาทำงานให้ตน “อัศวิน” เหล่านี้เป็นที่รู้จักได้จากแหวนทองหรือแหวนเพชรที่ พล.ต.อ.เผ่า มอบ ให้ และยังให้บริวารเป็นพิเศษอีกด้วย บุคคลเหล่านี้ทำงานที่ไม่บริสุทธิ์ยุติธรรม และช่วยก่อตั้งสิ่งที่นักเขียนไทยอ้างว่าเป็น “รัฐตำรวจ” อีกหลายปีต่อมา พล.ต.อ.เผ่า ได้พยายามเบนคำตำหนิตีเดียในเรื่องนี้ไปให้จอมพล ป. แต่ปรากฏชัดว่าความโหดร้ายทารุณตำรวจเกิดจากคำบงการของ พล.ต.อ.เผ่า ตอนที่มิอำนาจมากที่สุดนั้นกรมตำรวจมีอัตรากำลังจำนวนเกือบถึง ๔๓,๐๐๐ คน ...

ระเบียบวิธีต่างๆ ที่ผิดธรรมเนียมของ พล.ต.อ.เผ่า เกี่ยวกับการพยายามปราบอาชญากรรม บอกให้ทราบถึงวิธีที่ พล.อ.เผ่า จงใจจะใช้ต่อต้านศัตรูของรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม ภายหลังกการรัฐประหารทางวิทยุกระจายเสียงไม่นาน หนังสือพิมพ์ในกรุงเทพฯ ได้เสนอข่าวที่กล่าวว่า พวกโจรเจ็ดคนถูกสังหารขณะวางแผนปล้น พวกโจรเหล่านี้มิได้ถูกจับกุมแต่ถูก

ตำรวจยิง รัฐสภาซึ่งแม้จะประกอบด้วยวุฒิสมาชิกที่ได้รับแต่งตั้งเท่านั้นยังคงตะลึงกับวิธีการเช่นนี้ และพล.ต.อ.เผ่า ก็ถูกสอบสวนเกี่ยวกับระเบียบวิธีใหม่ของตำรวจในเรื่องการฆ่าผู้ต้องสงสัยก่อนกระทำพิจารณาคดีอาชญากรรมใดๆ

การกำจัดศัตรูของ พล.ต.อ.เผ่า ก็ได้ใช้วิธีการทำนองเดียวกันนี้ มักมีการใช้กำลังและความรุนแรงเพื่อขจัดศัตรูส่วนตัวและการเมือง “อัศวิน” ของ พล.ต.อ.เผ่า มักทำงานสกปรกเพื่อเป็นการเอาใจเจ้านาย และได้รับการตอบแทนในรูปของเงินตราและยศตำแหน่ง ขณะที่วิธีการอันรุนแรงของตำรวจเป็นที่ทราบกันดีและกล่าวขวัญถึงแต่เรื่องเหล่านี้ก็เป็นแต่เพียงเรื่องซุบซิบกันเท่านั้น การสืบสวนเป็นไปไม่ได้เพราะคดีต่างๆ ตำรวจเองเป็นฝ่ายกระทำ การพิจารณาคดีมาถึงศาลทันทีหลังรัฐประหาร พ.ศ. ๒๕๐๐ (ทักษ์ เฉลิมเตียรณ, ๒๕๔๘ : ๑๐๗ - ๑๐๙)

จากคำกล่าวของ ทักษ์ เฉลิมเตียรณ ข้างต้นแสดงให้เห็นว่าในสมัยที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีนั้น ทหารและตำรวจมีอำนาจและอิทธิพลเป็นอย่างมาก ทหารและตำรวจจำนวนหนึ่งทำงานอย่างไม่บริสุทธิ์ยุติธรรม กวีจึงวิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมนั้นด้วยคำบริภาษที่รุนแรง และประชดเสียดสี

๓.๒.๗. การอ้างถึงจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ อดีตนายกรัฐมนตรีนับว่า การกระทรวงกลาโหม ผู้บัญชาการทหารบกและอธิบดีกรมตำรวจ เป็นผู้ริเริ่มจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และเป็นผู้ก่อตั้งสำนักงบประมาณ เป็นเจ้าของคำพูดว่า “พบกันใหม่เมื่อชาติต้องการ” และ “ข้าพเจ้าขอรับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว”

ในด้านชีวิตส่วนตัว จอมพลสฤษดิ์ เกิดเมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๑ ที่บ้านท่าโรงยา ตลาดพารุรัต กรุงเทพมหานคร เป็นบุตรของพันตรีหลวงเรืองเดชอนันต์ (ทองดี ธนะรัชต์) กับนางจันทิพย์ ธนะรัชต์ ด้านชีวิตสมรส จอมพลสฤษดิ์ มีอนุภรรยาจำนวนมาก และมีบุตรหลายคน สมรสครั้งสุดท้ายกับ นางสาววิจิตรา ชลทรัพย์ ปัจจุบันคือ ท่านผู้หญิงวิจิตรา ธนะรัชต์

ในบางกอกแก้วกำสรวล อ่างถึงจอมพลสฤษดิ์ในพฤติกรรมกรรมกรมีอนุภรรยาจำนวนมาก
ดังนี้

โคมสาวจักช่อนไว้	วังสฤษดิ์ ดีฤฯ
เกรงปนเปื้อนกามฤทธิ์	มั่วร้าย
สอพลอหม่อสรพิษ	จำเอก มหีมา
ซ่าข่มขืนโคมใหม่	เนา มั่วยชะเลกาม ฯ

(อังคาร กัลยาณพงศ์, ๒๕๒๑ : ๔๒)

กวีแสดงความลึกลับใจว่า “วังสฤษดิ์” ก็มีไซ่สถานในที่กวีจะตัดสินใจฝากนางไว้ได้ด้วยเกรง
ความลุ่มหลงในกามคุณจากบุคคลในสถานที่นั้นจะทำให้นางต้องพลอยมั่วหมองไปด้วย โดยอ้าง
ถึงจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่เป็นผู้มีภรรยา มาก

๓.๓. การอ้างถึงเหตุการณ์

๓.๓.๑. การอ้างถึงเหตุการณ์ไฟไหม้โรงงานตุ๊กตา

ในม้าก้านกล้วย บท “ตุ๊กตาคำสรวล” (แต่ผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ไฟไหม้โรงงานตุ๊กตา)
อ้างถึงเหตุการณ์ไฟไหม้โรงงานตุ๊กตา ดังนี้

ตุ๊กตาชบหน้านึ่ง
ไม่ไหวติงแต่รำให้
หวีดร้องในกองไฟ
ที่ไหม้ไหม้ทั้งโรงงาน
โรงงาน เหมือนโรงก
เหมือนนรก เหมือนสุสาน
กลบฝังร่างคนงาน
ให้ร้าวรานทุกวิญญาณ

.....
พายุแห่งความโศก
กระหน่ำโลกให้โศกหนัก
เด็กเด็กจะเศร้าหนัก
เพราะเขารักตุ๊กตา

ตุ๊กตาท่านานวลนิ่ม
 เจ้าเคยยิ้มหัวเราะร่า
 วันนี้แหละน้ำตา
 จะนองหน้าเจ้าอีกนาน !
 (ไพโรวรินทร์ ชาวงาม, ๒๕๕๒ : ๑๐๐ - ๑๐๑)

คำประพันธ์ข้างต้น กวีอ้างถึงเหตุการณ์ไฟไหม้โรงงานตุ๊กตาที่พบว่ามีการใช้แรงงานเด็ก เพื่อเชื่อมโยงถึงความเอาใจใส่เปรียบของนายทุน สะท้อนให้เห็นถึงความตกต่ำของจิตใจมนุษย์

๓.๓.๒. การอ้างถึงเหตุการณ์วินาศกรรม ๑๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๔ และสงครามต่อต้านการก่อการร้าย

วินาศกรรม ๑๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๔ เป็นวินาศกรรมครั้งยิ่งใหญ่ ก่อให้เกิดความตื่นตะลึง และเศร้าสลดแก่ชาวโลก ดังที่ ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ กล่าวไว้ในหนังสือเรื่องบาดแผลอเมริกา : สงครามกับเสรีภาพในประวัติศาสตร์สหรัฐอเมริกา ว่า

วันที่ ๑๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๔ ประวัติศาสตร์หน้าใหม่ของสหรัฐเปิดขึ้น อย่างไม่มีใครคาดฝันและเชื่อว่าจะปรากฏเป็นจริงได้ นั่นคือเหตุการณ์ก่อการร้ายที่ อาญาญเข้าโจมตีทำลายสหรัฐอเมริกาด้วยการขับเครื่องบินโดยสาร ภายในประเทศสหรัฐอเมริกาเอง พุ่งเข้าชนตึกกระฟ้าเวิลด์เทรดเซ็นเตอร์และตึกเพนตากอน ในมหานครนิวยอร์กและวอชิงตัน ดี.ซี. (ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, ๒๕๔๗ : ๓)

หลังจากเหตุการณ์วินาศกรรม ๑๑ กันยายน ประธานาธิบดีจอร์จ ดับเบิลยู บุช แถลงการณ์ต่อประชาชนชาวอเมริกันและชาวโลกเรื่องกลุ่มผู้ก่อการร้าย และการต่อสู้กับกลุ่มผู้ก่อการร้ายว่า

...หลักฐานทั้งหมดเท่าที่เรารวบรวมมาได้ล้วนแต่ชี้ไปถึงองค์กรก่อการร้ายที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มภายใต้ชื่อว่าอัลเคดา...คนกลุ่มนี้และผู้นำของกลุ่มที่ชื่อว่าโอซามา บินลาเดน มีความสัมพันธ์กับองค์กรอีกมากมายในประเทศต่างๆ รวมทั้งกลุ่มอิสลามจีฮัดในอียิปต์ และขบวนการอิสลามในอุซเบกิสถาน...

ศัตรูของอเมริกามีใช่เพื่อนพ้องชาวมุสลิมของเรา มิใช่มิตรสหายชาวอาหรับของเรา ศัตรูของเราคือเครือข่ายผู้ก่อการร้ายหัวรุนแรง และรัฐบาลที่ให้การสนับสนุนคนเหล่านี้

สงครามของเราต่อการก่อการร้ายเริ่มต้นที่กลุ่มอัลเคดาแต่มันจะไม่ยุติลงที่นั่น มันจะไม่ยุติจนกว่าขบวนการก่อการร้ายระดับโลกทุกกลุ่มจะถูกค้นพบ หยุดยั้ง และประสบกับความพ่ายแพ้... (สุนทรพจน์แรกของประธานาธิบดีจอร์จ บุช หลังการโจมตีตึกเวิร์ลเทรดเซ็นเตอร์ ใน ภาคผนวก ๔ เรื่องเดิม : ๒๑๕ - ๒๑๘)

สหรัฐอเมริกากำหนดเป้าหมายของการทำสงคราม คือ เพื่อปกป้องพลเมืองชาวอเมริกันและผลประโยชน์ทางธุรกิจในสหรัฐอเมริกาและต่างประเทศ การแบ่งแยกกลุ่มก่อการร้ายในสหรัฐอเมริกาและขัดขวางการดำเนินการขององค์กรก่อการร้ายข้ามชาติ ซึ่งอยู่ภายใต้เงาของกลุ่มอัลกออิดะห์ พร้อมได้เริ่มรณรงค์แผนการตอบโต้เร่งด่วนต่ออิรัก โดยระบุว่าประธานาธิบดีซัดดัม ฮุสเซนของอิรัก ได้กลับมาใช้อาวุธที่มีอำนาจทำลายล้างสูงอีกครั้ง ดังที่ปรากฏในสุนทรพจน์ของประธานาธิบดีจอร์จ ดับเบิลยู บุช ว่าด้วยสถานะของประเทศ เมื่อวันที่ ๒๘ มกราคม พ.ศ.๒๕๔๖ มีข้อความตอนหนึ่งว่า

...เพื่อการป้องกันประเทศ เราจัดตั้งรัฐบาลเราใหม่ และก่อตั้งกระทรวงความมั่นคงภายใน ซึ่งปลุกระดมต่อต้านภัยทั้งหลายของยุคนี้ เพื่อฟื้นเศรษฐกิจจากภาวะถดถอย...

...คุณภาพของความกล้าหาญและความเมตตา ซึ่งเราสร้างในสหรัฐอเมริกา มีส่วนในการขึ้นนำการปฏิบัติงานภายนอกประเทศของเราด้วย ธงชาติอเมริกันที่ยืนตระหง่านอยู่ที่นี่มีความหมายมากกว่าอำนาจและผลประโยชน์ของเรา บิดาผู้ก่อตั้งประเทศของเราอุทิศประเทศนี้เพื่อเกียรติภูมิของมนุษย์ เพื่อสิทธิของคนทุกคน และเพื่อให้ทุกชีวิตมีความเป็นไปได้ ความเชื่อมั่นในสิ่งเหล่านี้ทำให้เราเข้าสู่โลกเพื่อช่วยเหลือผู้ที่ถูกทำร้ายและเดือดร้อน และป้องกันสันติภาพ และทำลายความมั่งร้ายของคนชั่ว...

...พวกเราได้เรียกร้องต่อสหประชาชาติเพื่อทำให้กฎบัตรสมบูรณณ์และไม่ถอยจากข้อเรียกร้องของสหประชาชาติที่จะให้อิรักปลดอาวุธ...

...ก่อนวันที่ ๑๑ กันยายน คนจำนวนมากในโลกเชื่อว่า ชัดดีม ฮุสเซน สามารถถูกควบคุมได้ แต่บรรดาตัวนำของสารเคมี เชื้อไวรัสร้ายแรงและเครือข่ายผู้ก่อการร้ายที่เป็นเหมือนเงานั้น จะไม่ถูกควบคุมได้อย่างง่ายๆ ลองนึกถึงคนจี้เครื่องบิน ๑๙ คนนั้นกับอาวุธและแผนการอื่นๆ ซึ่งเวลานี้ถูกติดอาวุธโดยชัดดีม ฮุสเซน มันอาจจะอยู่ในขบวนการเล็กๆ ในกระป๋อง หรือถังส่งมายังประเทศนี้เพื่อมอบวันที่เลวร้าย เหมือนอย่างที่เราไม่เคยได้รู้มาก่อนเลย เราจะทำทุกอย่างในอำนาจของเราที่จะไม่ให้วันนั้นเกิดขึ้นได้เลย... (สุนทรพจน์ว่าด้วยสถานะของประเทศ เมื่อวันที่ ๒๘ มกราคม พ.ศ.๒๕๔๖ ใน ภาคผนวก ๕ เรื่องเดิม : ๒๒๘ - ๒๔๒)

ใน กลอนกล่อมโลก บท "อยู่นี่! อยู่นี่?" อ้างถึงเหตุการณ์ก่อการร้ายที่สร้างความสูญเสียและความโศกสลดแก่ประเทศและประชาชนชาวสหรัฐอเมริกา สันติภาพ เสรีภาพ และสุนทรียภาพ จึงแปรเปลี่ยนไปเป็นหายนภาพ ดังนี้

อยู่นี่? อยู่นี่! สันติภาพ
ฟ้าแลบแปลบปลาบสาปสยอง
อยู่นี่? อยู่นี่! ฟ้าสีทอง
ควันคั้งฟุ้งฟองคะนองเพลิง
อยู่นี่? อยู่นี่! เสรีภาพ
นักบุญคนบาปทาบเกลิง
อยู่นี่? อยู่นี่! วิถีระเริง
เส้นรุ้งยุงเหยิงกระเจิงภาพ
อยู่นี่? อยู่นี่! สุนทรียภาพ
เสพสุขทุกขลามหายาบสยบ
อยู่นี่? อยู่นี่! วิถีรบ
ทางรักถักศพทบทยอย
อยู่นี่! อยู่นี่? หายนภาพ
ชัดซ้ำคำสาปกำสรวลสร้อย
อยู่นี่? อยู่นี่! ชีวิตน้อย
ร้อยคอ รอคอ สร้อยเทพี!
(ไพรวรินทร์ ขาวงาม, ๒๕๔๗ : ๒๗)

กวีกล่าวถึง “เทพี” เพื่ออ้างถึง “เทพีเสรีภาพ” สัญลักษณ์ของสหรัฐอเมริกา เพื่อต้องการเสียดสีถึงประเทศที่แม้จะเป็นประเทศแห่งสิทธิเสรีภาพที่มีความเจริญทางวัตถุมากมาย แต่เมื่อเกิด “หายนภาพ” จากเหตุการณ์ก่อการร้ายในวันที่ ๑๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๔ “สันติภาพ” ที่เคยเป็นที่กล่าวอ้างของอเมริกันชนก็เปลี่ยนแปลงไปเป็นการประกาศสงคราม จากเหตุการณ์ต่างๆ ก่อให้เกิดความสูญเสียชีวิตมากมาย

นอกจากนี้ กวียังอ้างถึงนโยบายเกี่ยวกับการต่อต้านการก่อการร้ายของสหรัฐอเมริกา ด้วยการประกาศสงครามกับผู้ก่อการร้าย เพื่อเสียดสีพฤติกรรมความเป็นมหาอำนาจ และผู้อนุรักษ์นิยม เมตตาปราณี ใฝ่เสรีภาพ ที่แสดงออกเพียงแค่นโยบาย เช่น บท “ชาติหน้าค่อยค้นหาชีวิต” ดังนี้

เมืองแมนแมนมหาศรีเมฆ
 นรกสรรสวรรค์เสกยังป็นสิ้น
 ฤดีดาวยังชบรุดีดิน
 เรือบุกเรือบินยังจะมา
 ภูเมืองจำให้ถึงภูหิน
 เปลวไฟแลบสิ้นถึงเวหา
 สลักภาพชีวิตด้วยชีวา
 โอละเห่ อเมริกา มหาภาพ
 เสียไปหรือได้มามหาอำนาจ
 เสียไทได้ทาสจกากร้าน
 ชิงโลกเสียโลกวิโยควิญญาน
 กอดกมลสันดานร่านทอรน
 ระบาดโลกติดต่อก่อการร้าย
 ระเบิดห้าฉิบหายกระจายหน
 ก่อการดีลาก่อนความเป็นคน
 ชาติหน้าค่อยค้นหาชีวิต !
 (ไพโรรินทร์ ขาวงาม, ๒๕๔๗ : ๖๘)

กวีอ้างถึงเหตุการณ์ที่ชาติมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกาประกาศสงครามต่อต้านการก่อการร้ายอันเป็นการใช้ความรุนแรงเพื่อยุติการรุนแรง

กวีแสดงทัศนะว่า “การก่อการดี” หรือการทำสงครามที่แม้จะอ้างประโยชน์ว่าจะต่อต้านผู้ก่อการร้าย แท้ที่จริงเป็นวิธีการที่ไร้มนุษยธรรมไม่ต่างกับการก่อการร้าย หากสังคมโลกและเพื่อนมนุษย์เห็นด้วยกับสงครามและความรุนแรง ก็เปล่าประโยชน์อันใดที่จะค้นหาคุณค่าอันประเสริฐของมนุษย์ในชาตินี้

ในบท “เกมเก็บกต” กวีแสดงให้เห็นถึงการจ้องเวรจ้องกรรมที่ไม่มีวันสิ้นสุด ซึ่งผลสุดท้ายก็คือการไร้ซึ่งสันติภาพที่จะบังเกิดขึ้นในโลก

    เกมเล่น กดเล่น เป็นเกมโลก
    ยิงโยก ยั่วยั่ว ยิงหัวหมุน
    เกมใคร เกมมัน ชุลมุน
    เกมบาป เกมบุญ ชุลเก
    เกมโลก กดเล่น เป็นเกมเลือด
    มทะเล ดูเดือด เป็นเกมเล่ห์
    ลาเดน VS ยูเอสเอ
    ยูเอสเอ VS ชัดดัม
    อิรัก VS บุช
    มวลมนุษย VS สัตว์ร้าย
    กระทำ VS ถูกกระทำ
    จงกรรม VS จองเวร
    เกมเล็ก เกมตื่น ก็ต่างไล่
    เกมเล็ก เกมใหญ่ ก็ต่างเล่น
    ยิงเกม เก็บกต กำหนดเกณฑ์
    สันติภาพ ก็ยิงเช่น เกมสงคราม !
    (ไพรวรินทร์ ขาวงาม, ๒๕๔๗ :๘๒)

คำประพันธ์ข้างต้น กวีอ้างถึงเหตุการณ์สงครามและความขัดแย้งระหว่างขบวนการก่อการร้ายกับประเทศสหรัฐอเมริกา และความขัดแย้งระหว่างประเทศสหรัฐอเมริกากับประเทศอิรัก โดยยกตัวอย่างคู่ขัดแย้งที่สำคัญ ได้แก่ บิน ลาเดนกับประเทศสหรัฐอเมริกา, ประเทศสหรัฐอเมริกากับชัดดัม ฮุสเซน และประเทศอิรักกับจอร์จ ดับเบิลยู บุช จากนั้นจึงขยายความคิดสู่คู่ขัดแย้งที่เป็นสากลคือ มวลมนุษยกับสรรพสัตว์

กรีซให้เห็นสาเหตุของวัฏจักรที่วนเวียนเป็นดั่ง “เกม” ที่มวลมนุษย์จะต้องเผชิญหน้าอยู่นี้ล้วนมาจากการจองกรรมกับการจองเวรซึ่งกันและกันอย่างไม่สิ้นสุดนั่นเอง ยิ่งมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายผู้กระทำหรือผู้ถูกกระทำก็เกิดความเคียดแค้น จองเวรจองกรรมกันเท่าใด ความสุขสงบ และสันติภาพย่อมไม่สามารถเกิดขึ้นบนโลกได้อย่างแน่นอน

๓.๓.๓. การอ้างถึงเหตุการณ์การประชุมเอเปค ปี พ.ศ. ๒๕๔๖ (APEC ๒๐๐๓)

ประเทศไทยได้มีโอกาสเป็นเจ้าภาพจัดการประชุมผู้นำเศรษฐกิจเอเปค ครั้งที่ ๑๑ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๖ ระหว่างวันที่ ๒๐ - ๒๑ ตุลาคม ๒๕๔๖ ณ กรุงเทพมหานคร ซึ่งกระทรวงต่างประเทศให้ข้อมูลเกี่ยวกับการประชุมเอเปค ครั้งที่ ๑๑ สรุปได้ดังนี้

การประชุมประกอบด้วยกิจกรรมและการประชุมในระดับต่างๆ ตั้งแต่การประชุมผู้นำ การประชุมระดับรัฐมนตรี การประชุมระดับเจ้าหน้าที่อาวุโส และการประชุมระหว่างตัวแทนภาคธุรกิจ รวมทั้งสิ้น ๒๓ การประชุม โดยการประชุมที่มีระดับสูงสุดได้แก่การประชุมผู้นำเศรษฐกิจเอเปค มีแนวคิดหลักคือ “A World of Differences: Partnership for the Future” ซึ่งเน้นการใช้ความแตกต่างทางศักยภาพของสมาชิกเอเปคให้เป็นประโยชน์ในการดำเนินงานร่วมกัน เพื่อนำไปสู่ความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจและสังคมในภูมิภาค

ในการนี้หน่วยงานทุกภาคส่วนของประเทศไทยในฐานะเจ้าภาพเร่งสร้างภาพลักษณ์และเตรียมการต้อนรับผู้เข้าประชุมอย่างเต็มที่ ตั้งแต่สถานที่การจัดประชุม โดยพระที่นั่งอนันตสมาคม เป็นสถานที่หนึ่งของการประชุมซึ่งประชุมกันแบบไม่เป็นทางการ ทั้งนี้ทางรัฐบาลไทยเห็นว่าพระที่นั่งอนันตสมาคมเป็นสถานที่ที่จะแสดงให้เห็นถึงสัมพันธภาพ ระหว่างไทยและนานาชาติ ด้วยว่า พระที่นั่งอนันตสมาคม มีสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม และจิตรกรรมฝาผนังหลากหลายรูปแบบ ที่สำคัญยังแสดงให้เห็นถึงพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ในส่วนของงานกาล่าดินเนอร์สำหรับผู้นำเอเปคจาก ๒๑ เขตเศรษฐกิจและคู่สมรส จัดขึ้น ณ อาคาร ราชนาวิกสภาหลังใหม่ ซึ่งในโอกาสดังกล่าว ได้มีการแสดงกระบวนการบูรณาการชาลมารคจำลองที่ยิ่งใหญ่ครั้งหนึ่งของประวัติศาสตร์

ชาติไทย นับเป็นครั้งแรกที่มีการจัดกระบวนการในทองคำ พร้อมการแสดงแสง สี เสียง และสื่อผสม เส้นทางกระบวนการเริ่มจากท่าวาสุกรี ผ่านสะพานพระราม ๘ สะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้า ราชनावิกสภา หอประชุมกองทัพเรือ ซึ่งเป็นจุด แสดงสำหรับผู้เข้าร่วมประชุมเอเปค จนถึงกองบัญชาการกองทัพเรือ และสิ้นสุดที่บริเวณวัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร

สำหรับเครื่องแต่งกายที่ระลึกสำหรับผู้นำเอเปคนั้นถือเป็นธรรมเนียมของการประชุมผู้นำเอเปค ที่สมาชิกผู้เป็นเจ้าของจะตัดชุดประจำชาติเพื่อให้ผู้นำสำหรับใส่ถ่ายรูปร่วมกันและนำกลับไปเป็นที่ระลึก ซึ่งห้างหุ้นส่วนจำกัด ยูไลยเทลเลอร์ ร้านตัดเสื้อผ้าสุท ซุดซาฟารี ย่านศาลาแดง ที่คงการตัดเย็บเสื้อผ้าที่มีคุณภาพมานาน และได้รับการยอมรับจากพระบรมวงศานุวงศ์ บุคคลชั้นนำของประเทศ ทูตานุทูต ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ และนักการเมือง ได้รับความไว้วางใจให้ตัดเย็บเสื้อของผู้นำ โดยเป็นเสื้อทรงพระราชทานที่ทอจากผ้าไหมยกทองจากจังหวัดสุรินทร์ ลายสัตว์ หิมพานต์ โดยใช้เวลา ๓ - ๔ วันในการตัดเสื้อ ๑ ตัว งานนี้ต้องใช้ร้านและช่างที่มีความชำนาญมาไม่น้อยกว่า ๕๐ ปี เพราะต้องเน้นรายละเอียดการตัดเย็บทุกขั้นตอน กระบวนการผลิตผ้าไหมในครั้งนี้จะใช้ ช่างฝีมือในหมู่บ้านท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ จำนวน ๑๕๐ คน ก็ทอผ้า ๒๔ ตัว ผ้า ๑ ผืนกว้าง ๑๐๐ เซนติเมตร ยาว ๓ เมตร ใช้ช่างฝีมือร่วมกันทอ ๕ คน ทอเป็นผ้าตัดเสื้อ ๒๑ ชิ้น ผ้ายคลุมไหล่ ๑๓ ชิ้น ซึ่งใช้เวลาผลิตประมาณ ๒ เดือน

นอกเหนือจากเสื้อทรงพระราชทานแล้วยังมีของที่ระลึกสำหรับผู้นำ และ คู่สมรสประกอบด้วยเข็มกลัดรูปเรือสุพรรณหงส์ ทองคำ ๑๘ เค ผังทับทิม ล้อมเพชร ผ้ายคลุมไหล่ทอจากผ้าไหมยกทอง สำหรับคู่สมรส และเครื่องเบญจรงค์ ชุดใหญ่ ลวดลายเจ้าพระยาวิเชียรยงต์ (ลายหลุยส์) ประกอบอักษรชื่อย่อ พร้อมสีดอกไม้กลางจาน ตามสีวันเกิดของผู้นำแต่ละประเทศ เหตุผลที่เลือกใช้ลวดลายเจ้าพระยาวิเชียรยงต์ เพราะเป็นสัญลักษณ์แทนความสัมพันธ์อันดีระหว่างไทย กับชาติตะวันตก ผลิตจากโรงงานปั้นสุวรรณเบญจรงค์ของวิรัตน์ ปันสุวรรณ ศิลปินดีเด่นด้านวัฒนธรรม ชาวบางช้าง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม (กระทรวงการต่างประเทศ, มปป. : ออนไลน์)

ยิ่งไปกว่านั้นการจัดบ้านเมืองให้สวยงามถือเป็นเรื่องสำคัญที่จะสร้างประทับใจบรรดาผู้นำและผู้ติดตาม เพราะเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศไทย มีผู้วิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นการกระทำแบบ “ผักชีโรยหน้า” ดังในบทความเรื่อง “แต่มีสีรับเอเปค ผักชีเต็มเมือง” ดังนี้

กรุงเทพมหานคร เป็นเมืองใหญ่ในการทำความสะอาดและจัดตกแต่งความสวยงามให้กับมหานคร เป็นส่วนหนึ่งในการเตรียมความพร้อมของการประชุม โดยเฉพาะการจัดการกับสิ่งรบกวนที่บรรดาผู้นำเดินทางผ่านโดยกรุงเทพฯ ได้ ดำเนินการหลายโครงการ เริ่มตั้งแต่ การกำจัดสุนัขจรจัดที่พลุกพล่านอยู่ในบริเวณเขตพระนคร และเขตใกล้เคียง ถึงกับมีการตั้งค่าหัวให้กับเจ้าหน้าที่ที่ทำหน้าที่จับสุนัขหัวละ ๓๐ บาท จนกลายเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวางว่า เป็นปฏิบัติการรังแกสัตว์หรือไม่

นอกจากปฏิบัติการกำจัดสุนัขจรจัด กรุงเทพมหานคร ก็ออกปฏิบัติการกำจัดคนเร่ร่อน บริเวณท้องสนามหลวง ออกตรวจจับไล่ภณีสสนามหลวง ที่เรียกกันว่า ผีขุ่น จนมีเสียงวิพากษ์วิจารณ์หนาหูอีกครั้ง พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ต้องออกมาชี้แจงว่า การแก้ปัญหาคนเร่ร่อน จะมีการส่งเข้าโรงเรียนวิวัฒน์พลเมืองของกองทัพ เพื่อฝึกอาชีพเพื่อให้ออกมาประกอบอาชีพได้ โดยเบื้องต้นมีการจัดบ้านน็อคดาวนี้ไว้รองรับ

เด็กชายพวงมาลัย คนขายหนังสือพิมพ์ คนขายถั่วต้มหรือคนขายผลไม้ ตามริมถนน รวมถึงขอทาน เป็นอีกเป้าหมายหนึ่งในการจัดระเบียบ โดยเฉพาะขอทานที่เป็นชาวต่างชาติชาวเขมร ถึงกับมีการจัดส่งกลับประเทศโดยเครื่องบินซี ๑๓๐ ของ กองทัพอากาศ

การตกแต่งกรุงเทพฯ ให้เป็นเมืองสวยงามนั้น ได้มีการทาสีตีกรบริเวณที่ถนนที่ผู้นำเดินทางผ่าน รวมถึงสถานที่ราชการสำคัญๆ ประกอบด้วย ทำเนียบรัฐบาล บ้านพิษณุโลก พระราชวังสวนจิตรลดา พระที่นั่งอนันตสมาคม พระบรมมหาราชวัง เป็นต้น พร้อมทั้งมีการปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณสำคัญเพื่อสร้างความสวยงามให้กับถนน มีการปลูกต้นไม้เพิ่ม และตัดแต่งต้นไม้เป็นรูปต่างๆ ตลอดจนมีการตกแต่งสถานที่ประชุมด้วยไม้ดอกไม้ประดับ ตกแต่งสวนในฝั่งพระนคร ๔ แห่งฝั่งธนบุรี เป็นต้น

กรุงเทพฯ ยังได้ติดตั้งประติมากรรมที่เอกลักษณ์ไทย บนถนน ๓ สาย คือ “ถนนนราธิวาสราชนครินทร์” แต่งด้วยชุดการละเล่นเด็กไทยและวิถีชีวิตไทย “ถนนสาทร” แต่งเป็น รูปมวยไทย “ถนนสีลม” แต่งเป็นรูปช้าง รูปพ่อ-แม่-ลูก และมีการติดตั้งน้ำพุหลากสีลาบริเวณถนนราชดำเนิน หน้าทำเนียบรัฐบาล คลองคูเมือง และบริเวณทางแยกอีกราว ๒๐ จุด

นอกจากนี้ มีการจัดซื้อรถล้างถนนฉีด น้ำล้างความดันสูง เพื่อล้าง ผิวจราจร และซื้อรถอำนวยความสะดวกปฏิบัติการและป้องกันอุบัติเหตุ ๒๗ คัน ในส่วนของการกำจัดน้ำเสียตามคูคลองต่างๆ กรุงเทพฯ ร่วมมือกับเด็กอาสาสมัครที่โดนคุมประพฤติมาช่วยงานลอกคูคลองและกำจัดน้ำเสีย

ยิ่งไปกว่านั้นยังมีการทำร่มกันแดดและร่มสนาม แจกผู้ค้าหาบเร่ตามถนน ๓๙ สาย ที่มีรถผู้นำวิ่งผ่าน มีการอบรมผู้ประกอบการร้านอาหาร ๑,๐๐๐ ราย และจัดซื้อรถเข็นให้ผู้ค้าริมบาทวิถี ยืมเพื่อจำหน่ายอาหาร เพื่อสร้าง ภาพลักษณ์ที่เป็นระเบียบงดงาม

นอกจากนี้ มีการฝึกภาษาอังกฤษให้กับ รถรับจ้าง และรถแท็กซี่โดยไม่คิด ค่าใช้จ่าย เพื่อให้ผู้ขับรถแท็กซี่ และรถรับจ้างสามารถตอบโต้กับชาวต่างชาติที่ ใช้บริการ (Business Thai, 2546 : online)

จะเห็นว่ารัฐบาลไทยใช้งบประมาณอย่างมากในการเป็นเจ้าภาพจัดการประชุมเอเปคในครั้งนี้ ทั้งในส่วนของการต้อนรับผู้นำต่างๆ และส่วนการปรับภาพลักษณ์กรุงเทพมหานคร

ในกลอนกล่อมโลก กวีเสียดสีการใช้งบประมาณมหาศาลในการสร้างภาพลักษณ์ให้ สวยงาม สร้างความซุกมุ่นวุ่นวายในเมืองหลวง แต่สิ่งที่น่าขบขันคือประชาชนไม่รู้จักรักและไม่เข้าใจ ว่าการประชุมนั้นเกี่ยวข้องกับอย่างไรกับเขาบ้าง ดังตัวอย่าง บท “ประชุมเอเปก”

พริกจากสวนเอเปกพริกเขียวสด
ตากให้แห้งแดงให้หมดทั้งกระดัง
แดงให้เหมือนหนึ่งแดงแห่งไตรรงค์
เลือดเอเปกยังคงรักชาติไทย

เพียงอีปริกไม่รู้จักเอเปก
 แต่ละเป็กมันเล็กหรือมันใหญ่
 ก็โอเปกเอเปกเป็กเป็กไป
 ตำน้าพริกครกใหม่ใหญ่กว่าเดิม
 หุ่นส่วนเพื่ออนาคตกำหนดหุ่น
 แปรน้ำพริกเป็นทุนกำไรเสริม
 โลกแห่งความแตกต่างยิ่งแตกเต็ม
 แรงรู้สึกอีกเหนียวยิ่งแตกตอน
 พริกจากสวนอีปริกพริกแดงแห้ง
 จะใช้ชิมใช้แข่งซื้อกระฉ่อน
 ชิมก็เผ็ดเด็ดดวงราษฎร์
 แข่งก็ร้อนปานไฟทะเลนายเฮีย !
 (ไพรวรินทร์ ขาวงาม, ๒๕๔๗ : ๑๑๕)

และบท “เร่ร่อนจรจัดเอ๋ย” ที่กวีกล่าวถึงสภาพชีวิตที่ต้องโยกย้าย เปลี่ยนแปลงของ “คนจร” หรือคนเร่ร่อน สุนัขจรจัด และนกพิราบที่อาศัยสนามหลวงเป็นที่พักอาศัยและทำมาหากิน เพื่อภาพลักษณ์ที่งดงามในสายตาของผู้ที่จะมาเข้าร่วมประชุม

คนจร...หมาจริง...
 ฝันใหม่ในสิ่งยิ่งกว่าฝัน
 นกสีเหลือง นกแสงตะวัน
 นกพิราบ นกจันทร์ นกใจ
 .....
 เร่ร่อนจรจัดเอ๋ย...
 จะเร่เลยไปไหนเสียไกลถิ่น
 ขณะแนบแทบอกของแผ่นดิน
 ฝันใดผกผินสุดขอบฟ้า
 ชีพก็แกว่ง...ฝันก็ไกว...
 โลกเก่า โลกใหม่ คนกับหมา
 เปลฝัน เห่เอ๋ย เห่ซ้ำ
เขาจะมาเอเปกโยกแยกนัก !
 (ไพรวรินทร์ ขาวงาม, ๒๕๔๗ : ๑๑๒)

๓.๓.๔. การอ้างถึงเหตุการณ์โรคไข้หวัดนกระบาด

หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ ฉบับวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๔๗ พาดหัวข่าวว่า “มหกรรมไก่” ใหญ่จริงๆ เตรียมทำไข่พะโล้หม้อใหญ่ลงกินเนสบุ๊คส์ มีเนื้อหา ดังนี้

นางสุดารัตน์ เกยุราพันธ์ รมว.สาธารณสุข แถลงถึงการจัดงาน มหกรรมกินไก่ไทยปลอดภัย ๑๐๐% ว่า รัฐบาลร่วมกับ กทม.จัดงานดังกล่าวขึ้นที่ท้องสนามหลวงในวันเสาร์ที่ ๗ ก.พ.นี้ ตั้งแต่ ๑๖.๐๐ น. เป็นต้นไป ส่วน พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี จะเดินทางมาถึงที่งานในเวลา ๑๖.๓๐น. เพื่อเยี่ยมชมนิทรรศการ และประกอบอาหารเมนูกระเพราไก่ไข่ดาวสุก ไก่ทอด ด้วยตัวเองและแจกจ่ายให้กับประชาชน โดยจะมีนายสมักร สุนทรเวช ผู้ว่าฯ กทม. และ ม.ล.ศิริเฉลิม สวัสดิวัฒน์ หรือ หมึกแดง ร่วมปรุงอาหารด้วย

นางสุดารัตน์ กล่าวต่อว่า วัตถุประสงค์ของงานเพื่อสร้างความเชื่อมั่นและความเข้าใจให้กับประชาชนว่าไก่และไข่สุกสามารถรับประทานได้ โดยกรมอนามัยและสมาคมไข่ไก่จะทำไข่พะโล้หม้อใหญ่ที่สุดในโลกมีไข่ ๑ หมื่นฟอง แจกจ่ายให้กับประชาชน และจะมีการเชิญกินเนสบุ๊กมาบันทึกสถิติที่สุดในโลกด้วย

นอกจากนั้นจะมีการประกวดการกินไข่ไก่ เปิด ห่าน ผู้ชนะจะได้รางวัลเงินสด ๕,๐๐๐ บาท รางวัลที่ ๒ มูลค่า ๓,๐๐๐ บาท และรางวัลที่ ๓ มูลค่า ๒,๐๐๐ บาท และรางวัลชมเชยอีกสองรางวัล รางวัลละ ๑,๐๐๐ บาท ส่วนผู้ที่ไม่ชนะเลยก็ได้ของรางวัลอื่นติดไม้ติดมือกลับไปด้วย

นายจักรภพ เพ็ญแข โฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรี กล่าวว่า งานดังกล่าวจะมีการถ่ายทอดสดทางสถานีโทรทัศน์กรมประชาสัมพันธ์ ช่อง ๑๑ ตั้งแต่เวลา ๑๕.๐๐ - ๑๘.๐๐น. ในงานนี้ผู้ประกอบการต่างๆ จะเตรียมไก่ไว้จำนวน ๑๐ ตัน แต่หากไม่พอก็จะมีการเพิ่มเติมได้ไม่อัน

ทั้งนี้ นายกรัฐมนตรีได้แต่งคำขวัญสำหรับใช้ในงานนี้ว่า “กินไก่ไทย
ปลอดภัย ๑๐๐%” ส่วนคำขวัญของผู้ว่า กทม. คือ “พวกไทยไม่กินไก่ไทย
แล้วจะให้ชาติไหนกินไก่เรา” (ผู้จัดการ, ๒๕๔๗ : ๑๖)

ในกลอนกล่อมโลก ของไพโรวรินทร์ ขาวงาม บท “ปีคน” ที่อ้างถึงเหตุการณ์ใช้หวัดนก
ระบาด ช่วงปี พ.ศ. ๒๕๔๗ – ๒๕๔๘ ตรงกับปีวอก – ปีระกา เหตุการณ์ครั้งนั้นทำให้ประชาชน
ส่วนใหญ่ไม่กล้าบริโภคไก่ หรือสัตว์ปีกต่างๆ จนรัฐบาลและผู้เกี่ยวข้องต้องรณรงค์ด้วยการบริโภค
ไก่ให้ดูว่าหากผ่านขั้นตอนการปรุงให้สุกแล้วก็ไม่เป็นอันตราย กวีอ้างถึงเหตุการณ์ที่รัฐบาลจัดงาน
บริโภคไก่ให้คนในสังคมดูเพื่อแสดงความสมเพชในพฤติกรรมของมนุษย์

กินไก่ให้คนดูก็ได้

เชือดไก่ให้ลิงดูก็ดูสม

หลอกคนให้สังคังก็สังคม

ลิงอย่างอัญชยม... สวัสดิ์ !

(ไพโรวรินทร์ ขาวงาม, ๒๕๔๗ : ๑๓๒)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นความซุกซมในการรณรงค์สร้างความมั่นใจให้กับ
ผู้บริโภคครั้งยิ่งใหญ่ จึงไม่น่าแปลกใจที่กวีกล่าวว่า “หลอกคนให้สังคังก็สังคม”

จากที่กล่าวมาทั้งหมดแสดงให้เห็นว่า กลวิธีการอ้างถึงเป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ชนิดหนึ่งที่มี
ลักษณะอย่างหลากหลายในนิราศสมัยใหม่ สามารถจัดจำแนกเป็น ๓ ประเภท คือ การอ้างถึง
วรรณกรรมอื่น การอ้างถึงบุคคล และการอ้างถึงเหตุการณ์ ในคำประพันธ์แต่ละบทนั้นกวีสามารถใช้
การอ้างถึงหลายประเภทผสมกันเพื่อที่จะเชื่อมสัมพันธ์เรื่องราว บุคคล ที่มีส่วนเสริมสร้างความ
ชัดเจนของสารและสร้างพลังให้เกิดความสะเทือนอารมณ์ได้อย่างไม่มีข้อจำกัด ผู้อ่านจึงจำเป็นที่
จะต้องมีความรู้และความเข้าใจถึงสิ่งที่กวีกล่าวอ้างถึงเพื่อความเข้าใจสารสำคัญและการสร้าง
อารมณ์สะเทือนใจของกวีได้อย่างลึกซึ้งชัดเจน

การอ้างถึงวรรณกรรมอื่น รวมถึง นิทาน ตำนาน และเพลง เป็นการอ้างถึงที่พบมากที่สุด
กวีจะอ้างถึงตัวบทวรรณกรรม กล่าวคือ กวีอ้างถึง ตัวละคร เหตุการณ์ ฉากและสาระสำคัญ
ตลอดจนสำนวนโวหาร และความเปรียบของเรื่องนั้น ส่วนใหญ่กวีจะอ้างถึงวรรณกรรมโบราณ
ที่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย ทำให้ผู้อ่านเข้าใจและสัมพันธ์เรื่องราวของวรรณกรรมที่อ้างถึงได้อย่าง

รวดเร็ว ในการอ้างถึงนิทาน ตำนาน จะพบการอ้างถึงตำนานสถานที่ ตำนานเมือง และตำนานการสร้างเมืองที่สัมพันธ์กับสารและอารมณ์ที่กวีต้องการสื่อ เพื่อขยายขอบเขตเนื้อหาและเชื่อมโยงความสำคัญและความผูกพันกับประวัติของสถานที่ที่สืบเนื่องยาวนาน สำหรับการอ้างถึงเพลง ปรากรฎการอ้างถึงเพลงร้องเล่น เพลงพื้นบ้าน และเพลงลูกทุ่ง เป็นการอ้างถึงเพลงในฐานะสื่อถ่ายทอดอารมณ์และสะท้อนถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของเพลงนั้นๆ เพื่อผู้อ่านจะสามารถสัมพันธ์อารมณ์เพลงต่างๆ กับสารที่กวีต้องการสื่อได้อย่างชัดเจน

การอ้างถึงบุคคล เป็นการอ้างถึงบุคคลที่ปรากฏหลักฐานว่ามีชีวิตจริงในประวัติศาสตร์ โดยจะพบการอ้างถึงชื่อและพฤติกรรมของบุคคลต่างๆ เพื่อเชื่อมโยงการวิพากษ์วิจารณ์ในกรณีที่มีพฤติกรรมและค่านิยมที่ไม่พึงปรารถนา หรือสรรเสริญยกย่องในกรณีที่เป็นบุคคลที่มีพฤติกรรมดีงาม สมควรเป็นแบบอย่างแก่นุชนรุ่นหลัง

การอ้างถึงเหตุการณ์ ปรากรฎการอ้างถึงเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ที่น่าภาคภูมิใจเพื่อเชื่อมโยงความรู้และขยายขอบเขตเนื้อหาของนิราศ อีกทั้งเป็นการปลุกเร้าสำนึกที่ดั่งงาม ความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ที่ยาวนานของชาติให้แก่สังคม นอกจากนี้ กวียังอ้างถึงเหตุการณ์ที่กวีเห็นว่าเป็นเหตุการณ์ที่แสดงความตกต่ำของสังคม ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์สงครามและการก่อการร้าย หรือเหตุการณ์ที่ต้นตอด้วยกระแสสังคมอย่างขาดสติ เพื่อเชื่อมโยงการวิพากษ์วิจารณ์สังคมที่มีส่วนทำให้สารชัดเจนและมีพลังกระทบใจผู้อ่านให้ตระหนักถึงปัญหาต่างๆ ของสังคมและใส่ใจปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในที่สุด